

**АКТУАЛИЗИРАН ДОКУМЕНТ ЗА
ИЗПЪЛНЕНИЕ
НА ОБЛАСТНАТА СТРАТЕГИЯ
ЗА РАЗВИТИЕ НА ОБЛАСТ
ГАБРОВО ЗА ПЕРИОДА
2009 - 2013 ГОДИНА**



СЪДЪРЖАНИЕ

I. Въведение	стр.4
II. Актуализиран социално –икономически профил	стр.5
1. Оценка на географското положение и природни ресурси като фактор за развитие	стр.5
1.1 Географско положение.....	стр.5
1.2 Релеф	стр.7
1.3 Климат	стр.7
1.4 Води	стр.8
1.5 Почви	стр.9
1.6 Полезни изкопаеми	стр.10
1.7 Биологично разнообразие	стр.11
1.8 Състояние на околната среда	стр.15
2. Анализ на процесите и тенденциите в икономиката	стр.24
2.1 Икономическо развитие на областта. Малки и средни предприятия	стр.24
2.1.1 Промисленост	стр.30
2.1.2 Строителство	стр.31
2.1.3 Търговия и ремонт	стр. 32
2.1.4 Селско стопанство	стр.32
2.1.5 Горско стопанство	стр.39
2.1.6 Туризъм	стр.40
2.2 Техническа инфраструктура	стр.46
2.2.1 Транспортна инфраструктура и транспортен достъп	стр.46
2.2.2 Електроенергийна система.....	стр.49
А. Електроразпределение	стр.51
Б. Топлофикация	стр.51
В. Газификация	стр.53
2.2.3 Енергиен баланс и енергийна ефективност	стр.54
2.2.4 Водостопанска система.....	стр.62
А. Водоснабдяване	стр.62
Б. Канализация	стр.66

2.2.5 Хидромелиорации	стр.67
2.2.6 Комуникационни мрежи и системи	стр.72
2.2.7 Други съобщителни услуги	стр.73
А. Покритие с радио и телевизионен (РТВ) сигнал.....	стр.73
Б. Достъп до INTERNET.....	стр.73
В. Пощенски услуги	стр.74
Г. Мобилни телефонни съобщения.....	стр.75
2.3 Социална инфраструктура	стр.76
2.3.1 Демографска структура	стр.76
2.3.2 Благосъстояние на населението - доходи, разходи и потребление.....	стр.79
2.3.3 Трудова заетост и безработица.....	стр.81
2.3.4 Социални дейности	стр.85
2.3.5 Здравеопазване	стр.92
2.3.6 Образование	стр.97
2.3.7 Култура	стр.103
2.3.8 Младежки дейности.....	стр.105
2.3.9 Спорт и отдих	стр.107
2.3.10 Анализ на административния капацитет на общинско и областно ниво за усвояване на средствата от фондове на ЕС и други международни програми	стр.109
III. Силни и слаби страни, възможности и заплахи за устойчиво развитие на област Габрово	стр.111
IV. Визия, приоритети и цели за развитие.....	стр.113
V. Обща оценка на необходимите финансови ресурси за постигане целите на стратегията	стр.132
VI. Териториален обхват на районите за целенасочено въздействие	стр.133
VII. Изпълнение, мониторинг и актуализация на Областната стратегия	стр.134
VIII. Стратегически насоки за разработване на целите и приоритетите на общинските планове за развитие.....	стр.136
IX. Описание на необходимите действия за прилагане принципа на партньорство и осигуряване на информация и публичност	стр.138
Библиография	стр.140

I. ВЪВЕДЕНИЕ

През месец август 2008 година влезе в сила новото национално законодателство в областта на регионалното развитие – Закон за регионалното развитие и Правилник за прилагане на Закона за регионалното развитие. С цитираните нормативни актове беше променен срокът на действие на областната стратегия и въведен нов териториален обхват на районите от нива 1 и 2. Същевременно настъпиха промени в икономическите условия, нормативната, институционалната и политическата среда в България.

Съгласно нормативните регламенти и решенията на Областния съвет за развитие на област Габрово през м. ноември 2009 г. стартира процес по актуализиране на Областната стратегия за развитие на област Габрово с планов период до 2013 година. Със заповед на областен управител беше определена управляваща група и експертен екип. В процеса по актуализация се включиха и представители на общинските администрации, териториалните звена на държавната администрация, неправителствени организации и други институции. За актуализиране на социално-икономическия профил е използвана наличната статистическа информация и административната статистика и отчетност на компетентните в съответния сектор организации.

Актуализирания анализ на социалното и икономическо развитие е основата за допълнително акцентирание и приоритизиране на целите от гледна точка на съвременните условия и тенденции на национално и европейско ниво.

Направените промени в стратегическата част имат допълващ и уточняващ характер на базата текущото състояние, изпълнените дейности (проекти) и постигнатите резултати.

Направена е обща експертна оценка за необходимите финансови ресурси за реализация на целите на стратегията, което е нов момент в съдържанието на ОСР. Посочен е размерът на очакваното национално финансиране, на европейските средства, възможности за финансиране от местните бюджети, международни институции и финансиране от страна на частния сектор. Индикативната рамка е съобразена и с договореното финансиране по оперативните програми до края на периода – 2013 г.

Актуализацията на плановия документ кореспондира с Методическите указания на МРРБ; проектите на актуализирани документи за изпълнение на: Националната стратегия за регионално развитие, Регионалния план на Северен централен район; програмата на Правителството; Оперативните програми и приоритетите на ЕС.

За цялостната координация на процеса отговаряше експертен екип от Областна администрация – Габрово.

II. АКТУАЛИЗИРАН СОЦИАЛНО-ИКОНОМИЧЕСКИ ПРОФИЛ

1. Оценка на географското положение и природните ресурси като фактор за развитие

1.1 Географско положение

Област Габрово (район от ниво 3/NUTS 3¹) се намира в северната централна част на Стара планина и на страната, като това стратегическо разположение определя многообразието от възможности за устойчиво развитие на региона. Географската среда, физическите характеристики, климатичните особености и богатата флора и фауна са важен фактор за постигане на икономически и социален напредък.

На юг Габровска област граничи с област Стара Загора, на североизток с област Велико Търново и на северозапад с област Ловеч. Петте области - Габрово, Велико Търново, Русе, Силистра и Разград формират Северен централен район (район от ниво 2/ NUTS 2), част от район от ниво 1 Северна и Югоизточна България.



Области	Територия кв. км	Брой на населението 31.12.2007 г.	Гъстота на населението	Брой на общините
България	111 001,9	7 640 238	69,0	264
Северен централен район	14 974,0	931 950	62,5	36
Велико Търново	4 661,6	278 764	60,0	10
Габрово	2 023,0	133 218	66,2	4
Разград	2 639,7	136 062	51,9	7
Русе	2 803,4	253 008	90,7	8
Силистра	2 846,3	130 898	46,3	7

По показателя гъстота на населението стойностите са близки до тези на страната, на СЦР и на област В.Търново. По-голяма разлика се забелязва спрямо най-гъсто населената област в СЦР област Русе.

Общата територия на областта е 2 023 кв.км. и обхваща 356 населени места, администрирани в четири общини - Габрово, Дряново, Севлиево и Трявна. Общият брой на кметствата е 37, както следва:



¹ За целите на планирането, програмирането, управлението, ресурсното осигуряване, наблюдението и оценката на регионалното развитие в България са обособени райони, които се разделят на нива в съответствие с изискванията на общата класификация на териториалните единици за статистически цели, прилагана в Европейския съюз.

	Територия в дка	Гъстота на населението човека / км ² към 31.12.2007г.	Брой кметства	Брой населени места
Община Габрово	555 579	124,6	10	134
Община Дряново	271 162	39,5	3	63
Община Севлиево	941 355	44,4	23	53
Община Трявна	254 909	53,9	1	106
Област Габрово	2 023 005	66,2	37	356

Като главен за областта град Габрово заема и важна географска позиция – в северните разклонения на Шипченската планина край р. Янтра и притоците ѝ Синкевица, Паничарка и Жълтешка река. Териториалното развитие на града е подчинено на формите на релефа и затова се характеризира със силно удължена линейна градска структура – около 20 км. Надморската височина е 392 м., като някои от околностите на града достигат и до 550 – 600 м. В непосредствена близост до града в местността Узана през 1995 г. бе поставен специален знак, отбелязващ географския център на България.

Севлиево е разположено в Севлиевското поле и край р. Росица (главна река - 75.0 км на територията на областта) на около 200 м. надморска височина. Градът е на 27 км. североизточно от Габрово на главния път София – В. Търново – Варна.

Дряново лежи в Средния Предбалкан край Дряновската река. Отстои на 21 км. североизточно от Габрово, на пътя Габрово – В. Търново. Разположен е на 260 м.н.в. в живописната долина на река Дряновска, водеща началото си от северните склонове на връх Българка в Средна Стара планина. В района на Дряновския манастир река Дряновска и левия приток – река Андъка, образуват красиви проломи, пресичайки източната част на Страженското синклинално плато.

Трявна е разположена в северното подножие на Тревненската планина, край Дряновската /Тревненската / река, на надморска височина около 450 м.

Основните благоприятни страни на географското положение на областта за развитието на икономиката в региона са кръстопътното ѝ местоположение и транспортната ѝ обезпеченост. Разположението ѝ в централната част на България я определя като главен стратегически транспортен, икономически и културен център на страната. През Шипченски проход минава важен шосеен път за Южна България. Удобни пътища свързват Габрово с околните общински и областни градове в Северна България. Транспортната система, макар и силно амортизирана, играе важна комуникационна роля при осъществяване на икономическите взаимоотношения между значителна част от северната и южната част на страната. Състоянието на пътната мрежа е един от съществените ограничителни фактори, който затруднява интегрирането на районите помежду им и в европейското пространство, ограничава мобилността на работната сила, понижава достъпа до различни видове услуги. Инфраструктурно развитие ще спомогне за свързването на регионите и ще стимулира регионалната кохезия.

Териториалното развитие на областта, приоритетното развитие на определени стопански отрасли, както и демографската структура на региона, са повлияни и в същото време до известна степен предопределени от неговия климат и релеф.

1.2 Релеф

Габровска област се характеризира с разнообразен полупланински и планински релеф. На север са разположени Севлиевската и Габровската височини, както и синклиналното плато Стражата, очертано от отвесни варовикови стени, и Севлиевската котловина от Предбалкана, а на юг – северните склонове на Калоферска, Шипченска и Тревненска планина от Стара планина. В геоморфологично отношение областта попада в обхвата на 2 различни части на Старопланинската област – Предбалкан и Стара планина, която е най-добре изразената планинска верига в рамките на Балканидите. Тя определя и значително голямата средна надморска височина на района (392 м). Най-високият връх е вр. Росоватец (Караборун) в Стара планина (1970 м).

Релефът на района е силно пресечен и представлява поредица от малки долини, прорязани от дерета и оврази, тесни ридове и била със стръмни склонове. Релефните форми са усложнени от съвременните ерозионни процеси, изразяващи се чрез развитието на склонове, насипи, наноси и терасирания от човешката дейност.

На 25 км югозападно от Габрово се намира местността Узана. Тя заема обширни части от Старопланинската област със средна надморска височина 1120 м, като на отделни места достига и до 1400 м. Отличава се с ясно изразен планински релеф с дълги и стръмни склонове и високи била, които благоприятстват практикуването на зимни спортове, а през лятото осигуряват възможности за познавателен и алтернативен туризъм. Непосредствената и близост с голям промишлен и търговски център, както и богатото историческо минало на града, са предпоставка за бъдещето на Узана като туристически комплекс.

1.3 Климат

Габровска област обхваща средната част на Предбалкана и главната старопланинска верига. Около две трети от територията на областта се отнасят към Предбалкана, представляващ система от ниски и средно високи ридове, в повечето случаи почти успоредни на главната старопланинска верига, които на няколко места са прорязани от главните водни артерии – реките Видима, Росица, Янтра, Дряновска река и др. Това дава хабитус на типичен предпланински релеф, сред които имат място няколко надлъжни долинни разширения и котловини. Най-ниската надморска височина на района е 189 м, а най-високата – 1970 м.

Областта спада към умерено-континенталната климатична подобласт и обхваща части на три от районите и: среден климатичен район от Дунавската равнина, Предбалкански климатичен район и Планински климатичен район. За този район е характерна на студена зима с по-честа и по-интензивна поява на фьон, дължащ се на влиянието на Стара планина и отчасти на хълмистия терен. Това малко увеличава средните абсолютни максимални температури за януари и броя на топлите дни /с температура, по-висока от 5°C общо за трите зимни месеца в сравнение с ниските северни части на Дунавската равнина.

Валежите през този сезон са между 85-140 л/м². Пролетта настъпва сравнително рано – към средата на март. Средната денонощна температура надвишава 5°C, а през първото десетдневие на април – 10°C. Последните пролетни мразове не са често явление и не нанасят значителни щети на културите в момента на вегетация. Валежите през този сезон са средно между 135 и 210 л/м². Поради по-високата надморска

височина летните температури са малко-по-ниски от тези за северната част на Дунавската равнина и достигат 22,5–24,0°C /средна температура за юли/. Температурната сума на средните денонощни температури над 10°C е между 3500 и 3800°. Летните валежи са средно между 160 и 250 л/м². По-голяма част от тях пада през първата половина на лятото, докато през втората половина се случват и чести засушавания. Есента е малко-по-топла от пролетта. Първите есенни мразове настъпват към 10-20 октомври. Есенните валежи са между 115 и 165 л/м². Общо взето, влиянието на Стара планина се изразява в относително увеличение на валежите главно за сметка на летните.

Вторият климатичен район се отличава с голямо разнообразие и бързи промени в стойностите на отделните метеорологични елементи поради преобладаването на силно пресечен терен, под непосредственото влияние на Стара планина, отразяващо се на режима на валежите, температурите, облачността и др. За този климатичен район зимата е твърде студена. Средната температура за януари е от минус 1,5 до –3,5°C съобразно с надморската височина. Поради по-ниските температури и по-големите валежи снежната покривка е по-устойчива и по-дълготрайна. Валежите са между 120 и 165 л/кв.м. Пролетта е хладна и настъпва по-късно. Средната денонощна температура се задържа устойчиво над 5°C едва след 20 март. Сумата на пролетните валежи е значително по-голяма, отколкото зимните. Лятото не е горещо – средната температура за юли е от 16,5 до 22,0°C, като по-ниските и стойности са за терените с по-висока надморска височина. Есента е хладна, като валежите през този сезон са значително по-малко от летните. Съчетанието на относително хладното лято с голяма валежна сума определя района като такъв с много добри условия за овлажняване.

Третият климатичен район е характерен със силното понижаване на температурата и увеличаване количеството на валежите и относително по-малката годишна амплитуда. Налице е скъсяване на вегетативния срок на културите за сметка на увеличаване по времетраене и въздействие зима. Характерни са честите и силни ветрове. Бързото изменение на стойността на метеоелементите не се наблюдава само във вертикална посока, но и под въздействие на пресечения релеф.

Изводите, които се налагат от гореизброените показатели са, че регионът е изключително благоприятен за човешкия организъм от климатична гледна точка и е подходящ като територия за възстановителен туризъм. Известни в страната са вече климатолечебните планински курорти Дряново, Трявна, Плачковци, Царева ливада и Люляците, оказващи лечебно въздействие върху заболявания на дихателната система, сърдечно - съдовата система и опорно – двигателния апарат.

Неблагоприятно влияние върху развитието на селското стопанство оказват редица климатични явления, характерни за района – засушавания през вегетационния период, късни пролетни и ранни есенни слани и мразове, температурни инверсии в долините разширения. Мъглите се проявяват предимно през есенно-зимните месеци, тези части от територията на областта, където има големи промишлени предприятия или населени места.

1.4 Води

Водите са важен елемент на географската среда, който оказва влияние върху останалите елементи, а също върху живота и стопанската дейност на хората. Имат значение за формиране на релефа, оказват влияние на водоснабдеността на селищата,

изкуственото напояване, за производство на електроенергия. Водните ресурси са важно условие за икономическото развитие на района.

Управлението на водите на територията на Република България се осъществява на национално и басейново ниво. Речният басейн е основна единица за съвместно управление на повърхностните и подземните води по количество и качество за постигане на устойчиво водоползване и опазване на водите и водните екосистеми. Област Габрово се отнася към Дунавския район с център Плевен - територията и се разпростира по бреговете на реките Янтра, Паничарка, Синкевица, Жълтешка, Росица, Видима, Тревненска и техните притоци. Дебитът на тези реки е малък. Те имат дъждовно-снежен режим с есенен минимум на оттока и пролетен максимум. Река Янтра е най-голямата от тях. Тя води началото си от Стара планина, с обща водосборна област 7892 км² и дължина 286 км. до вливането си в р.Дунав.

Югозападно от град Габрово е изграден язовир “Христо Смирненски”, който е основен източник на питейна вода за града. Останалите общини изпитват периодичен недостиг на водни ресурси за битово и индустриално потребление, поради неравномерното годишно разпределение на оттока. Довършването на строителството на двата язовира “Нейковци” (община Трявна) и “Бяла” (община Севлиево) би решило трайно този проблем.

1.5 Почви

В сложно съчетание основните фактори на почвообразуване – климат, растителност, релеф, почвообразуващи скали и др. – обуславят голяма пестрота на почвената покривка за една малка територия, която заема Габровска област. Разпространени са почти всички почвени различия на Северна България. Структурата на почвената покривка се отличава с преобладаване на сиви горски почви, плитки сиви горски почви, оподзолени черноземи и тъмносиви горски почви, алувиално-ливадни почви, светлосиви горски почви и др.

Основният почвен фонд на областта е представен от сивите горски почви, заемащи около 72% от територията. Образувани са при условията на преходно континенталния климат и подчертаното влияние на горската растителност (дъб, габър, клен, липа и др.) върху кафяво-червеникави глини, изветрителни продукти на мергели, варовици, карбонатни и безкарбонатни пясъчници и други. Въз основа на главните показатели и свойства (изразеност на процеса на оподзоляване, глиняване, съдържание на органично вещество, почвена реакция и др.) те се подразделят на подтипове: тъмносиви, сиви и светлосиви (глеевидни). В самостоятелна група се отделят плитките сиви горски почви.

Сивите горски почви се характеризират с добре диференциран по механичен състав профил. Хумусния хоризонт е маломощен (20-30 см). Общата мощност на профила е 110-150 см. По механичен състав тези почви са средно пясъчливо-глинести в орния хоризонт и тежко-пясъчливо глинести до леко глинести в илувиалния хоризонт. Притежават средна до ниска водопропускливост, висока водозадържаща способност и неблагоприятен въздушен режим. Тъмносивите горски почви в този район се отличават с малко по-високо съдържание на хумус – 2-3%, с по-мощен хумусен хоризонт, с по-слабо развитие на илувиалния хоризонт и по-слаба текстурна диференциация на профила. Сивите горски почви имат сравнително ниско съдържание на органично вещество, което е с добре изразена диференциация по почвения профил. Около 40% от общото съдържание на хумус е концентрирано в орния хоризонт.

Разпределението на общия азот съответства на съдържанието на органично вещество. Реакцията на почвата е предимно средно кисела. Почвите са слабо запасени с усвоим азот и фосфор.

Плитките сиви (светлосиви) горски почви, заемащи най-голяма площ в този район. Образувани са върху пясъчници под действието на широколистна горска растителност. Характерна особеност е плиткият профил. Хумусният хоризонт е маломощен (10-20 см.), с разпрасена структура. Преходно-илувиалния хоризонт е с мощност 20-35 см, с буцеста структура, често осеян със скални включения. Общата мощност на профила е 20-50 см, под който следва твърда скала. Голяма част от тези почви са ерозирани. По механичен състав са средно-песъчливо глинести, но се срещат и по-леки и по-тежки различия. Съдържанието на органично вещество е ниско, реакцията на почвата е средно до силно кисела. Морфологичните, химичните и агрохимичните свойства на сивите горски почви показват, че този тип почви имат ниско естествено плодородие, поради което са подходящи за ограничен брой култури.

1.6 Полезни изкопаеми

Районът на област Габрово е представен от: алувиални отложения, съставени предимно от чакъл и малко пясък, които обаче са негодни за фундиране, но са ценни като инертен материал. Делувиалните отложения в региона са представени от т.нар. делувиални глини. В Община Габрово има находища на здрави варовици, които са с ограничено разпространение и находища от флиш (долнокреден седимент) с широко разпространение. Полезните изкопаеми са ограничени и по вид и по запаси.

1.7 Биологично разнообразие

България се характеризира с голямо биологично разнообразие, на трето място в Европа (след Испания и Гърция). Районът на Централна Стара планина е един от най-мощните формообразуващи огнища върху силикатна скална основа. Този факт в съчетание с варовиковия (с алкална реакция) Шипченско – Бузлуджански масив, голямата денивелация и почти всички възможни изложения са предпоставка за богатото биологично разнообразие във флората.

Защитените територии, регламентирани със Закона за защитените територии, са в следните категории в съответствие с международната класификация: национален парк, природен парк, резерват, поддържан резерват, природна забележителност, защитена местност. Този закон определя тяхното предназначение, режим на опазването и използването им, както и процедурите за обявяване на защитените територии и промените при тяхното управление като прекатегоризиране, заличаване, увеличение на площта, изменение в режима и др.

Защитените територии са чувствителни към натоварване и експлоатация и тяхното стопанско използване е ограничено. Основната функция на всички защитени територии е опазването на природата, на биологичното разнообразие на екосистемите и на естествените процеси, протичащи в тях, макар че в много от тях се допуска известно стопанско използване. Защитените територии представляват не само ограничител в стопанското развитие, но те са и източник на доходи за местното население в контекста на устойчивото развитие.

Природни забележителности - В табличен вид е представена подробна информация за защитените територии на територията на област Габрово:

Име	Землище	Община	Площ(ха)	Обявено	Цел на обявяването
НАЦИОНАЛНИ ПАРКОВЕ					
Централен Балкан	Кръвеник Стоките	Севлиево	3 192	Създаден със заповед на МОС № 843/ 31.10.1991 г. като Народен парк и прекатегоризиран в Национален със Заповед на МОСВ РД-396 от 15.10.1999г.	Да съхрани завинаги в полза на обществото неповторимата природа на Средна Стара планина и свързаните с нея традиции и поминък
ПРИРОДНИ ПАРКОВЕ					
Българка	Априлово Етъра Чарково Смирненски Топлиш Плачковци Радевци Станчев хан Престой	Габрово и Трявна	21 772	Заповед на МОСВ № РД 775/09.08.2002 г.	запазване на букови екосистеми, редки и ендемични растителни и животински видове
ПРИРОДНИ ЗАБЕЛЕЖИТЕЛНОСТИ					
„Пещера Бачо Киро”	Дряново	Дряново	0,5	Заповед № 2810/10.10.196 2г. на ГУГ при МС	Запазване на характерна фауна
„Езеро Беляковец”	Здравковец	Габрово	13,2	Заповед № 233/04.04.1980 г. на КОПС при МС	Опазване на езеро
„Скален венец” – м. „Мъхнатите скали”	Плачковци	Трявна	7,4	Заповед № 689/22.07.1987 г. на КОПС при МС	Опазване на скални образувания
„Виканата скала”	Плачковци	Трявна	0,5	Заповед № 995/21.04.1971 г. на МГГП	опазване на скален феномен
ЗАЩИТЕНИ МЕСТНОСТИ					
„Махченица-Йововци”	Плачковци	Трявна	63,8	Заповед № 345/17.05. 1979 г. на КОПС при МС	опазване на вековни букови гори във вододайната зона на гр. Трявна;
„Батошевски манастир”	с. Стоките	Севлиево	33	Заповед №	опазване на

				357/09.02. 1973 г. на МГОПС	характерни букови гори в района на манастира
„Дедерица”	с. Крушево	Севлиево	199,3	Заповед № 2107/20.12. 1984 г. на КОПС при МС	опазване на характерен горски ландшафт във водосбора на яз. „Ал. Стамболийски”
“Дряновски манастир”		Дряново	311,6	Заповед № 357/09.02. 1973г. на МГОПС	опазване на горите в района на манастира
„Люляците”	с. Трънето	Габрово	58,3	Заповед № 852/10.08. 1983г. на КОПС при МС	опазване на букови гори в района на курорта „Люляците”
„Соколски манастир”	Габрово	Габрово	75,5	Заповед № 357/09.02. 1973г. на МГОПС	опазване на букови гори в района на манастира
„Столица”	Плачковци	Трявна	1,7	Заповед № 689/22.07. 1987г. на КОПС при МС	опазване на вековни букови дървета
„Лафтин”	Кормянско	Севлиево	18	Заповед № 2109/20.12. 1984г. на КОПС при МС	опазване на скални местообитания на птици
„Варените”	Млечево	Севлиево	6,1	Заповед №198/19.03. 1981г. на КОПС при МС	опазване на вековна букова гора
„Лъгът”	Батошево	Севлиево	0,9	Заповед № 16/08.01.1981г. на КОПС при МС	опазване на вековна дъбова гора
„Находище на хвойна”	Шумата Батошево	Севлиево	0,8	Заповед № 16/08.01. 1981г. на КОПС при МС	опазване естествено находище на обикновена хвойна
„Бостанчетата”	с. Боженци	Габрово	0,3	Заповед № 1141/15.12.198 1г. на КОПС при МС	опазване на вековна букова гора
„Студен кладенец”	Станчев хан	Трявна	63	Заповед № 25/02.01. 1989г. на КОПС при МС	опазване на характерна букова растителност
„Боженци”	с. Боженци	Габрово	245	Заповед № 4526/17.11.	опазване на характерна смесена

				1975г. на МГОПС	широколистна гора
--	--	--	--	-----------------	-------------------

Националният парк “Централен Балкан” - www.centralbalkan.bg (II категория съгласно класификацията на Международния съюз за опазване на природата и природните ресурси - IUCN) е третата по големина защитена територия в България (71 669,5 ха). Той се простира в посока изток-запад на около 85 км, обхващайки ивица със средна ширина около 10 км по най-високата част на Стара планина, като най-ниско границата му слиза до 550 м н.в. Паркът е обявен през 1991 г. и включва гори и високопланинска безлесна зона, като в него се намират 9 природни резервата (I категория по IUCN), които заемат над 28% от територията му. Паркът се разполага на територията на 9 общини и 32 землища. Точните граници са определени със Заповед № 396/15.10.1999 г, (ДВ, бр. 28/04.04.2000 г.). На територията на Област Габрово площта включена в пределите на парка е 3 192,4 ха (община Севлиево, кметства с. Кръвеник и с. Стоките, 2 687,8 ха горски фонд и 504,6 ха високопланински ливади и пасища).

Резерват “Пеещи скали” (Заповед за обявяване №502/11 юли 1979 г., площ -1 465,7 ха.) е разположен в североизточната част на НП ”Централен Балкан” по северните склонове на Средна Стара планина и включва левите начални притоци на р. Росица. Цел на обявяването е да бъдат запазени естествените букови гори, характерни за района субалпийски местообитания, богати на ендемични и редки видове растения и специфичните за водосбора на р. Росица флора и фауна.

След създаването на Дирекцията на парка, институцията се развива и утвърждава като регионален орган на Министерството на околната среда и водите.

За целите на управлението се поддържа **Географска информационна система**. Създадена е значителната част от необходимата **инфраструктура на терен** – административна (контролно-информационни и охранителни пунктове, граници, обозначения за режимите, входове и т.н.), информационна (табла и табели, даващи информация за парка и за режимите от плана за управление), посетителска (места за отдих и т.н.); изградена е интерпретативна инфраструктура (две екопътеки и седем интерпретирани маршрута).

Създадена е и система за **мониторинг**, която включва **Мониторинг на биологичното разнообразие** - разработват се и се прилагат методики за различните видове и хабитати, **Мониторинг на посетителите** и **Мониторинг на въздействието на туристическия поток върху околната среда и биоразнообразието**.

Националният парк все повече се утвърждава като **туристическа атракция**. Израз на международното признание за високите стандарти на управление на парка по отношение на опазването на дивата природа и развитието на туризма в региона, е завоюваният PAN Parks сертификат и приемането на Парка за пълноправен член на едноименната Европейска мрежа от висококачествени защитени територии, което от своя страна дава нов тласък на развитието. Работата с местните общности в тази насока бележи значителни успехи и дава възможност паркът да се утвърди като съвременна и развиваща се институция. През 2006 г. Паркът е приет във Федерацията EUROPARC – мрежата на европейските защитени територии. През 2009 г., Национален парк Централен Балкан успешно защити и получи Европейска диплома за

защитени територии - престижно международно отличие, присъждано от Съвета на Европа.

Горският фонд на защитената територия в **Природен парк "Българка"** - <http://www.ppbulgarka.net> е 80,2% от общата му площ, основно бук. Той е основен дървесен вид и формира растителни съобщества представляващи интерес както за родната природозащита, така и за Общоевропейската екологична мрежа – НАТУРА 2000.

Екипа на Дирекцията на ПП "Българка" е установил над 1650 растителни вида, от тях в Червената книга на Р. България (1984) фигурират 44 вида (41 – в категорията рядък, в категорията защитен – 2 вида и 1 вид в категорията изчезнал). В Червените списъци на висшата флора и гъбите в Р. България попадат 65 вида (62 висши растения и 3 вида гъби). Български ендемити - 12 вида и един подвид, от които 5 вида и 1 подвид са локални ендемити, т.е. видове, които се намират само на територията на Централна Стара планина (като отделен флорестичен район). Балканските ендемити установени за сега са 32 вида, а под защита на Закона за биологичното разнообразие - 34 вида. В Конвенцията за опазване на дивата европейска флора и фауна и природните местообитания (Бернската конвенция) - 3 вида.

В Червените списъци на Международен съюз за опазване на природата и природните ресурси – IUCN фигурират 4 вида от висшата флора, единият от които е нов за територията на Р. България. Територията на ПП "Българка" е местообитание на 3 вида от флората срещащи се единствено тук в България. Установени са и 14 реликтни вида (съхранили се до сега от минали геологични епохи). Територията е изключително богата на лекарствени, етерично-маслени растения, диворастящи плодове и ядливи гъби.

Във фаунистично отношение територията попада в зоната на Европейската фауна – Старопланински район. Разнообразието на представители на фауната е много голямо. До сега са установени 24 вида попадащи в Червената книга на Р.България том II (1985). Срещат се представители на едрите бозайници, обект на ловен интерес. Редица видове от гръбначните и безгръбначните са предмет на опазване от Българското и Международното природозащитно законодателство.

ПП "Българка" обхваща една не голяма част от територията на Област Габрово (общини Габрово и Трявна) със сравнително голяма средна надморска височина - 940 м. Анализът на научните данни налага извода, че разнообразният релеф, голямата денивелация, почвено – климатичните условия и не на последно място сравнително слабото антропогенно въздействие върху околната среда са факторите който са допринесли за сравнително добре запазеното и богато биологично разнообразие.

На територията на парка има изградена инфраструктура – административна (граница, резбовани входни табели и т.н.), информационна (табла и табели, даващи информация за защитената територия), посетителска (маркирани туристически маршрути, места за отдих, туристически заслони и т.н.). Изградена е и интерпретативна инфраструктура (екопътеки и образователни маршрути) пряко свързана с образователните програми, които провежда Дирекцията на парка с деца и подрастващи от различни възрастови групи. Редовно се провеждат екологични и залесителни мероприятия целящи да развият у младия човек щадящо и отговорно отношение към природата.

Екипът на Дирекцията е пряко ангажиран с провеждането на Националната система за мониторинг на биологичното разнообразие (НСМБР) в Р. България и

разработва и прилага методики за различните местообитания и видове от флората и фауната.

Съгласно последните действия по изграждането на Национална екологична мрежа на територията на страната, в област Габрово идентифицираните защитени зони по смисъла на Закона за биологичното разнообразие са:

- 33 „Централен Балкан” – BG0000494
- 33 „Българка” – BG0000399
- 33 „Централен Балкан – буфер” – BG0001493
- 33 „река Янтра” – BG0000610
- 33 „Витата стена”- BG0000190
- 33 „Дряновски манастир” – BG0000214
- 33 „река Белица” – BG0000281
- 33 „Дряновска река”- BG0000282
- 33 „Скалско” – BG0000263

Всички защитени зони са обявени по Директива 92/43 (Директивата за местообитанията) и само 33 „Централен Балкан” – BG0000494 е и по Директива 409/79 (Директивата за птиците). Съгласно прякото действие на двете директиви, посочените по-горе защитени зони подлежат на превантивни мерки на опазване и защита. Общоевропейската екологична мрежа НАТУРА 2000 не е пречка за провеждане на селскостопански и горскостопански дейности. С изготвянето на Планове за управление на Защитените зони се дават препоръки и указания за стопанисване, които набелязват и конкретни мерки за обезщетение на собствениците за наложените евентуални ограничения.

1.8. Състояние на околната среда

Качество на атмосферния въздух (КАВ)

По данни на Регионалната инспекция за опазване и контрол на общественото здраве гр. Габрово анализи на качеството на атмосферния въздух след 2004 г не са правени.

През 2008 г. мобилната автоматична станция на Регионална лаборатория гр. Русе е извършила измервания за установяване състоянието на атмосферния въздух в град Габрово. Определени са два пункта за мониторинг, като продължителността на измерванията е шест дни в седмицата, за всички сезони през годината или по 54 дни в календарната 2008 г. за всеки от пунктовете. Контролираните замърсители са NO_x, CO₂, SO₂, ФПЧ 10. За пункт пред ОБС гр. Габрово, превишенията на NO₂ са 9 на брой, регистрирани през пролетния сезон, като превишението е от 1.05 до 1.14 пъти и в часовия интервал от 12:00 до 21:00 ч. Превиишенията на ФПЧ 10 за същия пункт са 2 на брой регистрирани през есенния сезон, като превишението е от 1.06 до 1.13 пъти.

За пункт пред ЖП гара гр. Габрово превишенията на NO₂ са 2 на брой регистрирани през летния сезон, като превишението е от 1.02 до 1.08 пъти и в часовете 09:00 и 18:00ч. Превиишенията на ФПЧ 10 за същия пункт са 4 на брой регистрирани през есенния сезон, като превишението е от 1.09 до 1.09 пъти.

По данни на РИОСВ - Велико Търново източници на емисии на територията област Габрово са наблюдавани в общините Габрово и Севлиево. Констатациите от наблюденията са:

Община Габрово

Контролираните обекти са 26.

Голяма част от жилищата в града, фирми, институции и други, не са топлофицирани. Използват се предимно локални парни котли и печки на твърдо гориво. Това допринася за замърсяване на атмосферния въздух с вредни вещества и газове през есенния и зимния сезон, което е показателно и от данните получени от измерванията на качеството на атмосферния въздух, направени с мобилната автоматична станция на Регионална лаборатория гр. Русе.

Разработена и е приета „Програма за опазване на околната среда на територията на община Габрово” приета с Решение №238/30.08.2007 г. на ОбС Габрово с период на действие 2007 – 2015 г., като подпрограма е включена и „Програма за управление качеството на атмосферния въздух на гр. Габрово”, в изпълнение на която през 2007 г. стартира работата по реализация на проект свързан с изграждането на захранващ газопровод и газо-разпределителна мрежа на територията на гр. Габрово, която ще продължи до 2015 г. През 2008 г започва поетапната подмяна на отоплителни котли и горелки в училища, детски градини, ясли и други общински обекти на територията на гр. Габрово, която също ще продължи до 2015 г.

Община Севлиево

Наблюдаваните обекти са 21.

От няколко години се извършва усилена газификация в града. Всички промишлени обекти са газифицирани, като заедно с това върви и битовата газификация. Домакинствата, които използват това гориво, доближават 50%. По този начин е постигнато значително намаляване на замърсяването на атмосферния въздух.

Към всички производства в “Идеал Стандарт Видима”АД и “Идеал Стандарт България” АД работят ефективно пречиствателни съоръжения - касетъчни и ръкавни филтри. Двете дружества, във връзка с изпълнение на изискванията на Комплексните разрешителни, изпълняват инвестиционните си програми по поддръжка на пречиствателните съоръжения.

Води

Контрол на отпадъчните води - Директните емитери се разделят на отпадъчни води от канализациите на населените места и отпадъчни води от промишлени обекти.

Отпадъчни води от канализациите на населените места

Основната причина за замърсяване на повърхностните води в региона е заустването на отпадъчни води от населените места без пречистване. За пречистване на отпадъчните води от градската канализация **има изградена една градска пречиствателна станция на гр. Габрово.**

През 2008 г. са изпълнени следните инфраструктурни проекти за изграждане и развитие на необходимата инфраструктура за събиране, пречистване и отвеждане на отпадъчните води:

Община	Име на проекта	Въведен ли е обекта (или етап) в експлоатация	Източник на финансиране	Обща стойност (хил. лв)	Усвоени средства (хил. лв)
Севлиево	Канализация с.Сенник – I етап	Протокол,обр.16	САПАРД МФ - ДДС по САПАРД Общ. бюджет	958.433	677.950 135.590 144.893
Севлиево	Канализация с.Ряховците – I етап	Протокол,обр.16	ДБ и ПУДООС	1 677	1 677
Севлиево	ГПСОВ	не	ИСПА	8 386 422 €	2 999 965 €
Дряново	Изграждане на канализация на кв."Изгрев"	не	ПУДООС	363	363

Във връзка с присъединяването на страната ни към Европейския съюз, за канализационните системи и ГПСОВ са договорени отлагателни срокове за изпълнението на Европейската директива. Договорено е да се изградят канализационните системи и ГПСОВ за населените места над 10 000 екв. жители до 2010 г., а за тези над 2000 екв. жители - до 2014 г.

Състоянието на по-важните обекти е както следва:

гр. Трявна – има изготвен идеен проект и отредена площадка за ГПСОВ и идейни проекти за пречиствателна станция и довеждащ колектор. Общината кандидатства за финансиране по оперативна програма “Околна среда 2007-2013 г.”

гр. Габрово - 80 хил. екв. жители - има изградена ПСОВ, която осигурява необходимото пречистване. Изготвени са работни проекти за подмяна и изграждане на нова канализация и реконструкция на съоръжения в пречиствателните станции за питейни и отпадъчни води – Интегриран проект за водния цикъл на гр. Габрово, като се очаква финансиране по оперативна програма “Околна среда 2007-2013 г.” в размер на 62 млн. евро.

гр. Севлиево - 54 хил. екв. жители - по Програма ИСПА № 2002 BG 16 P PE 014 на 22 февруари 2007 г. е подписан договор с австрийската фирма “АЛПИНЕ - МАЙРЕДЕР” за изграждане на пречиствателна станция в Севлиево. Строителството завърши през 2009 година. Общата стойност на обекта е 13 987 623 евро (75% ИСПА, 25 % – национално съфинансиране).

Отпадъчни води от промишлените предприятия

“Идеал-Стандарт България” АД, гр. Севлиево - Дружеството има изградени пречиствателни станции за битови и производствени отпадъчни води. Те осигуряват спазването на нормите и изискванията за заустване в р. Росица. Дружеството има издадено комплексно разрешително, където са определени ИЕО на отпадъчните води по потоци в съответствие с изискванията на законодателството.

“Идеал-Стандарт Видима” АД, гр. Севлиево, производство с. Градница - Дружеството има изградени пречиствателни станции за битовите и производствени отпадъчни води. Те осигуряват по-добро пречистване от нормите и изискванията за заустване в реката. Пречистените производствени отпадъчни води се употребяват обратно. Дружеството има издадено комплексно разрешително, в което са

определени ИЕО на отпадъчните води по потоци в съответствие с изискванията на законодателството.

“Идеал-Стандарт Видима” АД, гр. Севлиево, производство гр. Севлиево - Дружеството има изградени две пречиствателни станции за производствените отпадъчни води. Пречистените производствени отпадъчни води се употребяват обратно. Осигурява се спазването на изискванията и нормите за заустване в градска канализация. Дружеството има издадено Комплексно разрешително.

Имисионен контрол на повърхностни води

При преминаването си през гр. Габрово р.Янтра е категоризирана като приемник II категория, чиято чистота се наблюдава и контролира от РИОСВ – В. Търново и Басейнова дирекция - Плевен. На Габровска територия са определени 2 бр. пунктове от НАСЕМ (национална автоматизирана система за екологичен мониторинг) за контрол качеството на повърхностните води на р. Янтра (като хидробиологичен мониторинг), които се намират при кв. Ябълка и след ПСОВ – Габрово. Мониторингът на качествата на речните води обхваща общо 33 физико-химични показатели.

В зависимост от ползването им водите се разделят на три категории: **първа** - води, които се ползват за питейни нужди, в хранителната и други промишлености, изискващи вода от същото качество; **втора** - води, които се ползват за водопой на животни, културни нужди, рибовъдство, воден спорт и др. и **трета** - води, които се ползват за напояване, за промишлеността и др. Категоризацията на повърхностните водни обекти на територията на областта са:

Поречие р. Янтра

- р. Янтра от изворите до кв. Ябълка - I категория;
- р. Янтра след кв. Ябълка до гр. Габрово - II категория;
- р. Янтра след Габрово до вливане на р. Дряновска - III категория;
- р. Янтра след вливане на р. Дряновска до Долна Оряховица - II категория;
- р. Дряновска от изворите до първото населено място - I категория;
- р. Дряновска след първото населено място до вливане в р. Янтра - II категория;
- р. Росица от изворите до първите населени места - I категория;
- р. Росица от първото населено място до вливането ѝ в р. Янтра - II категория.

Повърхностните води на притоците на р. Янтра не подлежат на мониторинг.

Резултатите от мониторинга за определяне имисионното състояние на водите в реките през 2008 г. по пунктове са както следва:

Пункт: р. Янтра при кв. Ябълка, гр. Габрово. Проектна категория – I Пункт BG1YN00999MS260. През цялата година водите в пункта са отговаряли по всички показатели на проектната категория.

Пункт: р. Янтра след ПС - гр. Габрово (под големия мост). Проектна категория – III Пункт BG1YN00917MS230 – През цялата година водите в пункта са отговаряли по всички показатели на проектната категория. За това голям принос има изградената и работеща нормално градска пречиствателна станция.

Пункт: р. Дряновска преди вливането ѝ в р. Янтра. Проектна категория – II Пункт BG1YN08211MS210 – отговаря на нормите за II-ра категория водоприемник с изключение на м.август, когато има превишение на показателите: азот нитритен – 5.7 пъти над ПДК, фосфати – 1.1 пъти над ПДК; Превишенията през м. август показват, че при високите температури се засилват процесите на органично гниене и на

нитрификация и денитрификация и водите не успяват да се самопочистят до гр. В.Търново по органични и биогенни показатели.

Пункт: р. Росица под Севлиево на шосеен мост София-Варна. Проектна категория –II Пункт BG1YN04519MS060 – През цялата година водите в пункта са отговаряли по всички показатели на проектната категория.

Пункт: р. Росица след яз. "Стамболийски". Проектна категория – II - През цялата година водите в пункта са отговаряли по всички показатели на проектната категория на реката

Пробонабиранията от пунктовете са ежемесечни. Анализът на данните от мониторинга показва, че водите на р. Янтра в пункта след ГПСОВ отговарят на нормите за III категория водоприемник; в нормите за проектната си категоризация е пункта при кв. Ябълка.

Отпадъци

Битови отпадъци

Регионални съоръжения за обезвреждане на битови отпадъци - На територията областта в експлоатация е едно регионално депо за битови, строителни, производствени и опасни отпадъци в гр. Севлиево, което обслужва общините Севлиево, Дряново и Сухиндол. Предстои да бъде изградено още едно депо за битови отпадъци за регион Габрово - предназначено за нуждите на общините Габрово и Трявна.

Събиране и транспортиране на битови отпадъци - Разпръснатостта на малките населени места, минималния брой жители, както и неподходящите по вид пътища до тях правят изключително трудно въвеждането на организирано сметосъбиране и сметоизвозване в тези райони. В същото време в резултат на неправомерни изхвърляния в стихийен процес се превърна замърсяването на земята, поречията и горите с твърди битови, строителни и производствени отпадъци. В таблица са представени данните по общини, като общини със 100% въведено организирано събиране на твърди битови отпадъци са Севлиево и Трявна.

Община	Бр. жители	Бр. населени места	Бр. населени места с въведена система за събиране и транспортиране на БО	Населени места в които не е въведена система за събиране и транспортиране на БО	% население, обхванато в организирана система за събиране и транспортиране на БО	Брой на обслужваното население
Дряново	11141	47	18	с. Гърня; с. Доча; с. Крънча; с. Бучуковци; с. Горни Върпища; с. Долни Върпища; с. Добрените; с. Долни Драгойча; с. Искра; с. Куманите; с. Сяровци; с. Руня; с. Саласука; с. Славейково; с. Балванци;	97,02%	10808

				с. Гоздейка; с. Русиновци; с. Шушня; с. Дурча; с. Игнатовци; с. Банари; с. Глушка; с. Петковци; с. Раданчето; с. Денчевци; с. Чуково; с. Плачка; с. Каломен;		
Севлиево	41355	27	27	-	100,00%	41355
Габрово	71473	13 5	-	-	85,35%	61000
Трявна	13492	73	73	-	100,00%	13492
общо	137461	282	100			126655

Нерегламентирани сметища - През 2008 г. са закрити и почистени нерегламентирани сметища на площ 21,415 дка.

Строителни отпадъци - Общините депонират генерираните строителни отпадъци на депата за битови отпадъци или на временни площадки регламентирани от Общината. Основните проблеми, свързани с този вид отпадъци, са неконтролираното изхвърляне на строителни отпадъци от гражданите и фирмите, което води до формиране на нерегламентирани сметища главно на входовете и изходите на населените места и замърсяване на зелените площи в самите населени места. Често се констатира случаи на изхвърлени строителни отпадъци в контейнерите за битови отпадъци. Това води до бърза амортизация на съдовете и затрудняване на процеса на организираното събиране на битовите отпадъци.

Опасни отпадъци - Националната програма за управление на дейностите по отпадъците и програмата за прилагане на Директива за депониране на отпадъците предвиждат мерки за привеждане в съответствие с нормативните изисквания на депата за битови отпадъци и на депата за производствени и опасни отпадъци. Две клетки за опасни отпадъци се експлоатират на регионално депо Севлиево, а три клетки вече са запечатани и са с преустановена експлоатация.

Отпадъци от опаковки и въвеждане на разделно събиране на отпадъци от опаковки - На територията на 4-те общини са въведени системи за разделно събиране на отпадъци от опаковки. Системите са финансирани от организациите по оползотворяване "ЕКОПАК - България" АД, гр.София и "ЕКОБУЛПАК" АД, гр.София. Всяка една точка от системата на ЕКОПАК е оборудвана с три броя контейнери: жълт - за пластмаси и метали, зелен - за стъкло и син - за хартия и картон, а за системата на ЕКОБУЛПАК с два контейнера: жълт - за пластмаси, хартия и метал и зелен - за стъкло. На територията на община Габрово е въведена в експлоатация инсталация за сортиране на отпадъци от опаковки, събрани от системите за разделно събиране от общините Габрово, Севлиево, Дряново и Трявна. Оператор на инсталацията е "Благоустрояване" ЕООД. Инсталацията е собственост на "ЕКОБУЛПАК" АД.

Отпадъци от моторни превозни средства - Лицензирани площадки за разкомплектоване на излезли от употреба МПС на територията на РИОСВ – гр. Велико Търново са: "Шакер" ЕООД, гр. Севлиево; "Екоресурс" ЕООД, гр. Габрово;

“Скрапметал” ЕООД, гр. Габрово; “Дженис” ЕООД, гр. Габрово; “НИКА” ЕООД, гр. Габрово; ЕТ “Габро – Ангел Иванов”, гр. Габрово; “БИПА” ЕООД, гр. Габрово, “Кар Груп” ООД, гр. Севлиево.

Проблем е, че на територията на областта няма изградени общински площадки за временно съхранение на излезли от употреба МПС. Кметовете на общините нямат сключени договори с организация по оползотворяване, с ПУДООС или с производителите и вносителите на МПС, които изпълняват задълженията си индивидуално. Съгласно Наредбата за изискванията за третиране на отпадъците от моторни превозни средства, изрично се забранява предаването или изхвърлянето на отпадъци от МПС по начини различни от предвидените в нейните разпоредби, както и предаването на излезли от употреба МПС на лица, които не притежават разрешение по чл. 37 от Закона за управление на отпадъците.

Болнични отпадъци - През 2008 г. РИОСВ – Велико Търново провери всички многопрофилни болници за активно лечение и всички медицински центрове във връзка с третиране на техните отпадъци. Всички болници имат сключени договори с лицензирани фирми, които събират и транспортират генерираните болнични отпадъци до инсинератора за изгаряне на болнични отпадъци в Александровска болница, гр. София.

Отпадъци от електрическо и електронно оборудване - Наредбата за изискванията за пускане на пазара на електрическо и електронно оборудване и третиране и транспортиране на отпадъци от електрическо и електронно оборудване е приета с ПМС № 82 от 10.04.2006 г., обнародвана в ДВ, бр. 36/2006 г. Разработена е в изпълнение на поетите ангажименти за пълно хармонизиране на националната политика и законодателство по управление на отпадъците с Европейското право. С наредбата се транспонират изискванията на *Директива 2002/96/ЕС за излязлото от употреба електрическо и електронно оборудване*, изменена и допълнена с *Директива 2003/108/ЕС* и *Директива 2002/95/ЕС* за ограничаване употребата на определени опасни вещества в електрическото и електронното оборудване.

Регламентирането на специфични мерки за управлението на излязло от употреба електрическо и електронно оборудване е продиктувано от факта, че това са масово разпространени отпадъци, които следва да се събират разделно от общия поток битови отпадъци и да се предават за оползотворяване, в т. ч. рециклиране и повторно използване.

Производителите и/или вносителите на електрическо и електронно оборудване са отговорни за: разделното събиране на излязлото от употреба електрическо и електронно оборудване; оползотворяването, в т.ч. рециклирането и повторното използване на разделно събраното излязло от употреба електрическо и електронно оборудване; екологосъобразното обезвреждане на излязлото от употреба електрическо и електронно оборудване и отпадъците от тях, които не могат да бъдат рециклирани или оползотворени.

Общинските програми за управление на дейностите по отпадъците трябва да се актуализират в съответствие с изискванията на наредбата и да се включи раздел за управление на излязло от употреба електрическо и електронно оборудване.

При определянето на броя и разположението на местата за разделно събиране на съответния вид оборудване се отчита броя на жителите в съответното населено място, като създадените от производителите и вносителите на електрическо и електронно

оборудване системи за разделно събиране, които трябва да осигуряват най-малко едно място на 10 000 жители. При остатък, по-голям или равен на 2000 жители, се определя отделно място за разделно събиране.

Системата за събиране на отпадъци от електрическо и електронно оборудване се осъществява на площадките за търговска дейност с отпадъци от черни и цветни метали. За извършване на дейности с отпадъци от електрическо и електронно оборудване, юридическите лица, следва да притежават разрешение за извършване на дейности с отпадъци.

Проблеми:

- липсата на предприятия на територията на област Габрово за рециклирането на стъкло и голямото разнообразие от пластмасови отпадъци;
- релефът на територията на област Габрово – хълмист, силно начупен, пресечен от множество реки – обуславящи дълги, тесни и стръмни улици, които допълнително затрудняват дейностите по сметоизвозване;
- ограниченият бюджет в общините – през последните 5-6 години;
- недостатъчната екологична информираност на населението.

Шум

През есенния сезон на 2006, 2007 и 2008 г. от РИОКОЗ Габрово бяха проследени нивата на транспортния шум в гр. Габрово в 20 пункта, анализирани с оглед разделението им по групи, съответстващи на изискванията – шумни улици, тихи улици, близост до локални източници на шум. Данните показват, че от 2005 год. средните стойности на шумовите нива се занижават трайно. Отчита се тенденция за намаляване нивото на уличния шум, шума от кварталите, които са встрани от главните улици и запазване на нивото на шума в близост до магистрали и улици с интензивно движение.

Резултатите от извършените измервания на шум в промишлени обекти гр. Севлиево - „СИБИ ” ООД, „Идеал Стандарт – Видима” АД (площадка с. Градница и площадка гр.Севлиево) не показаха наднормени нива на шум от дейността на контролираните промишлени инсталации.

Основни насоки за дейности:

- Да се ускори изграждането на западния обходен път на гр.Габрово;
- Да се осигурят средства за поддържане на пътната настилка, за изграждане на високостеблено или друг тип екраниране и т.н.;
- Да не се допуска движение по улиците на амортизирани превозни средства създаващи повишаване на шумовите нива.

Изводи:

- Територията на областта като цяло е със съхранена околна среда;
- Основните екологични параметри в област Габрово са в допустимите стойности;
- Трасето на жп транспорта преминава непосредствено през жилищни зони;
- Сериозен проблем в областта е липса на пречиствателни станции (за питейни и отпадни води) почти във всички малки населени места в областта и курорта “Узана”;
- Край населените места има голям брой нерегламентирани сметища, които оказват неблагоприятно влияние върху компонентите на околната среда;

- Създаване на местни мониторингови пунктове за измерване параметрите на околната среда ;
- На територията на областта има богато биоразнообразие. Добре съхранени и защитени са характерните за областта редки растителни и животински видове.

Образование по околна среда

Екологичният информационен и образователен център към РИОСВ – Велико Търново е създаден с цел улесняване достъпа на гражданите до екологична информация, повишаване на тяхната екологична култура и образование, насърчаване на участието им в процесите на вземане на решения, касаещи околната среда. Той изпълнява дейности, описани в ежегодната Програма за работа с обществеността, която е насочена към обществените институции, бизнес и академични среди, неправителствени организации, учащи се и медиите. Кметове и еколози на общини вземат участие в международни срещи, организирани от РИОСВ за прилагане на европейското екологично законодателство.

Технически университет - Габрово обучава студенти по специалност “Екология и опазване на околната среда”, “Техника и технологии за опазване на околната среда” (“ТТООС”) за образователно-квалификационна степен (ОКС) “бакалавър” и “магистър” и специалност “Предотвратяване и контрол на замърсяването в индустрията” (“ПКЗИ”) за ОКС “магистър”.

Образователните цели, поставени пред спец. “ТТООС” и спец. “ПКЗИ” (уникална за страната), напълно кореспондират с:

- основната стратегическа цел на политиката по опазване на околната среда на Република България за съхраняване качеството на околната среда в екологично чистите райони на страната и подобряване на състоянието и в увредените и замърсени райони;

- изискванията на Закона за висшето образование пред Висшите училища да се поставят обществено приемливи цели;

- изискванията на Закона за опазване на околната среда – държавната политика по опазване на околната среда да се интегрира в секторните политики като образование и др.

Акцентът на обучението по специалности “ТТООС” и “ПКЗИ” е поставен върху подготовката на МАГИСТРИ, за да се отговори на нуждите на страната и региона от кадри за извършване на изследвания в областта на екологията и продължаване на обучението им в научно-образователна степен “ДОКТОР”.

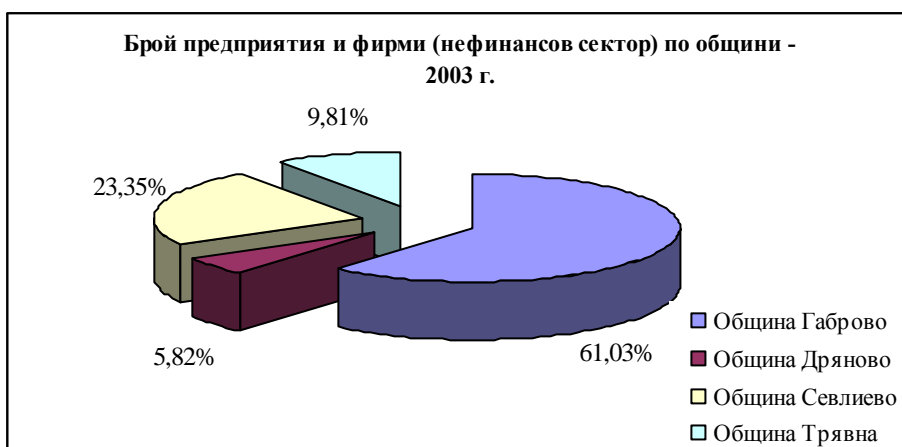
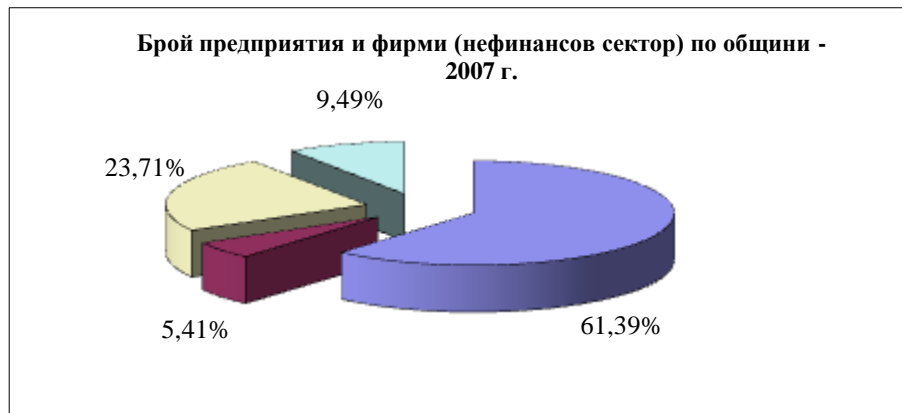
2. Анализ на процесите и тенденциите в икономиката на Габровска област

2.1. Икономическо развитие на областта. Малки и средни предприятия

През 2007 година в област Габрово с активна стопанска дейност са били 5 457 предприятия и фирми. В сравнение с 2003 г. (5 410) се забелязва устойчивост на броя на работещите юридически лица. 88,4% от тях са микро предприятия с до 9 заети лица.

В отрасъл “Селско и горско стопанство” активна стопанска дейност са развивали 136 кооперации и фирми, в областта на индустрията те са 1 271 и най-голям е броят на фирмите извършвали услуги – 4 050. За периода 2003 г. - 2007 г. няма съществени промени, налице е слабо увеличение в числеността.

Преобладаващ е дялът на частният сектор. Запазва се тенденция на намаляване броя на предприятията и фирмите в общественя сектор и увеличаване броя на предприятията и фирмите в частния сектор. От общия брой фирми, функционирали през 2007 г. само 36 са в общественя сектор.



Нетните приходи от продажби реализирани през 2007 година от стопанските субекти като цяло в областта възлизат на 2360,8 млн. лева, от които 2319.9 млн. лева (98.3%) са от частния сектор.

В общия обем на нетните приходи от продажби най-голям дял заема община Севлиево с 47.0%. На второ място е община Габрово - 46.5%. Общините Трявна и Дряново са със сравнително нисък относителен дял – съответно 3.3% и 3.0%. В

сравнение с 2003 година се увеличава само дялът на община Севлиево - с 6.7 пункта, а намалява относителният дял на община Габрово – с 5.9 пункта, на община Трявна с 0.5 пункта и на община Дряново - с 0.3 пункта

НЕТНИ ПРИХОДИ ОТ ПРОДАЖБИ ПО ОБЩИНИ (млн. лв.)

	2003 г.	2004 г.	2005 г.	2006 г.	2007 г.
Област Габрово	1200.6	1348.4	1566.7	1888.5	2360.8
Габрово	630.0	702.2	820.4	903.3	1098.6
Дряново	39.5	40.0	42.4	55.9	71.9
Севлиево	483.6	558.8	654.4	870.1	1110.6
Трявна	47.5	47.4	49.5	59.2	79.7

Основният отраслов сектор в областта е индустрията, която обхваща отраслите “Добивна промишленост”, “Преработваща промишленост”, “Производство и разпределение на електроенергия, газ и вода” и “Строителство”. Реализираните приходи за 2007 година в индустрията възлизат на 1462.1 млн.лева или 61.9% от общия им размер. Спрямо 2003 година този дял е по-висок с 3.5 пункта. В същото време с по-нисък относителен дял са сектора на услугите и аграрния сектор – съответно с 3.2 и 0.3 пункта.

В структурата на областната икономика, проследявайки фирмите и предприятията по големина, се забелязва относително постоянен дял на микро предприятията 88.38% от общият брой. Същевременно най-голям относителен дял при формиране на бруто продукцията имат големите фирми с над 250 заети. През 2007 г. те формират 45% - 718 330 хил. лв. от общата бруто продукция за областта.

2007 г.	Брой предприятия	Заети лица	Бруто продукция (хил. лв.)
Общо за област Габрово	5 457	44 564	1 593 906
микро фирми (до 9 заети)	4 823	10 712	189 845
малки фирми (10 - 49 заети)	495	10 355	284 438
средни фирми (50 - 249 заети)	119	11 876	401 293
големи фирми (250 + заети)	20	11 621	718 330

Промените в териториалния обхват на СЦР след изключването на областите Ловеч и Плевен и включването на областите Силистра и Разград доведоха до влошаване на основните икономически и социални показатели на района (БВП, БДС, коефициент на безработица и заетост и др.), в резултат на което по икономическо развитие СЦР отстъпи четвъртото място в страната на Югоизточния район. Новоприсъединените области Силистра и Разград допринасят в по-малка степен за общото икономическо състояние и развитие.

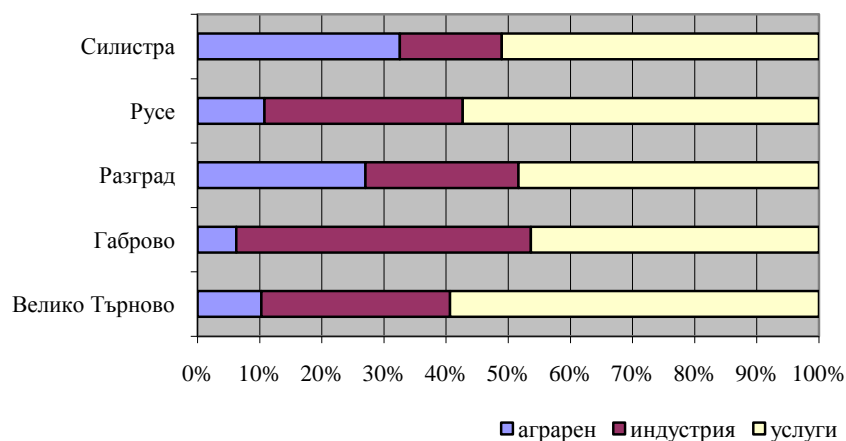
Независимо от неблагоприятния статистически ефект върху икономиката на района потенциалните възможности за икономически растеж се запазват благодарение на централното географско положение на областта, добрата транспортна достъпност и запазването на традиционни икономически връзки.

Брутният вътрешен продукт в края на 2007 г. на СЦР по икономически сектори (аграрен сектор, индустрия и услуги), в сравнение със съвкупните за страната отчита доста ниски стойности – 14,62% дял в аграрния сектор, 9,05% дял в индустрията и 7,82% дял в услугите.

NUTS код	Райони	Дял в % от БДС по икономически сектори			БДС - %
		Аграрен	Индустрия	Услуги	
BG	БЪЛГАРИЯ	100.0	100.0	100.0	100.0
BG 3	Северна и Югоизточна България	58.97	45.37	35.33	40.04
BG 32	Северен централен район	14.62	9.05	7.82	8.64
	Област Велико Търново	2.99	2.53	2.48	2.53
	Област Габрово	1.06	2.31	1.13	1.51
	Област Разград	3.60	0.94	0.92	1.10
	Област Русе	3.21	2.72	2.44	2.58
	Област Силистра	3.76	0.54	0.84	0.93

През 2007 г. стопанските субекти в област Габрово са реализирали брутна добавена стойност 616 622 хил. лв. С най-висок принос е секторът на индустрията, който създава 47,44% от добавената стойност за областта. В сравнение с 2002 г. се наблюдава увеличение на БДС с 92 196 хил. лв. и промяна на водещия сектор при формиране на БДС – през 2002 това е секторът на услугите т.е. има процес на реструктуриране на икономиката.

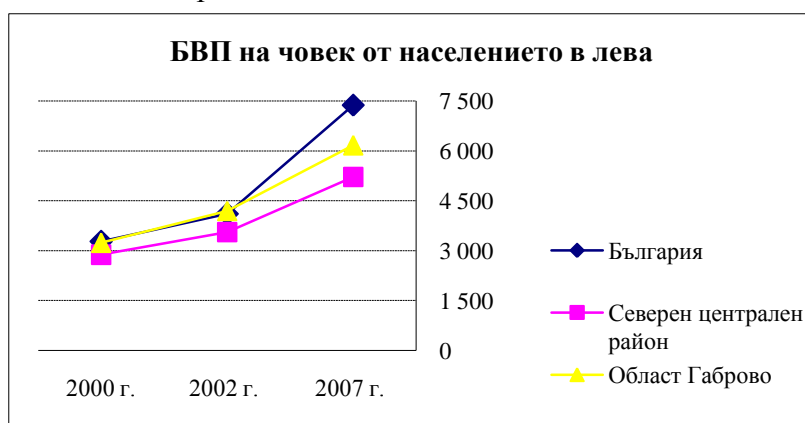
Секторна структура на БДС по области в СЦР



Вътрешнорегионалните различия в СЦР не показват значителни отклонения от средната стойност на показателя за равнище на икономическо развитие, измерен с БВП на глава от населението, който косвено отчита и жизнения стандарт на населението. По данни на НСИ за 2007 г. област Габрово е с най-висока стойност на показателя (118.26%) спрямо средното ниво за района, но БВП и доходите са значително по-ниски от тези в развитите европейски страни. С оглед постигане на догонващо икономическо развитие и изравняване със средните стандарти в ЕС е необходимо стабилизиране и ускоряване на растежа на българската икономика. Най-бързо развиващите се сектори на икономиката ще продължат да бъдат индустрията и услугите. Очаква се също така динамизиране на сектора на селското стопанство след навлизане на допълнителни средства от европейските земеделски фондове.

Райони и области	БВП /хил.лв./	БВП на човек /лева/
България	56 519 818	7 379
Северен централен район	4 883 592	5 214
Велико Търново	1 410 948	5 046
Габрово	825 556	6 166
Русе	1 442 113	4 706
Разград	645 657	5 685
Силистра	559 319	4 232

Равнището на икономическо развитие, измерено с показателя БВП на човек от населението показва, че през целия седемгодишен период област Габрово е с по-висок БВП от този за Северен централен район. В сравнение обаче с БВП средно за страната през 2007 г. се наблюдава сериозно изоставане – с 1213 лв.



Инвестиции – Притокът на инвестиции в бизнеса е фактор за развитието му и за повишаване на пазарната конкурентоспособност. По данни на регионалната статистика продължава тенденцията на нарастване на разходите за придобиване на дълготрайни материални активи – от 100,5 млн. лева през 2003 г. на 238,9 млн. лева през 2007 г. Инвестициите са съсредоточени предимно в силно урбанизирани, с добре развита инфраструктура зони в близост до общинските центрове и по-големите населени места.

Световната финансова криза намали този растеж през последната година. Възможност за подобряване параметрите на икономическо развитие в близките години е възвръщане на високите нива на инвестиране.

Промяната се установените съотношения на икономическите сектори в областта. Насочеността на по-голяма част от инвестиционните разходи е в сектор „Услуги“ (2003 г. - сектор “Индустрия”), чийто относителен дял в общия обем на инвестициите е 42,6% (2003 г. – 28,6%). Намаляват разходите в другите два сектора – “Аграрен” и “Индустрия”.

В частният сектор направените разходи отбелязват непрекъснат растеж. Относителният им дял спрямо тези общо за областта през 2007 година е 95,9% и е с 4,8 пункта повече спрямо 2003 г. В технологичната структура на разходите за придобиване на дълготрайни материални активи основен дял продължават да заемат машините, оборудването и транспортните средства – 56,0%, но спрямо 2003 година той намалява

с 6,2 пункта. В същото време се увеличава делът на разходите направени за придобиване на сгради, строителни съоръжения и конструкции – от 29,8% на 35,0%.

РАЗХОДИ ЗА ПРИДОБИВАНЕ НА МАТЕРИАЛНИ ДЪЛГОТРАЙНИ АКТИВИ - МЛН. ЛВ.

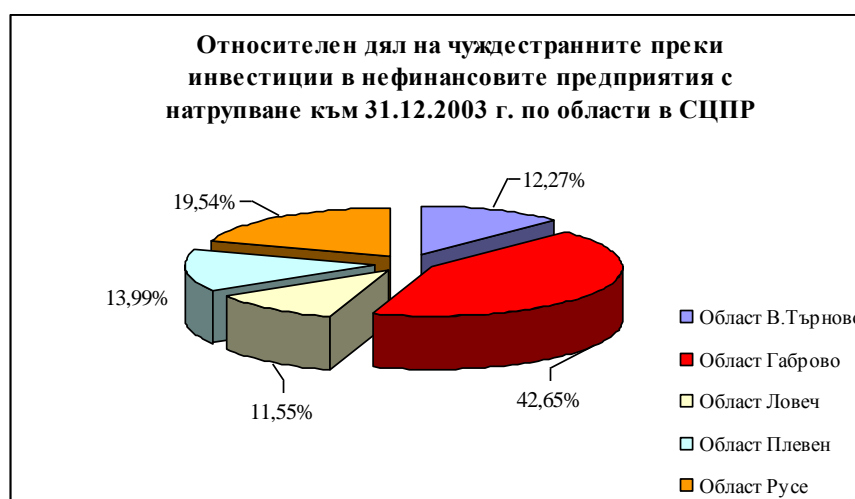
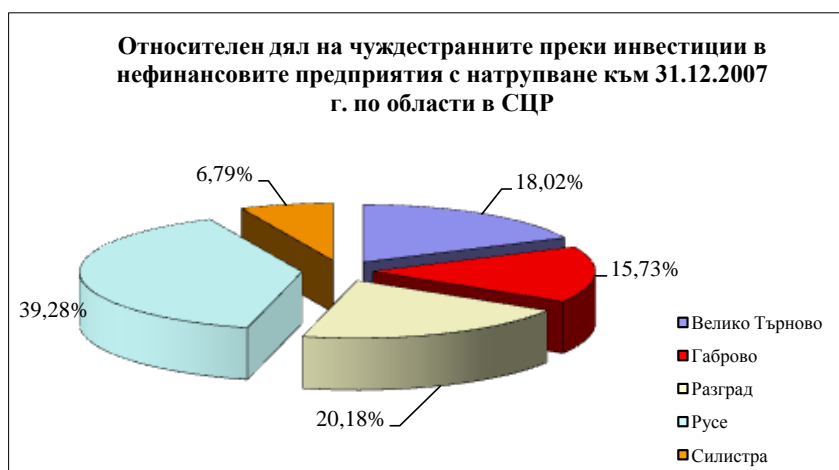
	2000 г.	2003 г.	2005 г.	2007 г.
Общо разходи	92,2	100,5	121,1	238,9
По състав:				
Земя	0,6	3,8	6,1	10,0
Сгради, строителни съоръжения и конструкции	23,4	29,9	34,8	83,6
Машини, оборудване и транспортни средства	66,7	62,5	74,5	133,9
Други разходи	1,5	4,3	5,7	11,4
По икономически сектори:				
Селско и горско стопанство	0,4	2,6	3,0	4,1
Индустрия	77,5	69,2	76,8	133,0
Услуги	14,3	28,7	41,3	101,8
По форма на собственост:				
Обществен сектор	9,5	8,9	8,1	9,8
Частен сектор	82,7	91,6	113,0	229,1
По общини:				
Габрово	24,6	61,4	71,2	135,3
Дряново	1,1	2,6	5,6	8,8
Севлиево	65,0	33,4	37,7	79,7
Трявна	1,5	3,1	6,6	15,1

Най-голям дял в общите инвестиционни разходи заема отрасъл “Преработваща промишленост” – 48,6%, който обаче е с 13,6% по-нисък от този през 2003 година. Основната част на придобитите дълготрайни материални активи е в преработващата промишленост – 50,5%.

Чуждестранни инвестиции - По данни на ТСБ - Габрово към края на 2007 г. са регистрирани 203 предприятия с чуждестранно участие - 45 от тях са в отрасъл “Операции с недвижимо имущество”, 42 в отрасъл „Търговия на едро и посредничество, без търговия с автомобили”, 21 в отрасъл „Хотели и ресторанти”. В сравнение с 2003 година броят на предприятията е увеличен над 2,8 пъти.

Чуждестранните преки инвестиции, вложени в икономиката на област Габрово към 31.12.2007 г. възлизат на 68 785,4 хил. евро. Основните инвеститори са от САЩ и Германия.

От привлечени 437 292,6 хил. евро преки чуждестранни инвестиции в Северен централен район област Габрово формира 15,7% от тях и заема четвърто място. В сравнение с 2003 година приносът на областта в общия дял в СЦР значително намалява, като областта губи водещото си място.



По предварителни данни за 2008 г. в област Габрово преките чуждестранни инвестиции в нефинансовите предприятия с натрупване достигат 237 015 хил.евро., само за една година нарастват над 3 пъти. В следствие на икономическата и финансова криза тенденцията на нарастване се променя през 2009 година.

По предварителни данни на Българската агенция за инвестиции спадът на преките чуждестранни инвестиции (ПЧИ) в България за 2009 г. е с над 40 % - малко над 3 млрд. евро (за 2008 г. са към 6,8 млрд. евро), като около 1,2 млрд. евро от чуждите инвестиции за 2009 г. са финансови инвестиции, в т.ч. дялов капитал.

Научно-изследователска дейност, високотехнологични производства и услуги - Наличието на Технически университет в гр. Габрово и традициите в развойната дейност са предпоставка за развитието на високотехнологични дейности и производства.

По проект по програма ФАР BG2005/017-353.10.06 е създаден **център за технологичен трансфер в Технически университет** – гр. Габрово като пилотна инициатива за трансфер на технологии и връзка с индустрията. Като част от иновационната инфраструктура в страната, центърът популяризира постигнатите научноизследователски резултати и нови технологични и продуктови разработки сред бизнеса, както и предоставя специфични иновационни услуги, свързани с технологичното обновление на производството.

По проект на МИЕ „Подкрепа за създаване на центрове по предприемачество към висшите училища в България“ през 2006 г. е подписан договор за създаване и развитие на център за насърчаване на предприемачеството в ТУ-Габрово. Целта е да подготвят студенти за стартиране на собствен бизнес, да бъдат подпомогнати при оценката за реализация на технологични идеи и при проучване на пазарното търсене на техния продукт, да се осигури финансов ресурс и да се подпомогнат стартиращи фирми, създадени от завършващи студенти.

Вследствие икономическата криза и продължаване на последиците от нея, фирмите са фокусирани върху краткосрочното си оцеляване и трудно отделят средства за финансиране на иновационна дейност, която е рискова и скъпа. Основните проблеми пред иновативните фирми могат да се обобщят в недостатъчния кадрови потенциал, липсата на достътно механизми за финансиране на високорискови проекти, липсата на средства за активен маркетинг, липсата на данъчни облекчения за фирми, инвестиращи в иновации, липса на благоприятна среда за стартиращи предприятия.

Участие на фирми с проекти по Оперативна програма „Развитие конкурентоспособността на българската икономика” – От стартирането на оперативната програма до края на 2009 г. са одобрени за финансиране проекти на фирми от област Габрово на обща стойност (безвъзмездна помощ и съфинансиране) над 25 млн. лева по схеми: Покриване на международно признати стандарти, Технологична модернизация в големи предприятия, Технологична модернизация в малки и средни предприятия, Подкрепа за създаване и развитие на стартиращи иновативни предприятия.

2.1.1. Промисленост

Основният отрасъл в областта продължава да е “Промисленост” с три основни направления: “Добивна промисленост”, “Преработваща промисленост” и “Производство и разпределение на електроенергия, газ и вода”.

За 2007 г. в отрасъл “Промисленост” са реализирани нетни приходи от продажби на стойност 1348.5 млн. лв. Водещо направление има преработващата промисленост. Приходите от продажби в нея са 1325.3 млн. лв. или 98.3% от общия им размер.

През 2007 г. в сравнение с 2003 г. с по-висок относителен дял са приходите в следните направления: “Производство на изделия от каучук и пластмаса” – с 2.6 пункта; “Производство на електро-, оптично и друго оборудване” – с 3.1 пункта; “Производство на машини и оборудване” – с 4.5 пункта; “Производство на метални изделия, без машини и оборудване” – с 1.6 пункта.

НЕТНИ ПРИХОДИ ОТ ПРОДАЖБИ В ПРОМИШЛЕНОСТТА (млн. лева)

Отрасли	2003 г.	2004 г.	2005 г.	2006 г.	2007 г.
Общо	661,7	759,4	876,0	1110,0	1348,5
Добив на енергийни суровини
Добив, без добива на енергийни суровини	-
Производство на хранителни продукти, напитки и тютюневи изделия	52,1	60,0	71,6	73,3	87,9
Производство на текстил и облекло	73,8	93,1	98,9	97,8	108,6
Производство на лицеви кожи и изделия от тях	25,3	21,1	19,3	26,6	28,0

Производство на дървен материал и изделия от него, без мебели	4,1	8,6	10,6	10,2	10,3
Производство на дървесна маса, хартия и картон; издателска дейност	7,5	7,4	7,2	10,3	12,0
Производство на химични вещества, продукти и влакна	18,4	18,8	22,8	22,3	25,0
Производство на изделия от каучук и пластмаси	51,3	75,9	94,5	115,5	138,5
Производство на продукти от други неметални минерални суровини
Металургия и производство на метални изделия, без машини и оборудване	47,9	55,6	66,6	85,7	118,1
Производство на машини и оборудване, без електро-, оптично	225,0	252,2	275,6	413,9	519,4
Производство на електро-, оптично и друго оборудване	40,7	44,8	63,1	98,7	125,3
Производство на транспортни средства	3,9	..
Преработваща промишленост, н.д.	20,5	25,4	29,7	40,2	50,2
Снабдяване с електроенергия, газ и вода	13,2	14,5	17,4	17,4	18,4

Произведената продукция в промишлеността като цяло за 2007 година възлиза на 1192.3 млн. лева като частния сектор в промишлената продукция заема 98.9% .

Изменения настъпват в структурата на произведената продукция по икономически подсектори.

През 2007 година в сравнение с 2003 се увеличава относителният дял на продукцията при производството на изделия от каучук и пластмаси – с 3.5 пункта; производство на електро-, оптично и друго оборудване – с 3.6 пункта; производството на метални изделия, без машини и оборудване – с 2.6 пункта, а също и в преработващата промишленост, неklasифицирана другаде, която включва и производство на мебели – с 2.0 пункта. Намаление има в относителният дял на продукцията в производство на текстил и облекло – с 3.0 пункта; производство на машини и оборудване – 0.4 пункта; на лицеви кожи и изделия от тях – с 1.3 пункта; на хранителни продукти, напитки и тютюневи изделия – с 0.8 пункта.

В основното направление “Преработваща промишленост” водещо място и през 2007 година има община Севлиево – 57.8%. В сравнение с 2003 година нейният относителен дял се увеличава с 4.5 пункта. Второто място е за община Габрово – 37.5%, като делът и намалява в сравнение с 2003 година с 2.8 пункта.

В сравнение с 2003 година намалява делът на произведената продукция от преработващата промишленост в общините Дряново и Трявна – съответно с 0.7 и 1.0 пункта.

2.1.2. Строителство

През 2007 година стойността на продукцията на строителните предприятия и фирми в област Габрово е 111,5 млн. лева, от които 109,6 млн. лева (98,3%) са от частния сектор.

Нетните приходи от продажби в строителството за 2007 година възлизат на 113,6 млн. лева, от които 98,3% са реализирани от частния сектор. Наблюдава се увеличение на въведените в експлоатация жилища. Преобладаващ е делът на частния сектор в жилищното строителство, като построените жилища в областта са само от частни предприемачи и населението.

ВЪВЕДЕНИ В ЕКСПЛОАТАЦИЯ ЖИЛИЩА В ОБЛАСТ ГАБРОВО

години	общо	в т.ч. частен сектор
2003	37	37
2004	162	149
2005	82	82
2006	81	81
2007	132	132

Строителният сектор е един от най-тежко засегнатите от настоящата икономическа криза. Търсенето на жилищни имоти през 2008 г. вече не е толкова голямо - за редица домакинства, фирми и организации достъпът до кредитиране е потруден, при по-високи лихвени нива.

Проблемът с ликвидността на строителните фирми и междуфирмената задължнялост, автоматично води до проблеми по веригата от доставчиците. По данни на браншовите организации плащанията се бавят между 180 до 240 дни. В строителството ръстът на просрочията е удвоен, а процентът на събираемост е нисък. В същото време е намален и броят на възлаганите държавни и общински поръчки.

2.1.3. Търговия и ремонт

Бруто продукцията в отрасъл “Търговия и ремонт” за 2007 г. възлиза на 142.7 млн. лева. Реализираните нетни приходи от продажби в отрасъла през последната година възлизат на 725.0 млн. лева.

БРУТО ПРОДУКЦИЯ И НЕТНИ ПРИХОДИ ОТ ПРОДАЖБИ В ОТРАСЪЛ “ТЪРГОВИЯ И РЕМОНТ” (Милиони левове)

Години	Бруто продукция	Нетни приходи от продажби
2000	50,4	296,4
2001	66,6	334,6
2002	71,9	375,0
2003	76,2	409,5
2004	85,2	433,4
2005	93,8	515,3
2006	108,2	561,1
2007	142,7	725,0

Най-голям е делът на приходите от търговия на едро и търговско посредничество без търговия с автомобили и мотоциклети – 67.2%, на второ място са тези от търговия на дребно, без търговия на дребно с автомобили и мотоциклети – 22.9% и най-нисък е от търговия, техническо обслужване и ремонт на автомобили и мотоциклети – 9.9%.

2.1.4 Селско стопанство

Габровска област не е интензивен земеделски район, което определя земеделието като не приоритетен отрасъл в областта. Основната причина се дължи на липсата на значителни плодородни обработваеми площи и географското положение на областта, която обхваща предимно планински и предпланински терени. Това обуславя разпокъсаността, маломерността и отдалечеността на голяма част от земеделските

земи. На територията на областта се стопанисват 1 016 984 дка. земеделска земя, от която обработваемата е 65 % (663 952 дка).

БАЛАНС НА ПЛОЩИТЕ НА ОБЛАСТ ГАБРОВО (дка)

към 31.01.2009 г.

Баланс на площите	Община Габрово	Община Дряново	Община Севлиево	Община Трявна	Общо за областта
Обща площ на землищата	555 588	248 377	964 114	254 910	2 022 989
I. Селскостопански фонд	237 136	150 647	522 756	106 445	1 016 984
1.Обработваема земя	133 075	91 014	385 169	54 694	663 952
в т.ч ниви	84 399	77 542	289 617	29 090	480 648
в т.ч ливади	29 172	8 019	67 401	17 238	121 830
в т.ч трайни насаждения	19 420	4 429	23 979	8 366	56 194
в т.ч. лозя	84	1 024	4 172	-	5 280
2.Необработваема земя	104 061	59 633	137 587	51 751	353 032
в т.ч мери и пасища	80 070	46 475	104 595	41 149	272 289
в т.ч други	23 991	13 158	32 992	10 602	80 743
II. Горски фонд	270 446	79 972	332 426	131 380	814 224
1.Частна собственост	75 059	30 597	119 071	43 129	267 856
2. Държавен горски фонд	195 387	49 375	213 355	88 251	546 368

* Данните са от Агростатистика

Структурата на растениевъдството е ориентирана към зърнопроизводство и като фуражна база на животновъдството. Производството е концентрирано главно в района на община Севлиево. Застъпени са главно зърнени и технически култури, пшеница, ечемик, царевица за зърно и силаж, маслодаен слънчоглед. По данни на агростатистиката, площите засявани с есенници намаляват.

При пролетните култури се забелязва тенденция на увеличаване на засяваните площи, но средните добиви особено при царевицата за зърно силно варират през годините от 115 до 567 кг/дка. Основна причина за ниските добиви са годините с неблагоприятни климатични условия. Земеделските култури в района се отглеждат предимно на неполивни площи. На територията на областта има изградена напоителна система със съоръжения за поливане ползващи вода от седем водоизточника на обща площ от 65 296 дка. От тях запазени и годни за поливане са съоръженията на площ от 42 215 дка. Основните напоявани площи (90%) са в община Севлиево, където се напоява от язовири и изградената хидромелиоративна система на “Хидромелиорации” – Севлиево. На територията на областта има 48 общински язовира с изградена вътрешноканална мрежа 132,44 км и 19 помпени станции общинска собственост. Основните проблеми са свързани с разрушената хидромелиоративна инфраструктура и големите разходи по поддържането и. Поради полупланинския характер на територията на останалите общини (Трявна, Дряново и Габрово), площите годни за напояване са изключително малко и то само край речните корита. Поради малкия дебит на някои места има изградени микроязовири, използвани за напояване на

прилежащите земи. Към момента в областта има изградени и регистрирани две сдружения за напояване на територията на селата Душево и Батошево, общ. Севлиево.

Анализът на незадоволителното състояние на растениевъдството в територията откроява отчетливо следните проблеми: разпокъсаност на земята – малки парцели на много собственици; трудности при комасация на земята; влошена структура при трайните насаждения; малък процент от обработваемите земи са с възможност за напояване; отклонение от технологиите на отглеждане на земеделските култури, липса на балансирано торене; високи цени на селскостопанските машини, резервните части, горивата, торовете и препаратите; липса на достатъчно оборотни средства; липса на работна ръка в отрасъла.

Традиционно за региона е отглеждането на трайни насаждения, като преобладаващата част са сливи и череши. Основната овощна култура е сливата, която заема 80% (12964 дка) от общата площ с трайни насаждения (17248 дка). През последните години се отчита спад в сливопроизводството, поради това, че площите с изтекъл амортизационен са около 50% от общата площ заета със сливи. Подобно е положението и с другите овощни видове. При черешите и ябълките плододаващите площи са съответно 66% и 67% от общата площ.

Общото състояние на трайните насаждения с малки изключения е незадоволително. Насажденията са занемарени, не се извършват в срок или въобще не се извършват задължителните агротехнически мероприятия, като обработки, резитби, торене и растителна защита поради липса на необходимата селскостопанска техника при частните стопани и недостатъчно финансови средства в кооперациите.

През последните години са създадени около 980 дка нови трайни насаждения, което е крайно недостатъчно за осигуряване на добра възрастова структура на насажденията.

След стартиране на Програмата за развитие на селските райони 2007-2013 г. по мярка „Създаване стопанства на млади фермери” се засили интереса от създаване на трайни насаждения от орехи и лешници.

Състояние на животновъдството - В Габровска област са одобрени 11 бр. изкупвачи на краве мляко (в т. ч. 10 бр. млекопреработвателни предприятия), 1 кланица, 1 фуражен завод, 1 мелница, 2 птицекланици, 2 месопреработвателни предприятия, 2 консервни цеха. В областта на животновъдството водещи са: млечното говедовъдство, овцевъдство и козевъдство.

БРОЙ НА ЖИВОТНИТЕ ПО ВИДОВЕ

Видове животни	2002 г.	2003 г.	2004 г.	2005 г.	2006г.	2007 г.	2008 г.	2009 г.
Говеда	13 973	8 367	7 237	6 411	6 257	7 376	7 406	7 510
Овце	24 935	26 039	18 237	17 544	16 300	13 760	15 842	15 204
Кози	18 653	15 884	14 844	14 145	14 065	9 103	9 039	8 465
Свине	14 944	13 453	12 009	10 077	9 946	8 120	5 588	4548
Зайци	10 811	12 937	14 277	13 164	15 520	16 417	8 844	5 471
Пчелни семейства	4 897	4 833	7 266	7 779	9 058	9 156	9 778	7 061

Усилията на фермерите са насочени към инвестиране в производствени помещения и оборудване, с цел достигане на действащите ветеринарно-санитарни и хигиенни изисквания. Към 2009 г. броят на регистрираните млекодобивни стопанства в говедовъдството е: първа група 30 бр., втора група 5 бр. и трета група 600 бр. Стопанствата трета група през следващите две години задължително трябва да

предприемат необходимите инвестиции, за да може да преминат в по-горните групи и да продължат своята дейност. Повечето от тях не разполагат със собствени средства и разчитат на европейски и национални схеми за подпомагане за тези инвестиции.

На територията на област Габрово има две големи биволовъдни ферми в с. Горна Росица и с. Гостилица. В стопанствата се води дългогодишна селекция и контрол на възпроизводството. Затова и биволите, които се отглеждат са най-добрите представители на породата "Българска Мурра" в страната, характеризиращи се с висока млечна продуктивност. В селата Ряховците и Петко Славейков, общ. Севлиево има малки семейни ферми с по три-пет биволици, при които основни проблеми са реализацията на суровото мляко, липса на помещения за съхранение на млякото.

През последните 2 години се забелязва запазване на поголовието в овцевъдството. В планинската и полупланинска част на Габровска област е нерентабилно производството на овче мляко, тъй като няма мандра, която да проявява интерес към овчето мляко и то се изкупува под себестойност. Голяма част от овцевъдите се ориентират към месодайно направление или за комбинирано използване – месо и мляко. Броят на козите през последните години е намалял и произведената продукция е предимно за собствена консумация.

Пчеларството е един традиционен и стабилен отрасъл в Габровска област. Добивите не са високи поради ограничената паша, но медът е с отлични вкусови качества. Условията в региона са подходящи за биологично производство и се забелязва увеличаване на сертифицираните биологични пчелари.

ПРОИЗВОДСТВО НА ЖИВОТНОВЪДНА ПРОДУКЦИЯ В ОБЛАСТ ГАБРОВО

ПОКАЗАТЕЛИ		2003 г.	2004 г.	2005 г.	2006 г.	2007 г.	2008 г.	2009 г.
Мляко - краве	хил. л	13 487	11 750	12 536	12 617	14 681	15 395	14 706
Мляко - биволско	хил. л	481	538	430	542	580	706	991
Мляко - овче	хил. л	965	1112	771	969	911	929	947
Мляко - козе	хил. л	2 373	2 310	1 940	1384	1 383	1 353	1 328
Месо – ЕРД кланично	тон	267	144	337	393	581	396	547
Месо-свинско кланично	тон	979	761	1 210	698	861	786	1 193
Месо-птиче кланично	тон	198	149	1 476	1995	2 759	3688	3 133
Яйца	хил.бр.	40 707	27 214	26 742	31 224	25 516	28 719	10 088

Броят на земеделските стопанства в област Габрово е около 8300 (по основните резултати и анализи на преброяването на земеделските стопанства – Агростатистика 2003 г.). Това представлява 8% от стопанствата на Северен централен район и 1% от стопанствата в страната. Важно е да се отбележи, че от тогава до сега са настъпили съществени промени в броя, структурата и използваната земеделска площ на стопанствата /ИЗП/.

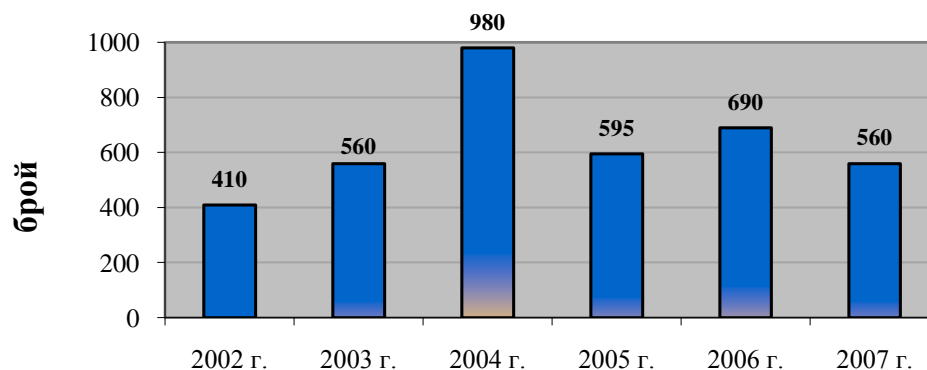
Планинския релеф на областта е основна предпоставка земеделските стопанства да са едни от най-дребните в страната. Средната им използвана земеделска площ е 25 дка при средна за страната 44 дка. Почти половината от земеделските стопанства са в община Севлиево и обработват 74% от ИЗП на област Габрово. Предпоставка за това са както по-благоприятните природно-климатични условия, така и факта, че 2/3 от кооперациите са в тази община. Делът на ИЗП в останалите общини е: 15% в община Габрово, 8% в община Дряново и 3% в община Трявна.

Около 1200 земеделски стопанства (15% от стопанствата в областта) обработват по над 10 дка ИЗП, като около 70 от тях разполагат с над 100 дка и стопанисват 77% от ИЗП на областта.

Броят на регистрираните земеделски производители и на земеделските стопани регистрирали се в СИЗП рязко контрастира на броя на стопанствата от преброяването 2003 г. – много стопанства – малко регистрирани стопани.

На графиката по долу е отразено движението на броя на регистрираните земеделски производители, чийто брой рязко контрастира на броя на стопанствата. За 2009 г. броя на регистрираните земеделски стопани е 705 души, от които около 180-200 бр. вероятно са полу-пазарни стопанства.

РЕГИСТРИРАНИ ЗЕМЕДЕЛСКИ ПРОИЗВОДИТЕЛИ В ОБЛАСТ ГАБРОВО



По данни към 2009 г. един от индикаторите за Използвана земеделска площ /ИЗП/ към този момент е на подадени заявления за директни плащания на площ в Системата за идентификация на земеделските парцели.

Начин на трайно ползване	Брой блокове на зем.стопанства	Площ /дка/
Обработваеми земи	1720	166150,4
Трайни насаждения	547	5144,4
Семейни градини	84	2 60,7
Пасища, мери и ливади	3460	991 00,0
Смесено земеползване	99	406 3,2
Общо	5910	274718,7

Данните от горната таблица показват, че в голямата си част използваните земеделски площи на територията са пасища, мери и ливади, използвани за производство на сено и паша от животновъдите.

На територията функционират следните браншови организации: Асоциация на млекопроизводителите – област Габрово, Общински пчеларски дружества и Областен браншови пчеларски съюз. Броят на земеделските кооперации в областта е 8, като 7 от тях са в община Севлиево.

Земеделските стопани получават финансово подпомагане от Държавен фонд „Земеделие“ по различни програми, национални и европейски мерки и схеми, целеви финансови линии, целеви субсидии и др.

Средствата за растениевъдството са за подпомагане на сеитбени кампании на основните култури – пшеница, ечемик, царевица за зърно и слънчоглед, а също и за жътва на есенници. Помощта е за закупуване на качествени семена за сеитба, минерални торове, препарати и дизелово гориво. Предоставят се субсидии за

обработване и засяване на пустеещи частни земеделски земи, държавна помощ за компенсиране на загуби от пропаднали площи.

В сектор животновъдство земеделските производители получават целеви субсидии за отглеждане и изхранване животни и птици от Националния генофонд и контролираната част от популацията, за произведено и продадено качествено краве, биволско, овче и козе мляко и за закупуване на фураж за женски продуктивни животни държавна помощ *de minimis* за закупуване на фуражи за изхранване на животни млечно направление, субсидии за подпомагане дейността на развъдните асоциации, за класифицирани кланични трупове от свине, овце и говеда по скарата /S/ EUROP и др.

Инвестиционното кредитиране на фонда се осъществява по програмите "Селскостопанска техника", „Растениевъдство” и „Животновъдство”.

Друго основно направление в дейността на ДФ "Земеделие", изпълнявайки функциите на Агенция "САПАРД" е предоставянето на безвъзмездна помощ по Специалната предприсъединителна програма на Европейския съюз за развитието на земеделието и селските райони в Република България (САПАРД). За периода на програмата са подадени 54 бр. проекти. Проектите са насочени към създаване на трайни насаждения - ягоди, малини доилни инсталации, за ново строителство и оборудване, селски туризъм, дървопреработване.

ФИНАНСИРАНЕ ОТ ДЪРЖАВЕН ФОНД "ЗЕМЕДЕЛИЕ"

година	Краткосрочно кредитиране		Инвестиционно кредитиране		Подадени проекти по Програма SAPARD
	бр.	сума (лв.)	брой	сума (лв.)	брой
2002	115	416 174	13	525 637	6
2003	214	600 991	9	319 283	10
2004	396	809 293	6	774 977	12
2005	180	621 051	2	586 000	-
2006	194	413 757	-	-	25
2007	70	323 788	-	-	1
2008	312	2 213 082	-	-	-
2009	104	1 127 408	-	-	-

От 2007 г. с влизането на страната ни в ЕС българските фермери получиха и нов вид подпомагане по различни схеми и мерки от Общата селскостопанска политика. Основно това са т.н. Директни плащания на площ, включващи – схема за единно плащане на площ, схема за национални доплащания на площ, схема за национални доплащания за животни, плащания на земеделски стопани в необлагодетелствани райони, подпомагане производители на енергийни култури, подпомагане производители на ягоди и малини предназначени за преработка и Агроекологични плащания (АЕП). По мярка „АЕП” се предоставя финансова помощ за прилагане на земеделски дейности, насочени към подобряване на опазването на околната среда - биологично земеделие, управление на земи с висока природна стойност, контрол на почвената ерозия, опазване на застрашени от изчезване местни породи, традиционни овощни градини и др. Тази мярка предизвика голям интерес от земеделските стопани в областта и за двегодишния период има подадени 125 заявления за подпомагане.

Основен инструмент във финансовото подпомагане, както на земеделски производители, така също и за общини и неправителствени организации от селските райони е Програмата за развитие на селските райони за периода 2007-2013 г.

ПРИЕТИ ЗАЯВЛЕНИЯ ЗА ПОДПОМАГАНЕ ПО ПРСР, ДПП И НПП

Година	Директни плащания на площ	ПРСР 2007 – 2013 г.	Национална програма по пчеларство 2008-2010
2007	518	-	-
2008	584	47	8
2009	629	115	12
ОБЩО	1 731	162	20

ПРИЕТИ ЗАЯВЛЕНИЯ ЗА ПОДПОМАГАНЕ ПО ПРСР 2007 – 2013

Ос	Мярка	2008 г.	2009 г.
1	112 "Създаване стопанства на млади фермери"	22	44
1	121 "Модернизация на земеделски стопанства"	12	9
1	123 "Добавяне на стойност към земеделски и горски продукти"	0	3
1	141 "Подпомагане на полупазарни стопанства в процес на реструктуриране"	4	11
2	223 "Първоначално залесяване на неземеделски земи	0	1
2	226 "Възстановяване на горския потенциал и въвеждане на превантивни дейности"	2	0
3	312 „Подкрепа за създаване и развитие на микропредприятия"	0	42
3	321 "Основни услуги за икономиката и населението на селските райони"	1	4
3	322 "Развитие и обновяване на селата"	6	1
	ОБЩО	47	115

По отношение на консумацията на енергия в сектора, преобладаващият дял на течните горива в ЕП на селското стопанство и тенденцията това да се запази през следващите три години – както за страната, така и за региона, определят основните насоки за повишаване на ЕЕ в сектора:

- замяна на съществуващия амортизиран машинен парк; въвеждане на по-съвършени технологии за прибиране на реколтата, включващи обработка на място с цел намаляване на транспортните разходи; използване на комбинирани, многофункционални машини;
- повишаване на използваемостта на машините, чрез комасация на земеделските земи (ускорено развитие на пазар на земята, въвеждане на данък върху земеделските земи и т.н.);
- намаляване уплътняването на почвата; ограничаване използването на химически торове и замяната им с органични; използване на възглавнични и двойни гуми на автомобилите и машините; ниска оран;
- повишаване на ЕЕ в селскостопански технологии, използващи електроенергия:
 - регулиране скоростта на въртене на електромоторите; намаляване режима на работа на празен оборот на селскостопанското оборудване;
 - използване на енергоспестяващо осветление; автоматично изключване на системите през деня.
- насърчаване използването на ВЕИ

Не бива да се подценява и използването на отпадната дървесина и сламата за комбинирано производство на топлина и електрическа енергия. За изграждането на нови централи са необходими значителни инвестиционни разходи. В много случаи, обаче дървесните и растителни отпадъци могат да бъдат оползотворяване в

съществуващи централи, които сега употребяват природен газ и мазут, към които да се изгради допълнително инсталация за изгаряне на биомаса. В този случай ще се използват всички съоръжения на централата (топло-преносна мрежа и съоръжения за производство на електроенергия), които изискват големи инвестиции.

- обучение и предоставяне на информация за заетите със селскостопанска дейност (чрез лекции, семинари, информационни бюлетини и др.)

Изводи и констатации:

- основни перспективни отрасли в развитието на земеделието на територията са говедовъдството, овцевъдството и трайните насаждения;

- структурата на растениевъдството ще продължи да е ориентирана към зърнопроизводство и като фуражна база на животновъдството;

- създаване и възстановяване на трайни насаждения, обвързани с преработка на продукцията и атрактивно предлагане;

- дейностите за развитието на животновъдството трябва да бъдат насочени към: модернизиране на сградния фонд и достигане стандартите на Общността свързани с безопасност на труда, опазване компонентите на околната среда, фитосанитарните, ветеринарно-санитарните изисквания, хигиена и хуманно отношение към животните; затваряне на цикъла на производство включващо производство на фуражи и крайни продукти от месо и мляко;

- съществуващите природните и културни ресурси на региона дават възможност на земеделските стопани за диверсификация на дейността - разнообразяване към неземеделски дейности – селски туризъм, атракции, услуги за населението и др.

- региона предлага редица възможности за повишаване на енергийната ефективност на производствата в сектора, а също и използване на ВЕИ, което може да бъде предпоставка за устойчиво развитие.

2.1.5 Горско стопанство

По данни на Регионално управление на горите - В.Търново към 01.01.2010 г. горският фонд в областта възлиза на 90 480 ха (44,7% от територията на областта), от които държавният заема 57,6% от общата площ. 42,4% от горския фонд в областта са недържавни (частни, общински, на религиозни организации).

На територията на област Габрово са разположени три държавни горски стопанства – „Габрово”, „Севлиево” и „Плачковци” и едно ловно стопанство – „Росица”, с. Стоките. Основният предмет на дейност на стопанствата е изпълнение на лесоустройствените и ловоустройствените проекти чрез:

- възпроизводство на горите от държавния горски фонд и извършване на свързаните с това дейности;
- ефективно ползване на дървесината и недървесните горски продукти от държавния горски фонд и търговията с тях;
- стопанисване и ползване на дивеча в държавните ловни участъци;
- поддържане на екосистемите и опазване на биоразнообразието в тях.

В лесоустройствените проекти се предвижда от държавните гори в област Габрово годишно да се добиват около 104 хил. куб.м. дървесина, като за 2009 г. действителния добив е 50 хил. куб.м. дървесина. Като се вземе предвид и добитата дървесина в недържавни гори – 47 хил. куб.м., общият добив от 97 104 хил. куб.м. представлява 30% от годишния прираст на горите.

Земите и горите от горския фонд на областта съхраняват много от защитените растения и застрашените от изчезване видове животни в страната. За опазване, възстановяване и поддържане на това разнообразие, на територията на областта са обособени 1 национален парк – Национален парк ”Централен Балкан” (част от ЛС ”Росица”, общ.Севлиево), 1 природен парк – ”Българка” (част от ДГС Габрово и ДГС Плачковци).

Основни проблеми пред сектор „горско стопанство”:

- недостъптно търсене и реализация на добиваната дървесина поради малкия брой потребители;
- ниска квалификация на работната ръка във фирмите, извършващи дейности в горите;
- ниско ниво на технически и технологично оборудване на фирмите изпълнители на сечите и извоза на дървесина;
- 25% от държавните гори са недостъпни, поради неизградена пътна мрежа;
- неефективно ползване на дървесината в недържавните гори, поради силната им раздробеност на малки по площ имоти и липса на сдружения на дребните горовладелци за общо ползване.

Възможности за развитие на сектор „горско стопанство”:

- приоритетно извеждане на санитарните сечи, при които се оползотворява дървесината увредена при природни катаклизми;
- извеждане на сечите за отглеждане (поддържане) на гората върху всички площи, посочени в лесоустройствените проекти;
- водене на сечите за възобновяване на гората по начин, водещ до естественото и семенно възобновяване;
- поддържане на биологичното разнообразие в горите чрез опазване и увеличаване на редките и ценни дървесни видове.

Горите в Габровска област имат висок потенциал за развитие на туризъм и рекреация. Съществуват традиционни форми на туризъм с широка популярност – ски и планински туризъм, ловен и риболовен туризъм. През последните години придобиват популярност - екологичен туризъм, селски туризъм, фототуризм. Ловният туризъм е водещ в управлението и ползването на този тип ресурси в рамките на горското стопанство в областта.

2.1.6 Туризм

Непосредствената близост на региона до Стара планина, планинският въздух, природните и историко-етнографски забележителности, архитектурните резервати и комплекси, паметниците на културата правят областта привлекателно място за вътрешен и международен туризъм. Голям туристически потенциал за региона са природните му забележителности. На 25 км. югозападно от Габрово, сред уникална природа и характерен релеф е разположена най-голямата старопланинска поляна **Узана**. Тук се намира географският център на България. За местността е приет подробен устройствен план, изграден е и функционира посетителски информационен център „Узана”. През 2009 г. се проведе първата национална екоинициатива "Велорали Узана", като намеренията са екоинициативата да се превърне в традиционна, като всяка година акцентът да бъде различен - екотуризм, алтернативни спортове,

културни мероприятия. Виждането на Общината е Узана да се развива като алтернативен курорт, подходящ за почивка през всички сезони.

От изключително значение за развитието на туризма са двете защитени територии – **Национален парк “Централен Балкан”** (сертифициран от Европейската мрежа от защитени територии със запазената търговска марка PAN Parks) и **Природен парк “Българка”**. Двата парка в момента управляват три проекта, финансирани по ОП „Околна среда”, приоритетна ос „Опазване и възстановяване на биологичното разнообразие в Република България” на обща стойност над 3,770 млн. лв. Дейностите са свързани с опазване, поддържане и възстановяване на природни местообитания, информационно обезпечаване и подобряване на посетителската инфраструктура, възстановяване биологичното разнообразие.

Люляците е красива планинска местност, разположена на 15 км. от Габрово с надморска височина 840 м. Високото съдържание на озон и аерохимичният състав на въздуха са благоприятни при лечение на заболявания на белите дробове и дихателните пътища, алергенни заболявания, хипертонична болест и начална артеросклероза, ендокринни-обменни заболявания, неврологични заболявания. Съществува възможност за развитие и на балнеоложки туризъм.

Привлекателността на региона се крие не само в геоморфоложкото разнообразие и чистата природна среда. Тя почива и на изключителното богатство от антропогенни ресурси, включващи както исторически паметници с образователна стойност и културни обекти, така и събития и развлекателни атракции с международно значение.

В Габровския регион има няколко паметни места с голямо историческо значение. Своето място и особена роля в миналото на България има **Шипченския проход**, който минава край връх Шипка, на 22 км южно от Габрово. Познат и използван още в древността като удобна пътна връзка между Северна и Южна България, днес той има и своето културно значение като паметник на историята.

С голямо историческо значение е и **Соколският манастир**. Построен е на висока отвесна скала в долината на река Янтра, на около 9 км. от град Габрово. Основан е през 1833 година от архиепископ Йосиф Соколски. Църквата е построена през 1834 година от майстор Константин от Пещера, украсена е с библейски и евангелски стенописи, рисувани през XIX век. В двора на манастира е уникалната осемстенна чешма, строена от възрожденският майстор Кольо Фичето. Заедно с културно-историческата стойност манастирът притежава добра материална база (50 легла) - традиционно дава подслон на туристите, търсеци романтиката и природната красота.

За Възрожденско Габрово напомнят няколко културни паметници. Най-старият от тях е **Априловата чешма**, изградена през 1762 г. В центъра на града се намира **Баевият мост**, завършен през 1855г. **Часовниковата кула на площад "Възраждане"** също е част от старо Габрово. От този период са църквата "Св. Богородица" и Априловската гимназия, с ценна историческа и архитектурна стойност.

Национална Априловска гимназия е първото светско училище в България. Тържественото ѝ откриване е през 1876г. Оттогава тя предлага ново модерно общообразователно обучение, непознато до този момент в страната. Създават се първите учебници по математика и физика, оборудват се учебни кабинети, утвърждават се нови учебни методи. За всичко това разказва уникалната експозиция, изложена в **Националния музей на образованието**, помещаващ се в сградата на старата

Априловска гимназия. Освен като музей тя се използва като средище за културни срещи и контакти и образователни дейности.

Възрожденската църква **“Света Богородица”** е национален паметник на културата, построен през 1865 г. с дарения на занаятчии и търговци от града.

Градският **исторически музей** запознава чрез своята експозиция гостите на града с историческото развитие на Габрово и региона и разказва за дейното участие на българите в освободителните борби.

В град Дряново се намира църква **“Св. Никола”** - паметник на културата с национално значение. Строежът е започнат през 1835 година от майстор Иван Давдата, но е довършен от Кольо Фичето. След завършването на обекта той е признат за майстор-строител. **Лафчиева къща** е построена през 1840 година. Майсторът е построил къщата изцяло от дървен материал, без нито един пирон. И на двата етажа на къщата са изложени експонати, представящи начина на живот на богато дряновско семейство. Красивият вътрешен двор и стопанските постройки позволяват да се представят възстановки на народни обичай, характерни за дряновския край по изработен сценарий: Лазаруване, Коледуване, Първомортенска обредност. В приземният етаж е обособено ретро-фото ателие, където туристите могат да си направят снимки в традиционно градско облекло.

На 13 км северно от град Дряново, в малка планинска долина е разположен друг исторически обект, който привлича туристическия интерес. **Дряновският манастир** съхранява следите от борбите на българския народ срещу турското робство. В близост до манастира е **пещерата “Бачо Киро”** с останки от палеолитната култура и великолепни природни образувания. В този район се намират и руините на античните крепости **“Града”** и **“Боруна”**. В град Дряново може да се видят много **обекти, построени от Майстор Кольо Фичето** – църквата **“Св. Никола”**, калдаръмения мост над р. Дряновска, Икономовата къща.

Габровският регион се причислява към богатите не само на исторически, но и на културни ценности. Сред най-забележителните са: **ЕМО “Етър”** - етнографски музей на открито от типа **“Скансен”** – съвременна форма за показване на културно-историческото минало, стопанското развитие и бита на населението през Възраждането. В комплекса има хотел, дневен бар, ресторант и механа. Приятно за почивка и туризъм през всички сезони на годината, за фестивален, хоби и културен туризъм. Тук ежегодно се организират традиционни празници от народния календар: Цветница, Гергьовден, Еньовден и панаир на народните занаяти през м. септември.

АИР “Боженци” - живописно селце, съхранило романтична атмосфера на Възрожденската епоха. Високите каменни огради, кованите дъбови порти, малките калдъръмени улички, каменните чешми и мостове, малките дюкянчета носят неповторимата атмосфера на това райско кътче на България.

Дом на хумора и сатирата - (създаден на 1 април 1972 г.) – единствен в света музей на световното хумористично изкуство (10 изложбени зали, 8000 кв.м експозиционна площ, художествен фонд **“Хумор на народите”** с 51 600 художествени творби от 173 страни в света). Под девиза **“Светът е оцелял, защото се е смял”** Домът развива многостранна дейност – той е и музей на смеха, и галерия, и информационен център, и място за развлечения, и туристическа атракция за малки и големи. Домът на хумора е основен организатор на традиционни международни и национални събития като: Международното биенале на хумора и сатирата в изкуствата (от 1973 г.) и на Националната среща-наддумване **“Благолаж”** (от 1985 г.). Непосредствено до Дома се

намира Паркът на смеха, където можете да застанете редом до Хитър Петър, Чарли Чаплин, Дон Кихот и Санчо Панса, сътворени от ръката на почетния гражданин на Габрово проф. Георги Чапкънов.

Град Трявна, сам по себе си е уникален музей, съхранил своята романтична красота. Със специфичния си дух и атмосфера Трявна привлича много хора на изкуството. Тук се намира единственият **съхранен възрожденски архитектурен ансамбъл** – площад, часовникова кула, гърбавият мост, църквата “Св. Арх. Михаил”. 140 на брой са паметниците на културата, музеите и експозициите на града.

Даскаловата къща от 1804 г. – музей на резбарското изкуство, е архитектурен паметник на Възраждането с национално значение.

Музей “Тревненска иконописна школа” представя над 160 икони на стари майстори, иконописни инструменти и указания за изискванията на православния канон. В двара на музея е построен **симулационен туристически център**. На гостите на града се предлага възможността да изработят сами икона или дърворезба.

На централната градска улица са разположени и **Къщата-музей “Петко и Пенчо Славейкови”**, в която е роден и израснал поетът Пенчо Славейков и **къщата-музей “Ангел Кънчев”**. Традицията в Трявна се предава от баща на син. На **старинната кълдаръмена улица “П.Р. Славейков”** са разположени малки занаятчийски работилнички.

В Трявна е и единственият на Балканите **“Музей на азиатското и африканско изкуство”**, представящ култови предмети от II до XIX век.

Община Севлиево не е популярна в страната като туристическа дестинация, макар че на територията и има интересни обекти, свързани с историята ни. В непосредствена близост до града при археологически разкопки са открити руини на **средновековната град-крепост Хоталич**. Счита се, че крепостта е играла важна роля на стратегическа твърдина по пътя от Търновград към Дунава. Археолозите са консервирали крепостните стени, останките от жилищни сгради, работилници и църкви и днес те са открити за посещение. В града са разположени културно – исторически и архитектурни паметници от времето на Възраждането. В града е единствената в страната запазена и реставрирана голяма манифактурна работилница за обработка на кожи - **Табакхана**. Построена през 1873 г. и използвана до 1948 година. На приземния етаж е разположена експозицията “Табашкият занаят в Севлиево през Възраждането”.

В град Севлиево е и **къщата-музей “Д-р Атанас Москов”**. В къщата е запазена автентичната атмосфера, в която 50 години живее и твори почетния председател на БСДП (Българска социално-демократическа партия). Тук е и първият **сертифициран еко-хотел** в България “Севлиево плаза”.

Южно от Севлиево се намира едно от най – старите свети места на района – **Батошевският манастир “Успение на Пресвета Богородица”**. Дърворезбите в църквата му са дело на новоселски майстори, а иконите са на големия възрожденски художник Станислав Доспевски. През годините на робството манастирът е важно просветно средище, в което са учили Бачо Киро и Матей Преображенски. Днес той е напълно реставриран и е действащ мъжки манастир.

През 2007 година в област Габрово са функционирали 66 държавни и частни средства за подслон – хотели, къмпинги, хижи и места за краткосрочно настаняване с общо 2801 легла в тях. В сравнение с 2003 година средствата за настаняване се увеличават почти три пъти. Увеличават се както хотелите, така и другите места за

краткосрочно настаняване. Броят на леглата в средствата за подслон се е увеличил със 73.1 % спрямо 2003 година.

ДЕЙНОСТ НА СРЕДСТВАТА ЗА ПОДСЛОН В ОБЛАСТ ГАБРОВО

	2000 г.	2003 г.	2007 г.
СРЕДСТВА ЗА ПОДСЛОН - ОБЩО	20	23	66
ЛЕГЛА	1485	1618	2801
РЕАЛИЗИРАНИ НОЩУВКИ - ОБЩО	84383	114167	165947
ОТ ЧУЖДЕНЦИ	8797	13658	18420
В Т.Ч.			
ХОТЕЛИ - ОБЩО	12	18	32
ЛЕГЛА	1138	1401	1982
РЕАЛИЗИРАНИ НОЩУВКИ - ОБЩО	73874	103490	138483
В Т.Ч. ОТ ЧУЖДЕНЦИ	8775	13483	17693
КЪМПИНГИ И ХИЖИ И МЕСТА ЗА КРАТКОСРОЧНО НАСТАНЯВАНЕ - ОБЩО	8	5	34
ЛЕГЛА	347	217	819
РЕАЛИЗИРАНИ НОЩУВКИ - ОБЩО	10509	10677	27491
В Т.Ч. ОТ ЧУЖДЕНЦИ	22	175	727

Броят на реализираните нощувки в средствата за подслон за 2007 година достигна 165974, като същите се увеличават с 45.4% спрямо 2003 година. Увеличението на реализираните нощувки от българи е с 46.8% за разглеждания период, а от чужденци с 34.9%.

Почти всички чужденци – 96.1% предпочитат да нощуват в хотелите, а само 3.9% в останалите места за краткотрайно настаняване – къмпинги, хижи и други.

В област Габрово през 2007 година са постъпили 4 260 хил. лева приходи от нощувки. В сравнение с 2003 г. приходите нарастват над 1,9 пъти (2003 г. - 2 344 хил. лв.).

Продължават усилия за създаване на благоприятен бизнес климат и насърчаване на нови инвестиции в Габровска област. Туризмът е определен като приоритет в общинските планове за развитие на четирите общини. Съгласно Закона за туризма ежегодно общината разработва програма за развитие на туризма за своята територия и създава Консултативен съвет по туризъм (когато секторът е приоритетен в развитието на общинската икономика). Планираните в програмите дейности се финансират от общинския бюджет (приход от туристически такси и такси за категоризация) и проектно финансиране. Средствата се инвестират в: участие в туристически борси и изложения; изработване на рекламни и информационни материали; поставяне на нови указателни табели, изграждане и поддържане на туристически пътеки и маршрути; поддръжка на туристическа инфраструктура; създаване и поддържане на интернет страници; разработване на атракции; фасадно осветление и др.

На територията на област Габрово от 1996 г. работи Регионалната туристическа асоциация “Стара планина”(www.staraplanina.org). Асоциацията работи в мрежа от партньорски организации и подпомага устойчивото развитие на туристическия бизнес в региона и дейността на местните туристически сдружения. От 2005 г. РТА е регистрирана като туроператор и туристически агент.

И в четирите общини на областта функционират туристически информационни бюра. Две от общините имат специални интернет страници с актуална подробна информация, свързана с културно наследство, забележителности, места за настаняване

и хранене, транспортен достъп, предстоящи събития, атракции и др.: Севлиево - <http://infosevlievo.net> и Дряново <http://dryanovo.com>.

Разработване и поддръжка на туристически интернет-портал за Габрово е основният акцент в програмата за развитие на туризма за 2010 г. на община Габрово. В сайта ще бъдат представени, вкл. със снимков материал, всички обекти и забележителности на територията на общината. Предвижда се да бъде проведен конкурс за лого и слоган на туристическа дестинация Габрово, както и регистриране на запазена марка.

За изминалите години Трявна придоби популярност като курортен град и предпочитана дестинация за почивка както от български, така и от чужди туристи. Броят на хотелите в града се е увеличил 5 пъти – през 2002 г. са работили 2 хотела, през 2008 г. броят им нараства до 14. През 2009 г. е открит нов бизнес хотелски комплекс с 284 легла.

В Професионална гимназия по туризъм – Габрово се подготвя квалифициран персонал за ресторантьорство, хотелиерство, хлебопроизводство, сладкарство и икономика. От 2006 г. в Технически университет Габрово е въведена нова магистърска програма за обучение в областта на туризма.

Все още съществува недостиг на квалифицирани кадри, което от своя страна понижава качеството на обслужване. Причината е в миграцията на квалифицирани специалисти в чужбина и към други утвърдени туристически региони на България, както и на значителните разлики в предлаганите нива на заплащане.

Въпреки наличието на културно-исторически забележителности, природни дадености, добри условия за рекреация и места за настаняване туризмът в областта все още е с ниска ефективност и недостатъчен принос към местната икономика. Това до известна степен се дължи на незадоволителната туристическа инфраструктура и недостатъчно атракции, които да удължат престоя на туристите. Негативно отражение оказват и липсата на единна информационно-резервационна система за територията на областта и на обособен комплексен регионален туристически продукт. Изграждането на регионален туристически продукт с единен маркетинг и реклама би било логична цел в плановете на четирите общини и основа за по-големи междуобщински проекти (с други съседни общини). В настоящия момент повечето общини от района са в процес на изграждане на локалните си продукти.

Маркетинговата политика е неефективна. Основно се разчита на вътрешния туристически пазар, преобладава краткосрочния престой на туристите и то с ясно изразен сезонен характер. Въпреки процеса на разширяване и обновяване на хотелската база, недостатъчни са усилията към подобряване на качеството на туристическия продукт и нивото на обслужване.

В приетия от Правителството Стратегическия план за развитие на културния туризъм, след анализ на териториалните ресурси са идентифицирани 13 локални културни системи (LoCuS), различни по своя състав, по вид ресурс и потенциал за туристическо развитие. При процеса на планиране на бъдещи маркетингови дейности е уместно да се има предвид, че Област Габрово е съседна на Локус 3 – Възрожденския град, които се намира в близост до Велико Търново.

Обобщено могат да се посочат следните проблеми:

- недостатъчно развита техническа инфраструктура и благоустройство на населените места и курортните зони;

- регионът не е добре познат на международния туристически пазар - липсва общо маркетингане на региона и единен туристически продукт;
- съществуващите туристически услуги не предлагат цялостно качествено туристическо обслужване. Много услуги не се предлагат, туристическите атракции са ограничени. В резултат имаме ниска конкурентноспособност;
- слаба координация между отделните туристически обекти в областта.

2.2. Техническа инфраструктура

Транспортната инфраструктура и качеството на предоставяните от нея услуги, в т.ч. достъпността до населените места, производствените зони и местата за отдих и туризъм е ключов фактор за социалното и икономическо развитие и сближаване на районите.

2.2.1 Транспортна инфраструктура и транспортен достъп

Основен елемент на транспортната схема са **пътищата**. Съществуващата мрежа в региона е сравнително добре развита. От общо - 1106 км. пътища, 980 км. са с асфалтова настилка. По-голямата част от изградената пътна мрежа е III-ти и IV-ти клас съответно – 381,3 и 602,8 км. Първокласни са само 91,9 км. от нея, а второкласни – 29,9 км. През последните години няма промяна в дължината на РПМ на територията на областта – 503,1 км.

От 2002 г. IV-токласните пътища са определени като общинска собственост, но в общинската пътна мрежа трябва да се имат предвид и бившите “местни пътища” с обща дължина 401,1 км. Изключения са населените места без транспортен достъп. Много са тези, които са ограничени през есенно-зимния период, поради географските и климатични условия и ограничените бюджетни разходи за поддръжка и обслужване. Характерен показател е “плътността на пътната мрежа”. За Габровска област тя е 526 км на 1000 кв. м. площ при средна за страната – 336 и за СЦР - 356, 2 км. което е близо 1,5 пъти повече.

През Габровска област преминават две от основните транспортно-комуникационни направления на страната пътищата “София – Варна” – I-5 (E 85) и “Русе – Стара Загора” - I-4 (E 772), които обслужват връзките в основните посоки – север-юг и изток-запад. Има три пътни участъка до билото на Стара планина – “Трявна – Кръстец”, “Габрово – вр. Шипка” и “Габрово – м. Узана”. Планинският и полупланински характер на релефа обуславят териториалното развитие на урбанизацията и транспортните връзки, включително и конкретната им проблематика.

Относителният дял и техническото състояние на магистралните пътни мрежи за територията имат пряка връзка с осъществяването на междурегионалните връзки и трафика на хора и стоки. Като цяло автомагистралите и пътищата I клас с направление „изток-запад” са по-добре развити, в сравнение с тези по направлението „север-юг”.

За областта 18,2 % е относителният дял на първокласната пътна мрежа при средно за страната – 9,0 % и за СЦР – 8,7 %. Анализът на състоянието на РПМ обаче е неблагоприятен. Според вътрешни, но еднакви за системата критерии голямата част от мрежата (76 %) е в лошо състояние. Компрометирането на основните и обслужващите съоръжения се дължи на инвестиционната среда през годините. Успоредно с това

нарастват изискванията за сигурност и безопасност. Недостигът на финансови ресурси за рехабилитация и модернизация на републиканските пътища затруднява достъпа на предприятията до основните пазари и по-бързата интеграция на регионалните икономики в европейското пространство. В по-слабо развитите периферни райони затрудненият транспортен достъп води до липса на ефективна икономическа дейност, по-високи равнища на безработица, процес на обезлюдяване на населените места и недостатъчно предлагане на обществени услуги.

В анализирани даденостите се налага все по-значимото място и необходимостта от доизграждане на транспортния коридор № 9, който свързва страните от Североизточна Европа през Румъния и България с пристанище Александрополус на Бяло море (като част от път I-5 /E-85/ Русе-В. Търново-Габрово-Ст.Загора-Хасково-Кърджали-Маказа) - особено важна в трасето, преминаващо на територията на Габровска област. Част от този проект предвижда строителството на пътен тунел през прохода Шипка. Другата не по-малко важна част е доизграждане на т.нар. "Западен обходен път" на град Габрово. Това е обект, частично изпълнен и с актуална проектна готовност. Той е от изключителна важност с оглед изнасяне на транзитния транспортен поток от града. Габрово е един от малкото областни центрове без обходно трасе, още повече, че през последните 3 години трябваше да поеме движението, отклонено от прохода Хаинбоаз, поради текущите строително-ремонтните работи. Транзитният трафик преминава 15 км. през града и създава нерешими от местната власт проблеми, включително и социални. Този проблем може да бъде решен единствено с изграждането на "Западния обходен път" и който е съобразен с бъдещото тунелно преминаване на Стара планина.

Двата подобекта от трасето на този транспортен коридор имат решаваща роля в транспортната инфраструктура в национален план и на регионално равнище с комплексното си отражение върху развитието на областта. Комуникативните възможности на региона са базови фактори за бъдещото планиране във всички сфери от живота на местното население. Това определя мястото на транспортната стратегия за региона като структуроопределяща и приоритетна, тъй като реализирането на този инфраструктурен проект в процеса на своето функциониране ще създаде потоци на търговски и икономически обмен, които ще допринесат за икономическото оживление и увеличаването на приходната част на държавния и общински бюджет.

Независимо от факта, че средствата отделяни по ремонтната програма от ДБ са се увеличавали нееднократно през последните 3 години, те не са достатъчни. Този проблем е особено силен за нуждите на общинската пътна мрежа.

Проблемно е състоянието на общинската пътна мрежа по отношение поддръжката на пътните елементи. Много от елементите - габарити, настилки, отводнителни и укрепителни съоръжения, маркировки, сигнализации не отговарят на европейските стандарти за сигурност, комфорт на пътуването и безопасност на движението. Поради недостатъчни средства за поддръжка и ремонт голяма част от транспортната инфраструктура е силно амортизирана. Това в значителна степен важи за малките населени места, отдалечени от общинските центрове, където затруднения създават атмосферните условия на зимния сезон - от тотално прекъсване на транспортен достъп по някои от трасетата до чести аварии, забавяния и увеличени разходи по поддръжката на нормална пътна обстановка и често налагаща се реконструкция. Техническото състояние на тези пътища е лошо – настилките са с недостатъчно ширина, крайно износени и деформирани, с множество мрежовидни пукнатини и други видове деформации по тях, със значителен брой слягания на

пътното платно. Банкетите също са с недостатъчна ширина, силно ерозирани и деформирани. Много от отводнителни предпазни окопи са затлачени от наносен материал, обрасли с треви и храсти и вече са загубили своето предназначение. Пътните съоръжения (мостове и водостоци) се нуждаят от ремонт поради свличания в зоната на устоите, съборени крила, пропукани сводове, липса на части и цели парапети по тях. Конструктивното им укрепване и/или ново изграждане е свързано с по-значителни финансови средства, но излиза като водещ проблем за осигуряване транспортния достъп до много от населените места в областта. Разпокъсаността им и планинския релеф са факторите, които затрудняват поддръжката на съществуващите пътни трасета и изграждането на нови.

Инвестициите в този сектор трябва да се приоритизират и влагат все повече в основни ремонтни дейности, а не в козметичната поддръжка на пътното платно. Заедно с това все по-актуална е необходимостта от нови връзки, съобразно нуждите на туризма.

В голяма част от пътната мрежа и най-вече по общинската липсват пътни знаци и хоризонтална маркировка, което затруднява ориентацията на водачите на МПС при движението си по тях. Всичко това прави движението на автомобили по тези пътища крайно опасно, с възможни рискове от възникване на пътнотранспортни произшествия с нежелателни последици.

Железопътният транспорт за територията на областта обслужва само част от населените места - общините Габрово, Трявна и Дряново. Никоя от гарите не е важен жп възел и това до голяма степен представлява пречка за развитието на много сфери от производството и търговията. В този смисъл всички отрасли на икономиката в региона разчитат на автомобилната пътна мрежа. Голяма е зависимостта на връзките от състоянието и бъдещото развитие на пътищата, още повече централното място на Габровска област при традиционната връзка между Северна и Южна България.

В област Габрово, като част от националната железопътна инфраструктура, която се управлява от „Управление на влаковата и гаровата дейност“, (УВГД) - Горна Оряховица се обслужват, както следва:

I. Железопътни линии:

1. IV^{-та} главна жп линия Русе – Подкова от км 144+900 до км 199+196;
2. 42^{-ра} жп линия Ц. ливада – Габрово от км 0+000 до км 17+248;

Двете жп линии са еднопътни и електрифицирани 100 %. Общата им дължина е 71,544 км (54,296 + 17,248).

II. Железопътни гари:

На територията на област Габрово има общо 6 жп гари (Соколово, Дряново, Ц. ливада, Трявна, Плачковци и Габрово) и 9 жп спирки. Общата дължина на гаровите коловози е 26 665 метра, от които 16 207 метра (60,78 %) са електрифицирани.

III. Железопътни съоръжения:

1. Жп тунели – 21 броя;
2. Жп мостове – 23 броя;
3. Жп прелези – 20 броя;
4. Подпорни стени, водостоци и отводнителни съоръжения.

Перспективите за развитие на мрежата следват изискванията, както на националните приоритети при изграждането на модерна транспортна инфраструктура, така и са съответни на проблемите за територията на областта:

- ремонт и модернизирание на приемните здания на жп гари.

- пресъоръжаване на жп прелези с АПС и монтаж на еластични прелезни настилки.
- проширяване на всички жп тунели за осигуряване на габарит 1-СМ 2.
- паздравителни и отводнителни мероприятия в свлачищни райони.
- мероприятия за повишаване сигурността и комфорта на влаковото движение.

2.2.2 Електроенергийна система

Конкурентноспособната енергетика е фактор за развитие на конкурентноспособна икономика и в това отношение потенциалът на България е голям. Енергийната инфраструктура в страната е добре развита и районите на ниво NUTS 2 не се нуждаят от специална подкрепа. Всички населени места в областта са електроснабдени и практически не съществуват проблеми с електроснабдяването в регионален план.

Основен източник на електроенергия за областта е националната електроенергийна система, стопанисвана от НЕК ЕАД – Предприятие „Мрежи високо напрежение” ЕПР Г.Оряховица. Изградените водноелектрически централи са с малка мощност и задоволяват местни нужди.

На територията на областта попада един основен възел на преносната система – подстанция “Балкан” с трансформация на напрежението 220/110 KV и инсталирана трансформаторна мощност за тези напрежения 400 MVA. Тя е свързана с други електроенергийни центрове на националната преносна мрежа посредством електропроводи 220 KV /приложение 1 и 2/.

Приложение 1

ПОДСТАНЦИИ И ИНСТАЛИРАНИ ТРАНСФОРМАТОРНИ МОЩНОСТИ

№	Наименование на подстанцията	Местонахождение	Кои обекти от областта захранва	Брой на трансформаторите, мощност /мва/ и напрежение
1	Балкан	гр. Габрово	Обл. Габрово Общ. Габрово	2x200 мва –220/110 kv 2x40 мва –110/20/10 kv
2	Габрово	гр. Габрово	Общ. Габрово	1x40 мва –110/20/10 kv 1x50 мва –110/20/10 kv
3	Севлиево	гр. Севлиево	Общ. Севлиево	2x40 мва –110/20 kv
4.	Емка	гр. Севлиево	Общ. Севлиево	2x25 мва –110/20 kv
5	Трявна	гр. Трявна	Общ. Трявна Общ. Плачковци	2x25 мва –110/20 kv
6	Дряново	гр. Дряново	Общ. Дряново	1x16 мва – 110/20 kv 1x25 мва – 110/20 kv
7	Синкевица	гр. Габрово	Общ. Габрово	1x16 мва – 110/20/10 kv 1x25 мва – 110/20/10 kv

Обща инсталирана трансформаторна мощност – 832 мва.

Приложение 2

СИСТЕМНИ ВРЪЗКИ НА ПОДСТАНЦИИТЕ С ЕЛЕКТРОПРОВОДИ 220KV И 110KV

№	Системни връзки на подстанциите	Дължина на електропроводите в област Габрово /км/	Брой електропроводи
1	П/С Балкан – П/С Алеко	10,7	1 бр. – 220 KV
2	П/С Балкан – П/С горна Оряховица	28,1	1 бр. – 220 KV
3	П/С Балкан – П/С Габрово	14,2	2 бр. – 110 KV
4	П/С Балкан – П/С Трявна	14,8	1 бр. – 110 KV
5	П/С Балкан – П/С Севлиево	26,2	1 бр. – 110 KV
6	П/С Балкан – П/С Казанлък	12,3	1 бр. – 110 KV
7	П/С Балкан – П/С Троян - 1	33,8	1 бр. – 110 KV
8	П/С Габрово – П/С Дряново	44,5	2 бр. – 110 KV
9	П/С Дряново – П/С В.Търново	13,2	2 бр. – 110 KV
10	П/С Трявна – П/С Елена	11,0	1 бр. – 110 KV
11	П/С Севлиево – П/С Емка	3,1	1 бр. – 110 KV
12	П/С Емка – П/С Мелта /гр. Ловеч/	16,1	1 бр. – 110 KV
13	П/С Трявна – Тягова П/С Кръстец	16,4	1 бр. – 110 KV

Електропреносната мрежа на територията на област Габрово се състои от 244 километра въздушни електропроводи 220 kv и 110 kv и шест електрически подстанции. Инсталираните в тях трансформаторни мощности са достатъчни и могат да поемат увеличение на електропотреблението.

Фактическото електрозахранване на областта се осъществява от районните подстанции 110/20/10 kv (приложение 1). Те осигуряват електрозахранването, както на собствената си територия, така и на съседни общини, при което се получава резервиране на мрежата средно напрежение.

Всяка от районните подстанции е включена двустранно с един или два електропровода в мрежата 110 kv, което повишава сигурността на захранването в аварийен режим.

В периода 2006 – 2009 година не са строени нови подстанции и електропроводи.

Основните предимства на системата са:

1. Габрово е един основен възел в националната електропреносна система. Наличието на подстанция 220 /110 kv, свързана с други основни електроенергийни връзки на националната електропреносна система, дава възможност за сигурно и стабилно захранване с електроенергия на област Габрово

2. Електропроводната мрежа 110 kv е добре развита с достатъчно трансформаторна мощност в районните подстанции.

3. Електропреносната мрежа е изградена в необходимата оптимална конфигурация като елемент от електроенергийната система на страната. Тя гарантира сигурно, безопасно и ефективно функциониране на електроенергийната система и

непрекъснатост на снабдяването на потребителите с електрическа енергия в нормални условия и при смущения.

Проблемите в електрозахранващата мрежа на общините са свързани с някои качествени параметри на електрическия ток за част от малките населени места. Необходими са финансови средства за реконструкция и модернизация на съществуващи електропроводи и съоръжения: защита от пренапрежение при гръмотевични бури на въздушните ел. проводни 20 киловолта, подмяна на физически и морално остарели ел. проводни високо и ниско напрежение.

Независимо от показателите, перспективата на системата е съобразяване със стандартите за включване на мрежите и съоръженията в общата електроенергийна система на ЕС. Достатъчната изграденост на електропреносната система дава възможност за:

1. Рехабилитация и модернизация на съществуващите електропроводи и подстанции.

2. Внедряване на техническите изисквания на Съюза за координиране на преноса на електрическа енергия /УСТЕ/, отнасящи се до надеждността и качеството на паралелната работа на електроенергийните системи.

3. Внедряване на цифрови системи за защита и автоматизация.

4. Осъвременяване на спомагателните мрежи и системи за управление.

Развитието на електропреносната мрежа на територията на Област Габрово до 2015 година предвижда:

1. Внедряване на цифрови системи за защита и автоматика.

2. Осъвременяване на спомагателните мрежи и системи за управление.

3. Планова подмяна на съоръжения с изтекъл експлоатационен срок.

Забележка: В информацията не са отразени "Стратегическите" обекти в електропреносната система. Данни за тях се получават по реда на Закона за класифицираната информация.

А. Електроразпределение

На територията на областта енергоразпределението се извършва от фирма „Е.ОН България мрежи“ АД. Населените места се захранват от общо 124 бр. СрН от подстанциите, чиято дължина на въздушни ел.проводи е 1222 км., а на кабелни линии 285 км. Електроразпределителната мрежа е добре развита и разпределена за поемане максимално допустимото натоварване. Техническото състояние на използваните мрежи и съоръжения е добро. Дружеството работи по следните приоритети:

- дейности за развитие на разпределителната мрежа за присъединяване на потребители и производители към ел.разпределителната мрежа. Рехабилитация в подстанции 110/20 kv с прилежащата разпределителна мрежа СрН, трафопостове, разпределителни мрежи НН;
- подобряване качеството на ел. захранването – рехабилитация и подмяна на стълбове, изолатори и проводници на въздушни ел. проводни линии, подмяна на прекъсвачи;
- уреди за контрол и измерване на електрическата енергия, комуникационни съоръжения и изкупуване на енергия от трети лица по ЗЕЕ.

Б. Топлофикация

Текущо състояние - На настоящия етап, централизирано топлоснабдяване на територията на област Габрово се извършва от намиращото се в гр. Габрово топлофикационно дружество “Топлофикация-Габрово” ЕАД. Дружеството е в експлоатация от 1965 г. Изградената централа е трябвало да произвежда топлоенергия с пара за промишлените предприятия от северната индустриална зона на Габрово и топлоенергия с гореща вода за топлоснабдяване на града. Като съпътстващо производство е предвидено да се произвежда електроенергия с противоналегателни парни турбини. Горивната база е вносни донбаски въглища и мазут.

От планираното строителство, към 1990 г. е изпълнена изцяло първата част и частично втората. Изцяло е запазена с промишлена пара цялата северна индустриална зона (52 консуматора), като са изградени 12 км парни мрежи. От предвидените две основни водни магистрали от ТЕЦ до Шиваров мост е изградена и е в експлоатация само част от едната - от ТЕЦ до механотехникума, както и отклонение от нея за кварталите Русевци, Трендафила 1 и 2 и Младост. Топлоснабдени са 7000 апартамента, стопански потребители, учебни и здравни заведения в северната част на града. Общо са изградени 19 км водни мрежи. Централата, на която са правени две разширения, разполага с 196 МВт инсталирана топлинна мощност и 18 МВт електрическа мощност.

След 1989 год., поради кризата в икономиката, производството на топлоенергия започва постепенно да намалява. Към 2006 год. големите фирми консуматори на топлоенергия за технологични нужди вече не съществуваха и производството на промишлена пара беше прекратено.

Производството на топлоенергия с гореща вода също намаля. От присъединените 7000 апартамента към 2008 г. ползващи са 4500. Спряно беше топлоподаването към големи обекти - х-л “Янтра”, текстилен техникум, търговия на едро, търговска база и детски градини и др.

Централата премина от непрекъснат на сезонен режим на работа - само през отоплителния сезон. С намаляването и спирането на производството на промишлена пара, инсталираната топлинна мощност в централата беше намалена на 84 МВт. Ползваната в последните години топлинна мощност е около 30% от инсталираната в централата

Анализ, проблеми и възможности за развитие на топлофикационната инфраструктура

Промишлено топлоснабдяване с пара - Вече не съществува промишлено топлоснабдяване с пара. Няма никакви изгледи за развитие в следващите години, тъй като липсват значими потребители на този вид топлоенергия за технологични нужди. Ползването само за отопление не е ефективно.

Битово топлоснабдяване с гореща вода - Основните проблеми за развитието на топлофикационната инфраструктура са два: неплатежеспособни абонати (сегашни и бъдещи) и неблагоприятните условия за инвестиране в този сектор от икономиката. Двата проблема са свързани.

Неплатежеспособността на абонатите води до отказване от отопление, кражби на топлоенергия, ненатовареност и от там до неефективна работа на вътрешните отоплителни инсталации, преносните мрежи и централата като цяло. Всеки нов топлоснабден район ще копира съществуващото положение във вече топлоснабдените:

от присъединените жилища ще ползват половината с 30% от присъединената мощност. Това се отразява неблагоприятно на желанието за инвестиране в сектора.

Условията за инвестиране в този сектор са неблагоприятни по две причини:

- строителството на топлопреносни мрежи изисква значителни по обем инвестиции, които малки топлофикационни дружества не могат да си позволят.

- на този етап положението в сектора (ниво на цени-платежеспособност, централно регулиране на цените) е такова, че вложените средства ще имат дълъг срок на възвращаемост - при всички случаи над 10 г, което отблъсква потенциалните инвеститори.

При тези условия, при необходимост, най-подходящо е инвестирането на средства от европейските фондове предназначени за развитието на общините.

На територията на общината, подходящи за централно топлофициране са жилищните райони около бул. Могилъв и района на централната градска част - от х-л "Балкан" до централна поща. В тези райони плътността на застрояване със сгради подходящи за централизирано топлоснабдяване е сравнително висока.

При възможност, топлоснабдяване на големи райони, независимо от вида на първичния енергоизточник (газ, въглища и др), трябва да става централизирано чрез комбинирано производство на топлоенергия и електроенергия. Този начин на производство на топло и ел.енергия се ползва с преференции.

В. Газификация

Съществуват ясно изразени регионални различия в достъпа до устойчиви, ефективни енергийни източници и по-специално до възможностите за използване на природния газ като алтернатива за повишаване ефективността на енергоснабдяването и фактор за повишаване на регионалната конкурентоспособност и качеството на живот.

България е разделена на 5 газоразпределителни района с определени територии за изграждане на газоразпределителни мрежи. Важно е да се отбележи, че на този етап тези райони не включват общините, които са по-отдалечени от главните газопреносни тръбопроводи и основните им разпределителни разклонения. Изграждането на нови газоразпределителни мрежи и разклонения от магистралните газопроводи е ефективно тогава когато интерес към инвестиция за снабдяване с природен газ имат повече субекти, т.е. интересът на отделна фирма не достатъчен.

Осигуряването на достъп до перспективен и ефективен енергиен източник за промишлеността, домакинствата и обществените сгради в общините, които не са включени в списъка на определените територии за газоразпределение (газоразпределителните райони), е важно условие за подобряване на бизнес средата и насърчаване на икономическото развитие и конкурентоспособността.

В община Габрово е изготвен работен проект за газоразпределителната мрежа за енергийно осигуряване на промишленото и битово потребление. Строителството на обекта започна през 2004 г., с инвеститор SOLBY SA Ltd - Швейцария, бенефициент "Централгаз АД"- Габрово. За газифициране са предвидени 61 промишлени и комунални обекта и битова газификация в 14 квартала на гр.Габрово. През май месец 2010 год. е открита процедура за отнемане на издадените на „Централ газ” АД лицензии. Дейността по изпълнението на проекта е прекратена.

За **общините Дряново и Трявна** предстои разработване на инвестиционен проект за транспортиране на природен газ и за газоразпределителната мрежа за

енергийно осигуряване на промишленото и битово потребление. Преминаването на консуматорите от течно и твърдо гориво на природен газ ще доведе до значителен екологичен ефект и енергоспестяване.

В **община Севлиево** има изградена мрежа, инвестирана от чужд инвеститор – “Американ стандарт Инк” чрез “Севлиевогаз - 2000” АД, която от 2000 г. има лиценз за разпределение на природен газ на територията на общината. Общината участва в дружеството с дял от 51%. До настоящия момент „Севлиевогаз-2000” АД е вложило 4 млн.щ. долара във високотехнологично оборудване за разпределение на природен газ. Изградени са над 100 км газоразпределителна мрежа, като са обслужени над 3000 промишлени и битови абонати. Клиенти на дружеството са големите предприятия в общината с чуждестранни инвестиции като „Видима” АД, „АВВ - Авангард”, „Идеал стандарт” и др. Съгласно информация от дружеството от 2008 г. е постигнато следното ниво на газифициране:

- битови абонати – 41%;
- промишлени – 100%;
- общински и административни – 100%.

Доставката на природен газ се осъществява по отклонение от северната дъга на магистралния пръстен. Достигнатото ниво на газификация на град Севлиево е 100% и го характеризира като град с добре изградена енергийна инфраструктура. Освен територията на град Севлиево “Севлиевогаз – 2000” АД развива и захранва газоразпределителната мрежа в посока към селата и извънградски терени, обосновано с откриване на нови производствени мощности и промишлени потребители. По отношение на газификацията на селата са постигнати следните нива – с. Ряховците - 30%, с. Кормянско - 20%, с. П.Славейков - 10%, с. Градница - 5% и с. Богатово - 1%. Газифицирани са Северната и Източната промишлена зона на град Севлиево и местностите „Чакала”, „Бадалата” и „Севлиевски лозя”.

В плановия период до 2013 г. е подходящо да продължи газифицирането на селата в общината и особено там, където има потенциал за развитие на туризма и се развиват производствени дейности.

2.2.3 Енергиен баланс и енергийна ефективност

Анализ на енергийния баланс

Ефективното използване на енергията, насърчаването на пестенето на енергия и въвеждането на енергоспестяващи технологии са сред най-сериозните предизвикателства на развитието. Българската икономика се нуждае от драстична промяна, включваща широко въвеждане на енергийно ефективни производствени технологии, които не само да доведат до намаляване разхода на енергийни ресурси, но и да рефлектират положително върху формирането на цената на крайния икономически продукт, като му осигурят по-добра пазарна позиция.

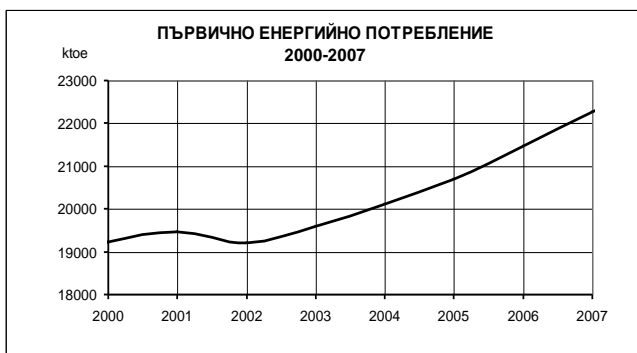
В периода 2007-2013 г. се очаква съществен принос на оперативната програма „Конкурентоспособност” за подобряване на технологиите, прилагани от МСП в българските региони и повишаване на тяхната конкурентоспособност.

Намаляването на енергийната ефективност на икономиката е и част от дейностите свързани с изпълнението на задълженията на България по прилагането на Рамковата конвенцията на ООН за борба с изменението на климата.

Енергийната стратегия на Република България дава основните насоки и дефинира средно- и дългосрочни действия в политиката, законодателството, институционалната рамка, данъчната и ценовата политика за създаване на пазар на ВЕИ. Заложените цели на национално ниво намират съответното отражение и на регионално ниво.

Като цяло тенденциите на национално ниво по отношение на потреблението на енергия като цяло, важат и за състоянието на регионално ниво.

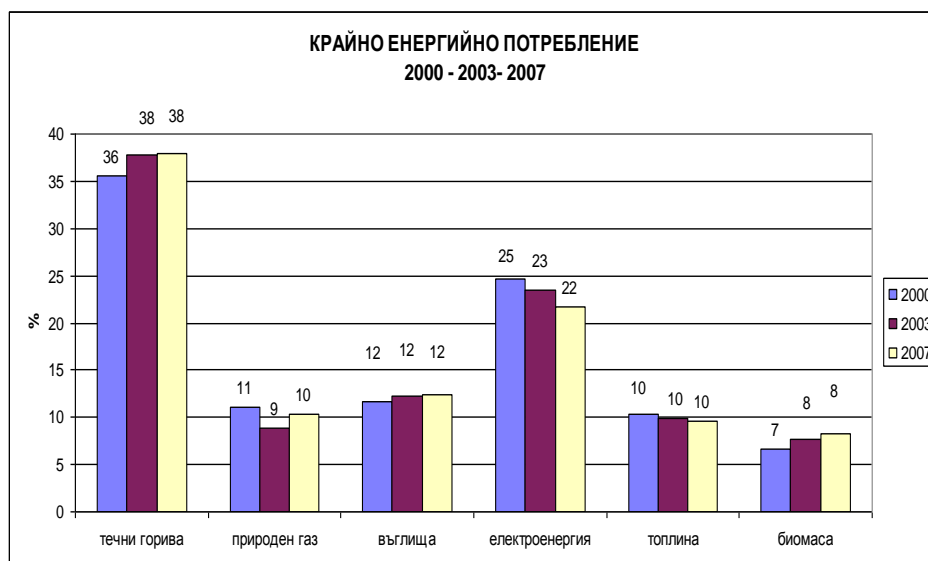
Първично енергийно потребление



След 2003 г. ПЕП започва да нараства - вследствие на високата скорост на нарастване на БВП при запазване на структурата на икономиката.

Краино енергийно потребление

През 2003 г. крайното енергийно потребление започва бързо да нараства. До 2007 г. тенденцията се запазва и прогнозите за резултатите от 2009 г. са за запазване на тенденцията. Най-бързо нарастват природния газ, течните и твърдите горива.

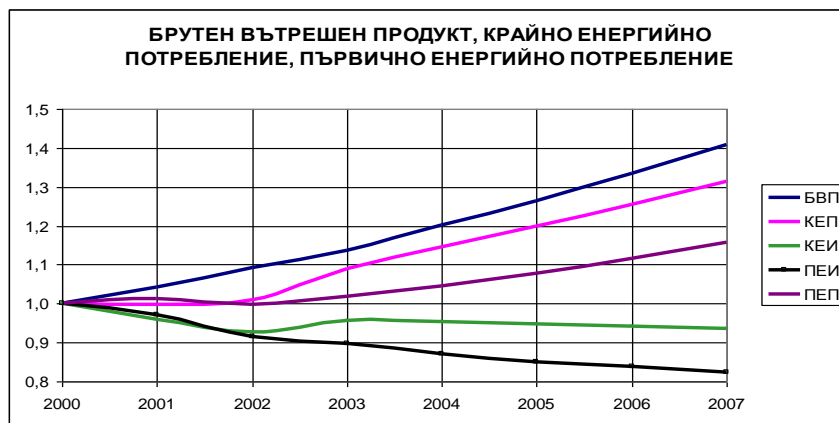


Наблюденията показват, че след 2003 г. се увеличат дяловете на:

- течните горива - вследствие на повишена консумация в транспорта

- природният газ - вследствие на ускоряване на газификацията
- биомасата (в преобладаващата си част като дърва за огрев) – вследствие на икономически фактори

*** Анализът и прогнозата за енергийното потребление на страната се базира на НДПЕЕ, тъй като за времето между изготвянето на програмата и областната стратегия няма промяна в изходните статистически данни.



През 2003 г. КЕП и ПЕП започват да нарастват, заедно с нарастването на БВП. БВП нараства с по-голяма скорост от КЕП и ПЕП, а КЕИ и ПЕИ продължават низходящата си тенденция, т.е. ЕЕ на националната икономика продължава да се подобрява. Тенденцията важи и за област Габрово.

За **регионалната икономика** по-съществена е ЕИ на ниво ПЕП. Наблюдаваното през последните години реструктуриране на КЕП в посока нарастване на дяловете на горивата за сметка на дяловете на вторичните енергии (електрическата и топлинната), неминуемо ще се отрази на ефективността при използването на различните видове енергии и горива при крайните потребители. Загубите при крайното потребление се увеличават за сметка на намаляване на загубите при преобразуването. За да се достигне състояние, при което дейностите по преобразуването и потреблението на горива и енергии не застрашават жизненоважните параметри на околната среда, освен ограничаване на енергопотреблението е необходимо делът на ВЕИ в ПЕП непрекъснато да нараства. Съчетаването на двата вида мерки е предмет на политиката за „устойчиво енергийно развитие”.

Промените в нивата на енергийното потребление са следствие от действията на националните, регионални и местни власти и от усилията за стимулиране прилагането на мерките за увеличаване на ЕЕ и устойчиво използване на наличния потенциал на ВЕИ.

За установяване на конкурентен енергиен пазар на ниво област Габрово, усилията трябва да бъдат насочени в две основни насоки:

- намаляване на енергийната интензивност на БВП на региона;
- максимално и ефективно оползотворяване на ВЕИ, с които региона ни разполага.

Очаквани ефекти от реализацията на политиката и синхронизацията между местни и регионални власти в сферата са:

- балансиране на икономическите, екологичните и социалните аспекти при усвояване потенциала на ВЕИ;

- институционална и секторна координация при решаване на задачите за развитие на ВЕИ;
- повишаване на квалификацията в институциите на регионално ниво в прилагането на областните и общински програми по ВЕИ;
- изграждане на информационна система за подпомагане на дейностите по ЕЕ и ВЕИ на местно ниво;
- обединяването на ресурсите и поделянето на рисковете, за да се разработят нови технологии, които предлагат огромен потенциал, но понастоящем са далеч от конкурентоспособността на пазара и надхвърлят възможностите на региона;
- адекватно стратегическо планиране на нивото и на технологиите, и на енергийните системи, за да осигури общ подход към проблеми, които имат трансгранични измерения, като мрежите, както и да оптимизира прехода към енергийната система на бъдещето;
- позволи по-добро събиране и обмен на данни и информация, за да се подкрепи прилагането на разумна политика по отношение на енергийните технологии и да се ръководят инвестиционните решения;
- осигури съгласуваност и критична маса на усилията на международното сътрудничество;
- обърне внимание на общите проблеми и бариери от не-технологичен характер като приемането и информираността на обществото за новите технологии, за да достигне до решения с широка приложимост.

По отношение на **потреблението в домакинствата** - КЕП на домакинствата за 2008г е 2 125 хил.т. нефтен еквивалент като цяло за страната. За региона наблюденията показват следното:

- Най-висок дял в ЕП на битовия сектор има електроенергията като общата тенденция е на намаляване на потреблението.
- Делът на дървесината надвишава дела на топлинната енергия /броя на абонатите на ТЕЦ намалява/
- Потреблението на въглища се увеличава
- Независимо от очакваното бързо разрастване на битовата газификация, делът на природния газ като цяло за областта е по-малък от този на електроенергията.

Нормативната основа за увеличаване на ЕЕ в битовия сектор е изградена. Банковата система е обявила кредитни пакети за инвестиране в енергоспестяващи подобрения на сградите. Информационната среда по отношение материалите и уредите функционира. Въведени са европейските директиви за етикетиране по отношение консумацията на енергия на основните електрически уреди, използвани в бита и отчасти в услугите, за енергийните характеристики на сградите, за оценяване на съответствието и за маркировката на влаганите в строежите продукти.

Основните действия, насочени към ефективност на енергийното потребление в бита, трябва да включват:

- ефективно използване на енергийните ресурси за отопление;
- намаляване на загубите по преобразуването на използваните в бита горива в топлинна енергия;
- замяна на горива с ниска крайна ефективност с такива с по-висока (газификация);
- намаляване на топлинните загуби на жилищните сгради чрез подобряване на енергийните им характеристики;

- подобряване енергийните характеристики на съществуващия жилищен фонд чрез саниране;
- осигуряване на отоплителни системи с висока ефективност при централизирано топлоподаване, включващи индивидуално отчитане на консумираната топлинна енергия и възможност за индивидуално регулиране на потреблението;
- осигуряване на възможност за технико-икономически оправдан избор на енергоносител в битови сгради с индивидуално отопление;
- модернизирание на осветлението чрез използване на енерго-ефективни лампи;
- информиране и насочване на потребителите на енергия към съществуващи ЕЕ изделия и технологии, вкл. информиране на купувачите относно предимствата на ЕЕ уреди и инсталации;
- поощряване развитието на пазара на услуги за повишаване на енергийната ефективност и обучение на участниците на пазара.

Основни енергийни консуматори в **сектор «Услуги»** са обектите в под-сектор „Туризм“ и сградния фонд на обществения сектор. Разходите за улично осветление, отопление и осветление в обществените сгради са значителна част в държавния и общинските бюджети. Сектор „Услуги“ е трайно ориентиран към потребление на горива и енергии с висока крайна ефективност независимо от цената им. Нарастват дяловете на топлинната енергия, електроенергията и природния газ за сметка на дела на течните горива. Електрическата енергия има най-голям дял в КЕП на сектор „Услуги“. Делът ѝ продължава да нараства още от 2003 година и досега. Този сектор почти не се влияе от цените на енергоносителите и от вземаните мерки по ЕЕ. Въпреки това може да се отчете като положителна тенденция факта, че употребата на течни горива в сектора намалява и през 2007 година те намаляват до под 10 % от общото ЕП в него.

Предлаганите мерки в сектор „Услуги“ са насочени към намаляване на нарастващата консумация на електроенергия и топлоенергия, както и на сравнително високия дял на течните горива, особено в бюджетната сфера, където тези скъпи ресурси (електроенергия и течни горива) все още се употребяват за отопление. При възможност към тези мерки трябва да се добавят и мерки, въвеждащи по икономически оправдан начин ВЕИ.

Анализът на енергийното потребление в сектора налага извода, че използването на енергоносителите е неефективно поради следните причини:

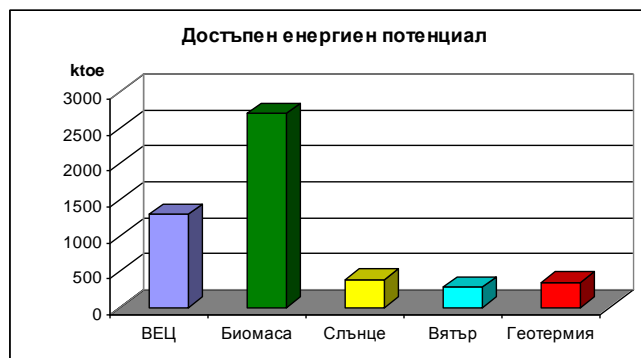
- неефективно производствено и жилищно осветление;
- неикономично отопление поради: незадоволително състояние на сградния фонд; незадоволително технологично състояние на системите за топлоснабдяване; голям процент на индивидуално отоплявани сгради при нисък комфорт, като се използват нискоефективни съоръжения и енергоносители.

Следователно основните инвестиции трябва да се насочат към подобряване на ЕЕ в осветлението, системите за отопление и битово горещо водоснабдяване.

Липсата на управление и контрол на енергопотреблението в сферата на услугите, особено в приватизираните и частни предприятия създава пречки за директно прилагане на мерки по ЕЕ, а оттам и за намаляване на енергийната интензивност в този отрасъл. На практика, обаче, могат да се реализират големи икономии на енергия в сградния фонд и осветлението в сградите, които са собственост на държавата или общините. Основните усилия на политиката по енергийна ефективност трябва да бъдат

насочени предимно в тази посока. Очаква се, създаването на предприятия за енергийни услуги и прилагането на иновационни финансови механизми, като например финансирането от трети страни в сектора на услугите да добие реални измерения.

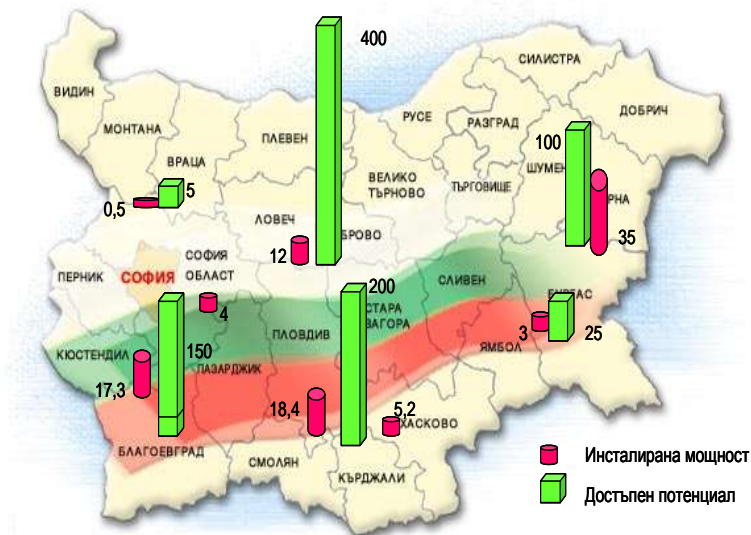
Възможности за използване на ВЕИ - Достъпният потенциал от различните видове ВЕИ в България е представен на схемата по-долу, като правим уточнението, че тенденцията на процентното съотношение важи и за региона на област Габрово:



Таблицата илюстрира възможностите различните видовете ВЕИ да бъдат използвани от крайния потребител на енергия - директно и след преобразуване:

ВЕИ	Първоначална трансформация	Продукт, на пазара за крайно енергийно потребление
Биомаса	Директно, без преработване	<ul style="list-style-type: none"> ▪ дървесина ▪ битови отпадъци ▪ селскостопански отпадъци ▪ други
	Преработване	<ul style="list-style-type: none"> ▪ брикети ▪ пелети ▪ други
	Преобразуване в биогорива	<ul style="list-style-type: none"> ▪ твърди (дървени въглища) ▪ течни (био-етанол, био-метанол, био-дизел и т.н.) ▪ газообразни (био-газ, сметищен газ и т.н.)
	Преобразуване във вторични енергии	<ul style="list-style-type: none"> ▪ електроенергия ▪ топлинна енергия
Водна енергия	Преобразуване (ВЕЦ)	електроенергия
Енергия на вятъра	Преобразуване (Вятърни генератори)	електроенергия
Слънчева енергия	Преобразуване	топлинна енергия
	Преобразуване	електроенергия
Геотермална енергия	Без преобразуване	топлинна енергия
	Преобразуване	електроенергия

Геотермален потенциал - По отношение на геотермалната енергия са правени оценки по изследвания на БАН 1995 -1999 г. от Щерев и Пенев - резултатите от анализа на Нови Енергийни Източниците са посочени на графиките по-долу:



Достъпен потенциал на геотермалната енергия в България:

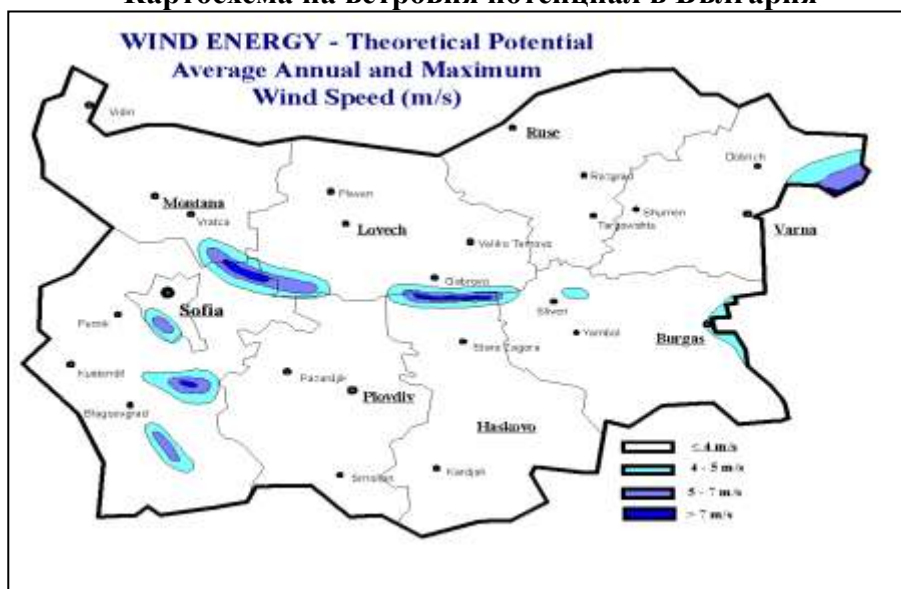


Отговорности, цели, мерки и действия на изпълнителната и общинските власти за усвояване геотермалния потенциал

Оползотворяването на геотермалната енергия, изграждането на геотермални централи и/или централизирани отоплителни системи, изисква значителни първоначални инвестиции за изследвания, сондажи, енергийни съоръжения, спомагателно оборудване и разпределителни мрежи. Производствените разходи за електроенергия и топлинна енергия са по-ниски от тези при конвенционалните технологии. Съществено е, че коефициента на използване на геотермалния източник може да надхвърли 90%, което е недостижимо при другите технологии. Амортизационният период на съоръженията е около 30 години, докато използването на енергоизточника може да продължи векове.

Потенциал на ветровата енергия - Критериите, на базата на които се прави оценка на енергийния потенциал на вятъра, са неговата **посока** и **средногодишната му скорост**. За целите на програмата са използвани данни от проект BG 9307-03-01-L001, "Техническа и икономическа оценка на ВЕИ в България" на програма PHARE, 1997 г., получени от Института по метеорология и хидрология към БАН (119 метеорологични станции в България, регистриращи скоростта и посоката на вятъра). Данните са за период от над 30 години и са от общ характер. На тази база е извършено райониране на страната по ветрови потенциал:

Картохема на ветровия потенциал в България



Територията на Област Габрово попада в две зони:

➤ **Зона В:** зона на **среден ветроенергиен потенциал** – включва местата в планините до 1000 m надморска височина. Характеристиките на тази зона са:

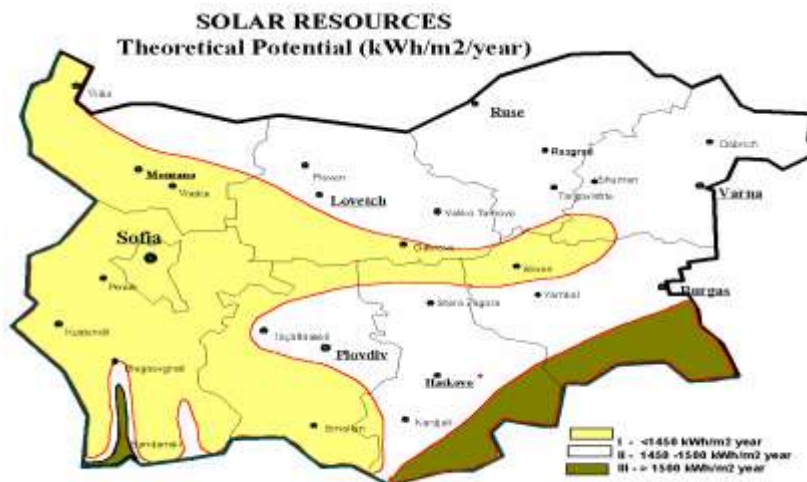
- Средногодишна скорост на вятъра: 3 – 6 m/s;
- Енергиен потенциал: 100 - 200 W/m²; (около 1 500 kWh/m² годишно);
- Средногодишната продължителност на интервала от скорости $\sum \tau$ 5-25 m/s в тази зона е 4 000 h, което е около 45% от броя на часовете в годината (8 760 h).

➤ **Зона С:** зона на **висок ветроенергиен потенциал** – включва откритите планински била и върхове с надморска височина над 1 000 m. Характеристики на тази зона са:

- Средногодишна скорост на вятъра: над 6-7 m/s;
- Енергиен потенциал: 200 W/m²; (над 1 500 kWh/m² годишно);
- Средногодишната продължителност на интервала от скорости $\sum \tau$ 5-25 m/s в тази зона е 6 600 h, което е около 75% от броя на часовете в годината (8 760 h).

Соларен потенциал - Като официален източник за оценка на потенциала на слънчевата енергия се използва горепосочения проект на програма PHARE BG9307-03-01-L001, „Техническа и икономическа оценка на ВЕИ в България”. След анализ на базите данни е направено райониране на страната по слънчев потенциал и България е разделена на три региона в зависимост от интензивността на слънчевото греене. Област Габрово попада в първа група – до 1450 kWh/m² годишно.

Карта за теоретичния потенциал на слънчевата радиация в България



Изводи:

- Ефективното усвояване на достъпния в региона потенциал от ВЕИ, съчетан с мерки за повишаване на ЕЕ, може да осигури по икономически ефективен начин заместването на почти цялото необходимо количество горива и енергии, необходими за отопление и БГВ в бита и услугите. Ключова роля в това отношение има и ще има биомасата.
- През следващите 10 години трябва изцяло да се преустанови използването на електроенергия и течни горива за отопление.
- До 2015 година, при нормално пазарно развитие, делът на ВЕИ в осигуряването на енергии и горива за отопление и БГВ може да надвиши 45%

2.2.4. Водостопанска система

"ВиК" ООД гр. Габрово (51% държавна и 49% общинска собственост) обслужва населени места от три общини – Габрово, Дряново и Трявна и с. Буря от Община Севлиево.

А. Водоснабдяване

Водоснабдяването на трите общини се извършва от яз. "Христо Смирненски", от повърхностни и подземни водоизточници и чрез закупена вода от "ВиК Йовковци" – гр. Велико Търново и "Бяла" – ЕООД – гр. Севлиево.

Язовир „Христо Смирненски” е основен водоизточник за гр. Габрово и 18 населени места в общината. След надграждането на язовирната стена и повишаване на завирения обем той осигурява необходимите водни количества с висока обезпеченост, а така също създава условия за разширяване на водоснабдителната система и включване на нови населени места към нея, с което ще се намали дела на закупената вода от „Бяла” ЕООД – гр. Севлиево.

Дебитът на по-малките повърхностни и подземни водоизточници е в тясна връзка с климата, релефа и хидроложкия състав на почвите. Целият Габровски регион е карстов – характерно за карстовите извори е техният малък и непостоянен дебит през

различните сезони. Това често води до режимно водоснабдяване, особено за община Грявна.

Ограниченият ресурс налага закупуването на вода с питейни качества от други селищни системи. Град Дряново и голяма част от селищата се водоснабдяват от язовир “Йовковци” – гр. Велико Търново, 12 населени места от община Габрово, 2 населени места от община Дряново и с. Буря се водоснабдяват от водохващане “Стоките” към “Бяла” ЕООД, гр. Севлиево.

На територията на трите общини се обслужват общо 150 населени места, в които живее 99.3 % от населението. Ползваните водоизточници са 164 бр.

Производственият мониторинг върху качествата на водата от водоизточниците и във водопроводната мрежа се извършва от лабораториите на РИОКОЗ - Габрово и “ВиК”ООД – Габрово. Пробонабиране се извършва в 159 пункта (район Габрово – 95, район Дряново – 25 и район Грявна – 39). Стандартните проби по физико химичен и микробиологичен анализ възлизат на 96.43%.

В качествено отношение съществуващата водоснабдителна мрежа в населените места **от общините Габрово, Грявна и Дряново** е остаряла (20-60 години употреба на тръбите), силно амортизирана, с много течове и разходи по текущи ремонтни работи. Видно от данните за количеството подадена вода и съответно – рационално използвана изводите са крайно тревожни. Продължителния период на изграждане, неспазването на технологичните изисквания при строителството ѝ, тежкият режим на експлоатация по време, недостигът на водно количество са основните причини за износването и високите загуби на вода – от 50% до 81% от подадената водна маса.

Показатели – в хил. м ³ /год.	2004 г.	2005 г.	2006 г.	2007 г.	2008 г.	2009 г.
Община Габрово						
- количество подадена вода	23 559	23253	22 880	21 149	16 611	15 102
- рационално използвана вода	3 005	2 932	2 872	3 014	2 985	2 797
- ползвана вода от населението	1 826	1 838	1 882	1 934	1 965	1 958
- ползвана вода от промишлеността	1 179	1 094	990	1 080	1 020	839
- пречистена вода отпадъчна вода	1 918	2 120	2 110	2 130	2 113	1 982
Община Дряново						
- количество подадена вода	2 152	1 836	1 780	1 853	1 770	1 649
- рационално използвана вода	452	474	484	534	522	538
- ползвана вода от населението	323	343	338	355	344	339
- ползвана вода от промишлеността	129	131	146	179	178	199
- пречистена вода отпадъчна вода	-	-	-	-	-	-
Община Грявна						
- количество подадена вода	1 339	1 187	516	522	528	1 005
- рационално използвана вода	452	487	476	490	493	497
- ползвана вода от населението	324	359	348	361	367	368
- ползвана вода от промишлеността	128	128	128	129	126	129
- пречистена вода отпадъчна вода	-	-	-	-	-	-

№	Показатели	Габрово	Трявна	Дряново
1.	Водоизточници	182	72	51
2.	Пречиствателни станции за питейна вода	2	-	-
3.	Помпени станции	30	8	14
4.	Резервоари - брой -общ обем /м³/	168 40 260	51 6 545	34 8 935
5.	Дължина на водопроводна мрежа /км/	685.22	195.89	226.02
6.	Брой на водоснабдени села	104	29	32
7.	Брой на режимно водоснабдяване	12	8	1
8.	Брой на неводоснабдени села	31	77	31
9.	Процент от населението неводоснабдено	0.32 %	1.65 %	1.67 %

За трайно решаване на проблема питейна вода трябва да се работи по две направления:

- **включване на нови водоизточници.**

Изпълнението на проектите за довършване строителството на язовир “Нейковци”, Трявна (планирано завършване по проекта за развитие на общинската инфраструктура, финансиран чрез заем от Световна банка), както и доизграждане на събирателна деривация “Янтра” към хидровъзел “Хр. Смирненски”, Габрово. Трябва да се търсят и проучват нови местни водоизточници и да се осигуряват допълнителни водни количества (по възможност гравитачно) за водоснабдителните системи.

- **реконструкция на съществуващата водопроводна мрежа.** Необходимо е да се извърши проектиране, основен ремонт и модернизация на изградените водопроводни мрежи и съоръжения, особено в големите населени места на областта. Одобреният вече Интегриран проект за водния цикъл на гр. Габрово с финансиране от Европейски фондове следва да бъде последван от подобни проекти за гр. Дряново и гр. Трявна.

Съществуващото водоснабдяване на община Севлиево се осъществява основно от два типа източници - планински водохващания и местни водоизточници.

Водоснабдителното дружество „Бяла” ЕООД (100% общинска собственост) обслужва 29 населени места от общината и 10 населени места от община Габрово. Съществува аварийна връзка на етернитов магистрален водопровод ф546 за подаване вода на населени места от община Велико Търново.

Водоснабдяването се осъществява от 5 бр. речни водохващания, 53 каптирани естествени извори, 3 дренажа и 35 бр. помпени станции, от които 5 бр. бункерни.

Основните водни количества за населението се осигуряват от група речни водохващания на реките Росица, Багарешица, Зелениковец, Бяла и Видима. Водата от тях се пречиства от ПСОВ с. Стоките, след което се отправя за ползване от два клона:

Източен клон – изграден през 1965 г., заедно с ПСОВ с. Стоките се използва за водоснабдяване на гр. Севлиево (частично източната зона), както и 6 населени места, обслужвани от „Бяла” – ЕООД Севлиево и 10 населени места, обслужвани от ВиК ООД Габрово. Водопроводът е с дължина 32 км и е изграден от етернитови тръби ф 546.

Проблеми: Водопроводът е амортизиран, което води до чести аварии със загуба на вода и разходи по отстраняването им.

Извод: Необходимо е да се извърши реконструкция на водопровода и да се преорезмери за по-малки водни количества.

Западен клон - изграден през 1980 г. от стоманени спирално заварени тръби ф630 с дължина 17 км от ПСОВ с. Стоките до водоем 11 000 м³ в гр. Севлиево.

Речните водохващания са със силно изразено сезонно колебание на водното количество, което предопределя режимното водоподаване за гр. Севлиево и за селата. По тази причина през 2008 г. бе обявено бедствено положение в града.

Съгласно прегледа на системата за територията на общината за състоянието на отделните водоизточници, групите от населените места, които се захранват и техния режим на водоподаване през последните години, състоянието на магистралните водопроводи, водоемите, местните и централни водоизточници, заедно с обективните климатични условия се налага основният извод: Съществува едно единствено решение за нормалното осигуряване на населението в община Севлиево с питейна вода – изграждането на язовир “Бяла”. Този проект има и областно значение за осигуряване на водоснабдяването:

- акумулираните в него води осигуряват с питейна вода всички населени места от община Севлиево с изключение на селата Млечево, Столът, Боаза и Младен;
- след изграждане на деривация “Багарещица” събраните водни количества могат да се използват за водоснабдяване и на 12 населени места от община Габрово и квартали на града.

Строителството няколкократно е започвало и спирано. Отчуждени и обезщетени са всички собственици на имоти, попадащи в чашката на язовира. Разширен е пътят от с. Валевци до язовирната стена и кариерата за добив на инертни материали. Изграден е 2/3 от отбивния тунел – общата му дължина е 325 м., от които са изпълнени 270 м., както и отбивният яз. Необходимо е намаляване на проектния обем на язовира, тъй като след пускане в експлоатация язовир „Йовковци” вече не се налага подаване на вода на гр. Велко Търново и населени места извън област Габрово.

Вътрешната водопроводна мрежа на гр. Севлиево е остаряла и дава много аварии и скрити течове. През 2009 г. с външно финансиране е подменен водопровода в североизточната зона на гр. Севлиево. Има проектна готовност за северозападната зона. За града е изработен хидравличен модел. Предстои изготвяне на идеен “Проект за подобряване на мрежите за питейни води и канализация за Севлиево”, Europeaid /116767/d/sv/bg и кандидатстване на Общината за финансирането му по ОП Околна среда през 2010 година.

Независимо от факта, че в резултат на намаляване на броя на населението и производственото потребление има намаляване на водопотреблението проблемът остава. На този етап, благодарение на усилията на местните фактори се провеждат мерки и дейности за преодоляване му чрез ценовата политика, реконструкция и модернизация на мрежата, оптимално ползване на местните водоизточници. Основен приоритет остава актуализацията на проекта за реализация на язовирното съоръжение.

Прегледът на показателите за водоснабдителната мрежа и за територията на община Севлиево дава идентична картина на другите три общини и очертава същите основни проблеми.

За решаването им трябва да се:

- препроектира и довърши строителството на язовира “Бяла”;
- извърши реконструкция на съществуващата водопроводна мрежа - проектиране, основен ремонт и модернизация.

Б. Канализация

Със сравнително добре развита канализационна мрежа, от смесен тип – за отпадъчни и повърхностни води разполагат само градовете. В останалите селища проектирането и изграждането на такива мрежи е локално и инцидентно. Подобряването на състоянието на вътрешноселищната канализация е трудно и изисква осигуряването на значителен финансов ресурс. Крайно необходимо е изграждането на градски пречиствателни станции за отпадъчни води в Дряново и Трявна.

Повечето промишлени предприятия, които формират промишлени отпадъчни води имат локални пречиствателни станции, но почти всички имат проблем с технологията на пречистване и експлоатация на съоръженията.

Основната причина за замърсяване на речните води е силното антропогенно въздействие, на което са подложени реките като приемник на непречистените води - от бита, промишлеността и дъждовните води.

Могат да се направят следните основни изводи за проблемите в системата:

- непълна изграденост на уличната канализация и за трите общински центъра;
- капацитетът на част от мрежата е изчерпан, дори само от факта на разрастването на градовете;
- висока инфилтрация в канализационната система;
- високи разходи за експлоатация и поддръжка, поради необходимостта от ремонтни работи и постоянна профилактика
- за град Трявна, освен неизградената улична канализация не е доизграден главния колектор до бъдещата ПСОВ. Заустените отпадъчни води се вливат директно без пречистване в р. Тревненска;
- за град Дряново – аналогично, водите се вливат в р. Дряновска;

Година	Габрово		Дряново хил. м ³ /год.	Трявна хил. м ³ /год.
	общо ПСОВ	от които битови		
	хил. м ³ /год.	хил. м ³ /год.		
2004	17 076	1 727	247	443
2005	16 209	1 967	265	471
2006	15 863	1 998	237	469
2007	16 588	1 978	274	421
2008	16 583	1 983	261	389
2009	15 768	1 890	256	397

Показатели	Габрово	Дряново	Трявна
Дължина на канализационната мрежа	102.7	23.2	20.1
% спрямо уличната мрежа	58.7	44.8	40.5
% на населението включено в канализационната мрежа	79	71	57
Пречиствателни станции за отпадъчни води	1	-	-
Приемник на отпадъчни води	р. Янтра	р. Тревненска	р. Дряновска
Категория на реките в населените места	II	II	II

През 2009 г. приключи изграждането на ГПСОВ в гр. Севлиево и канализацията на селата Сенник и Ряховците. Предстои проектиране на пречиствателни съоръжения за тези села. Готови са инвестиционните проекти за каналните мрежи на селата

Богатово и Горна Росица. В процес на подготовка за проектиране е канализацията на селата Кормянско и Крушево.

Всички тези обекти се експлоатират от „Бяла” ЕООД Севлиево.

2.2.5 Хидромелиорации

2.2.5.1. Собственост, стопанисване и експлоатация на изградената хидромелиоративна инфраструктура:

2.2.5.1.1. Изграден хидромелиоративен фонд:

Изградените на територията на областта хидромелиоративен фонд (ХМФ) се разделя условно в няколко основни групи в зависимост от начина на управление и вложените средства за изграждането им:

- изграден с държавни средства, включен в активите и управляван от “Хидромелиорации-Севлиево” ЕАД;

- вътрешно канална мрежа, изградена с държавни средства и стопанисвана до 1993 г. от бившите ТКЗС и АПК;

- хидромелиоративни съоръжения изградени с кооперативни средства включително и малките язовири за напояване понастоящем общинска собственост;

- хидромелиоративни съоръжения изградени за напояване с държавни или кооперативни средства ползвани или собственост и управлявани от сдружения за напояване;

- хидромелиоративни съоръжения, частна собственост, изградени от недържавни структури (предимно малки съоръжения);

Предвид преобладаващия в областта полупланински релеф изградената хидромелиоративна инфраструктура в област Габрово (общо 94 655 дка - изградени поливни площи) обхваща предимно равнинните земеделски земи в землището на община Севлиево (83 966 дка – 88.70% от общо изградените поливни площи) и частично в землищата на общините Габрово (4 804 дка – 5.08% от общо изградените поливни площи) и Дряново (5 885 дка – 6.22% от общо изградените поливни площи) – граничещи с община Севлиево. В този смисъл в изготвено (през периода 1974 – 1986 год.) и съществуващо към настоящия момент Райониране на поливния режим на селскостопанските култури в България фигурира Хидромелиоративен район (ХМР) № 26 – Севлиево.

2.2.5.1.2. Структури за управление и стопанисване

“Хидромелиорации-Севлиево” ЕАД – чрез стопанисваните от дружеството водностопански системи и съоръжения се обезпечават: 41 971 дка – годни за напояване площи (общо), в т.ч.: 200 дка в община Ловеч; 7 172 дка – годни за отводняване площи.

Сдружения за напояване (СН) - съдебно регистрирани са 2 броя Сдружения за напояване с оперативна територия, съответно: СН “Нивища” - в землището на с. Душево, община Севлиево; СН “Кастело” – в землището на с. Кастел, община Севлиево.

Общата територия на СН обхваща около 100 дка използвани земеделски площи, собственост на членовете на сдруженията.

2.2.5.1.3. Изградени съоръжения за доставка на вода за напояване:

Изградени са 7 напоителни системи и голям брой отделни напоителни полета, които обхващат 65 496 дка съгласно РМС № 512/19.07.2000 г. за балансите по видове територии според предназначението им и на баланса на поливните площи в България.

В напоителните системи са включени следните основни съоръжения:

- напоителни язовири 5 бр.
- напоителни помпени станции 15 бр.
- напорни водопроводи 9 км
- деривационни канали 22 км
- открита канална мрежа 87 км, в т.ч. 95 % облицована
- закрыта тръбна мрежа 333 км
- водохващания 3 бр. - масивни
- изравнителни 2 бр. - облицовани

Чрез тези съоръжения се водоосигуряват 41 951 дка годни за напояване площи. Експлоатационният капацитет и техническите параметри на тези системи и съоръжения са отразени в приложената по-долу таблична форма:

Стопанин	Хидротехнически съоръжения и хидромелиоративна инфраструктура за напояване							
	напоителни язовири	напоителни помпени станции	напорни водопроводи	деривационни канали	открита канална мрежа	закрыта тръбна мрежа	водохващания	изравнителни
	(бр.)	(бр.)	(км)	(км)	(км)	(км)	(бр.)	(бр.)
“Хидромелиорации-Севлиево” ЕАД	5	12	9	22	87	333	3	12
Сдружения за напояване	2							
Община Габрово	8							
Община Дряново	8	4						
Община Севлиево	55					5	1	1
Община Трявна	1							
ОБЩО:	77	16	9	22	87	333	3	12

2.2.5.1.4. Изградени системи и съоръжения за предпазване от вредното въздействие на водите:

Водностопанските системи и съоръжения за предпазване от вредното въздействие на водите (**публична държавна собственост по силата на чл.13, т.3, от Закона за водите**): Тази група включва защитните диги, корекции на реките и отводнителните системи извън регулационните граници на населените места.

Водностопанските системи и съоръжения за предпазване от вредното въздействие на водите (**публична общинска собственост, съгласно чл. 19, ал. 1, т. 4, "г" от Закона за водите**): Тази група включва защитните диги, съоръженията и системите за укрепване на речните легла в границите на населените места.

Техническите параметри на тези системи и съоръжения са отразени в приложената по-долу таблична форма:

№ по ред	Водностопански системи и съоръжения за предпазване от вредното въздействие на водите, в област Габрово	Корекции на реки (км)	Предпазни диги (км)	Отводнителни системи (дка)
I.	Публична държавна собственост, съгласно чл. 13, т. 3 от Закона за водите:	3.000	0.940	7 172.0

1	Стопанисвани от "Хидромелиорации-Севлиево" ЕАД	3.000	0.900	7 172.0
П.	Публична общинска собственост , съгласно чл. 19, ал. 1, т. 4, буква "г" от Закона за водите:	39.061	5.324	173.8
1	Стопанисвани от Община Габрово	8.103		
2	Стопанисвани от Община Дряново	1.05		
3	Стопанисвани от Община Севлиево	22.133	5.324	173.8
4	Стопанисвани от Община Трявна	8.825		
	Общо:	42.061	6.264	7 345.8

2.2.5.2. Техническо състояние на хидромелиоративна инфраструктура:

2.2.5.2.1. Водностопански системи и съоръжения за доставяне на вода:

Язовирите, стопанисвани от "Хидромелиорации-Севлиево" ЕАД се нуждаят от значителни инвестиции за ремонт и възстановяване, с което ще се гарантира тяхната бъдеща сигурна работа.

Язовирите, стопанисвани от общините и други собственици са в изключително влошено, техническо състояние.

Приоритетни дейности и мерки за възстановяване:

- периодичното извършване на ревизия и ремонт на затворни органи и пасарелки на водоземните съоръжения и облекчителните хидротехнически съоръжения;

- възстановяване и подновяване на контролно – измервателните системи (КИС), които в резултат на дългогодишна експлоатация са компроментирани;

- възстановяване и поддържане на биологично укрепване и оросителните системи по сухи откоси;

- възстановяване на съществуващите и изграждане на нови водомерни устройства за реално отчитане разходът на вода;

- възстановяване на съществуващите и изграждане на нови климатични станции за системни наблюдения на хидроложките данни.

Решаването на тези задачи изисква влагането на значителни инвестиционни средства, които не са по възможностите на "Хидромелиорации-Севлиево" ЕАД и общините, поради което следва да бъдат намерени източници за финансиране.

Водохващанията, деривационните канали и тръбопроводи, стопанисвани от "Хидро-мелиорации-Севлиево" ЕАД се поддържат в сравнително добро техническо състояние само в тези хидромелиоративни инфраструктури, които всеки поливен сезон влизат в експлоатация. Останалите такива съоръжения, в т.ч. и стопанисваните от общините и други собственици, не са в добро техническо състояние.

Изравнителите са в незадоволително техническо състояние. Това води от една страна до формиране на сериозни загуби от филтрация на водни маси, които са акумулирани в изравнителите със значителен разход на ел.енергия, а от друга – до неефективно ползване и опазване ресурса на съответния воден обект;

Каналната мрежа е в лошо техническо и експлоатационно състояние.

При **закритата водопроводна мрежа** единствения проблем са непрекъснатите кражби. Тяхната линейност и разпръснатост върху територията не позволяват ефективна охрана.

От **Помпените станции и трансформаторните подстанции** се поддържат само тези, които се ползват постоянно за осъществяване на поливния процес.

Вътрешно-каналната мрежа и съоръженията по нея, са оставени без надзор и поддържане от страна на собствениците и ползвателите на земеделската земя и са почти напълно разрушени и негодни за ефективна експлоатация.

Липсва съвременна поливна техника, а наличната е амортизирана и трудно поддържана в изправно състояние, което се явява основната причина за намаления интерес и възможности за напояване на отглежданите култури до характерните и сравнително постоянни за последните години 7-10 %.

2.2.5.2.2. Водостопански системи и съоръжения за предпазване от вредното въздействие на водите:

Това са системите и съоръженията за предпазване от вредното въздействие на водите, изградени с държавни средства: **публична държавна собственост**: защитни диги; корекции на реки; отводнителните системи; **публична общинска собственост**: защитните диги и съоръженията и системите за укрепване на речните легла в границите на населените места. Като цяло тези съоръжения се намират в лошо техническо състояние.

2.2.5.3. Използваемост на хидромелиоративна инфраструктура:

2.2.5.3.1. Използваемостта на напоителните системи и съоръжения:

От аналитичните данни в **Баланса на поливните площи** (към 31.12.1999 г.) е видно, че от общо изградените поливни площи **94 655 дка**, годните за напояване са едва 44% (**41 751 дка**), като останалите 56% (**52 904 дка**) са класифицирани като **негодни за напояване**.

43% (**23 081 дка**) от класифицираните като негодни за напояване поливни площи подлежат на възстановяване, като останалите 57% (**29 823 дка**) подлежат на изключване от баланса на поливните площи.

От съпоставката на статистическите данни за броя на стопанствата и размера на напояваните площи чрез изградените напоителни системи през периода 2003-2008 г. с данните от **Баланса на поливните площи** (към 31.12.1999 г.) е видно, че средната използваемост на изградените хидромелиоративни системи, годни за напояване, е в диапазона (5 – 15%).

Статистическите данни за размера на площите и използваните в тях поливна техника и технологии за напояване (от преброяването през 2003 г.) и от аграрните доклади за периода 2004 – 2008 г. се отчитат следните тенденции:

- средно за периода делът на площите с отглеждани поливни земеделски култури е 20% от общо обработваемите земи;

- поради недостиг на необходимата поливна техника, преобладаващата част, 83% от напояването е извършвано чрез системи и съоръжения за гравитачно напояване, едва 13% от напояването е извършено посредством Дъждовални системи и инсталации, а делът на използваните Системи и инсталации за капково напояване се свежда до 4%.

“Хидромелиорации-Севлиево” ЕАД: при прогнозни поливни площи от порядъка на 8 200-8 500 дка/годишно за периода 2005 – 2008 г., реално полятите площи за този период са варирали в границите от 4 356 дка до 7 658 дка;

Сдружения за напояване (СН): при обща територия на съдебно регистрираните СН обхващата 100 дка, се напояват 25 дка – с преобладаващо гравитачно подаване на водата до напоителните полета;

Общини и индивидуални водоползватели: при тази група водоползватели не може да се определи реалната използваемост на стопанисвания хидромелиоративен фонд, тъй като наличните данни (от Агростатистика) са обобщени само по отношение на реално напояваната земя и отглежданите поливни земеделски култури.

2.2.5.3.2. Използваемост на изградените защитните диги, корекции на реките и отводнителните системи извън регулационните граници на населените места:

Чрез тези системи и съоръжения се отводняват **7 172** дка земеделски земи, поддържа се оптималната проводимост на речните легла в коригираните им участъци с обща дължина **3** км и се предпазват от заливане съответните населени места и различни стопански обекти, защитени от изградените и поддържани за тази цел предпазни диги с обща дължина **0.900** км.

2.2.5.3.3. Използваемост на изградените защитни диги и съоръженията и системите за укрепване на речните легла в границите на населените места:

Чрез тези системи и съоръжения се отводняват **173.8** дка земеделски земи, поддържа се оптималната проводимост на речните легла в коригираните им участъци с обща дължина **39.061** км и се предпазват от заливане съответните населени места и различни стопански обекти, защитени от изградените и поддържани за тази цел предпазни диги с обща дължина **5.324** км.

На практика защитните диги и съоръженията и системите за укрепване на речните легла в границите на населените места, са без необходимата експлоатационна поддръжка и текущ технически надзор за състоянието им.

2.2.5.4. Приоритетни дейности и мерки за възстановяване и развитие на хидромелиорациите и поливното земеделие:

1. Преструктуриране и подобряване управлението на хидромелиорациите, на собствеността и стопанисването на изградения хидромелиоративен фонд и подобряване качеството на хидромелиоративните услуги в условията на басейново управление водите и на глобално изменение на климата.

2. Възстановяване необходимата поливна техника и внедряване на съвременни технологии за ефективно напояване.

3. Възстановяване, реконструкция и доизграждане на необходимите съоръженията за доставка на вода за напояване и за предпазване от вредното въздействие на водите.

4. Стимулиране пестеливото използване на водата за напояване на земеделските култури с прилагане на водо и енерго спестяващи технологии и техники (добри практики) и на рационални и икономически обосновани поливни режими на напояваните култури.

5. Увеличаване подкрепата за сдруженията за напояване и за земеделските производители – потребители на хидромелиоративни услуги.

6. Създаване на устойчива околна среда в хидромелиоративните системи и подпомагане развитието на селските райони.

7. Оценка и управление на риска от наводнение, съгласно Директивата за оценка и управление на риска от наводнение (2007/60/ЕС).

2.2.6 Комуникационни мрежи и системи

Развитието на телекомуникационната мрежа в периода след 2004 г. е доста динамично. Далекосъобщителната мрежа има качествено и бурно развитие през последните години, което е в резултат на реструктурирането в цялата система и в не по-малка степен – на развитието на технологиите изобщо. Премахването на монополната система и навлизане на различни и многобройни оператори, които предлагат услуги и изграждат нови инфраструктури определя и състоянието на далекосъобщенията на национално и регионално ниво. В този контекст разпределението на обществените средства в подкрепа на развитието в областта на ИКТ добива изключителна важност за преодоляване на регионалните различия в достъпа до електронни услуги и за развитието на информационното общество.

Телефонната мрежа на фиксираната и мобилна телефония, като основна инфраструктура за интегралните съобщителни услуги, се характеризира с:

- високата степен на цифровизация в градовете на областта;
- цифровизацията на междуселищните и международни телефонни съобщения;
- осигурен достъп до Интернет чрез ADSL услуги за абонати;
- осигурен достъп до мрежа за бизнес услуги;

За посочения период действащите постове са намалели от 53 108 (1999 г.) на 50 127 (2004 г.) или намаление от 6,5%. Най-голямо намаление е в община Дряново. Ввероятно това е свързано със социално-икономическата ситуация сравнена с тази в другите три общини. Това снижение, особено след 2005 г. е по причина на:

- наличието на конкуренция в лицето на операторите на мобилни услуги;
- оптимизацията на разходите за комуникация от страна на бизнес-абонатите;
- нивото на покупателната способност;
- демографските процеси – намаляване на населението и миграцията;

Масштабното навлизане на мобилните комуникационни средства и утвърждаването на интернет-услугите във всички сфери е факт. В края на изследвания период на територията на област Габрово вече се предлага пълния набор от далекосъобщителни услуги за абонатите на фиксираната телефонна мрежа.

В периода 2004 - 2008 г. се наблюдава продължаване на тенденцията на намаление на стационарните телефонни постове. Този процес е свързан с голямата експанзия в развитието на мобилните комуникации и на процеса на реструктуриране на пазара на телефонни услуги и навлизането на Интернет-услугите.

Намаляването на броя на населението в селата също поражда тенденции на свиване на пазара при битовите потребители.

След реструктурирането на БТК АД, започнало с приватизацията, се осъществяват дейности за подобряване на организацията и повишаване на качеството и номенклатурата на предлаганите услуги. Изградената цифрова преносна мрежа дава възможност за ускорено въвеждане на нови видове съобщителни услуги със съответното качество при наличие на финансови средства. За да се посрещне бързо растящото търсене на високоскоростен интернет е обновена ADSL инфраструктурата,

Осигуряването на условия за разширяване на проникването на ИКТ ще създаде възможности за по-широк достъп до услуги и информация за населението от периферните територии. Изграждането на обществени информационни системи и гарантираното предлагане на Интернет услуги за целия обществен сектор, включително и на улеснен достъп за хората с увреждания, е задължителна стъпка към информационното общество.

Приключването на модернизацията на преносните телекомуникационни мрежи и ускоряването на цифровизацията на местните мрежи, паралелно е от решаващо значение за подобряването на достъпа до ИКТ и за цялостната социално-икономическа среда в него.

2.2.6 Други съобщителни услуги

А. Покритие с радио и телевизионен (РТВ) сигнал не е на 100 %, поради релефните дадености и особено в планинската част. Това прави невъзможно приемането и разпространението на сигнала по въздушен път от един излъчвател/приемник.

Телевизионното покритие за община Габрово се осъществява от 3 телевизионни предавателя, които излъчват трите национални програми – БНТ, БТВ и НТВ. За Севлиево сигналът идва от националния предавател, разположен на вр. Ботев и осигурява излъчването на БНТ и БТВ (без НТВ). Град Трявна ползва 1 местен ретранслатор, град Плачковци също 1. Дряново осигурява сигнал за националните програми чрез един ретранслатор.

Радиосигналът на територията на Габровска област, осигурява излъчването на националните програми – БНР, Дарик Радио и Бумеранг за по-малко от 80 % по идентична причина. Приемането става от станциите на вр. Ботев и при с. Арбанаси, до гр. В. Търново.

Националните телевизионни и радиопрограми, които се излъчват се разпространяват ефирно чрез мрежата на БТК АД.

Частните оператори в по-голямата си част ползват услугите и/или наемат мрежи на БТК АД за осъществяване на дейностите (пренос и разпространение на сигнали по кабелен път), за които са лицензирани. Техният обхват непрекъснато се разширява, включително и номенклатурата на програмите и услугите, които предлагат. И в четирите общини са изградени системи за кабелна телевизия и радиоизлъчване, които са в процес на развитие и усъвършенстване.

Б. Достъп до INTERNET

В Габровска област Интернет достъпът се осъществява по различни начини: избор на номер, безжично, чрез кабелна мрежа, чрез телефонната мрежа, чрез специално наети линии. Повечето от Интернет-доставчиците или такива, предлагащи свързани с мрежата услуги, предоставят иновативни решения в сферата на телекомуникациите.

В. Пощенски услуги

Пощенските услуги на територията на Габровска област се осъществяват от Териториалното поделение “Български пощи” - Габрово. Това е поделение на фирма “Български пощи” ЕАД София. Териториалното поделение има изградена мрежа от пощенски станции /ПС/- 67 на брой, обслужващи 344 селища, от които 19 са в градовете и 48 бр. в селата, а в населените места с малко население се обслужват от 13 броя междуселищни пощальони. Към 31.12.2009 г. няма открити или закрити пощенски станции.

Разпределението на пощенски станции по общини е следното:

- община Габрово - 21 ПС и 5 междуселищни пощальона;
- община Трявна - 6 ПС и 1 междуселищен пощальон;
- община Дряново - 9 ПС и 1 междуселищен пощальон;
- община Севлиево - 31 ПС и 6 междуселищни пощальона.

Всичките 67 ПС и 13 междуселищни пощальона са групирани в 4 районни пощенски станции /РПС/ – Габрово, Севлиево, Дряново, Трявна.

Основен показател, характеризиращ пощенската мрежа е брой обслужвано население от една ПС в градовете и брой обслужвано население от една ПС в селата в национален мащаб. Данните са взети от службите ГРАО по места. Изменението на броя на жителите както в съответните общини, така и общо за областта е незначително. Затова и показателите за обслужване на населението почти не са се променили.

Показател (бр.)	За страната	За областта
Обслужвано население от една пощенска станция	2 596	2 155
Обслужвано население от една пощенска станция в градовете	8476	6 109
Обслужвано население от една пощенска станция в селата	977	594

Показател, показващ **гъстотата на пощенската мрежа** е обслужвана територия от една пощенска станция. За страната обслужваната територия от една пощенска станция е 37,50 кв. км., а за областта – 30,52 кв. км. Това показва, че в това отношение Габровска област е със сравнително по-добре обхваната и предполага по-пълноценно покриване на територията.

Пощенските станции, пощенските агенства и междуселищните пощальони, осъществяват дейности, регламентирани със Закона за пощенските услуги и Общите условия на договора с потребителите на пощенски услуги, предоставяни от “Български пощи” ЕАД в сила от 01.07.2007 г.

Услугите, които се предоставят на потребителите са: приемане, пренасяне и доставка на пощенски пратки; приемане и/или доставяне като пощенски пратки на съобщения, предавани чрез далекосъобщителни средства; пощенски парични преводи; куриерски услуги.

Пощенските услуги се осъществяват чрез пощенската мрежа и се делят на универсални и неуниверсални. Универсална пощенска услуга са приемане, пренасяне и доставяне на вътрешни и международни пощенски пратки и пощенски парични преводи. Неуниверсалната пощенска услуга включва: пощенски колети с тегло над 20 кг; куриерски услуги; приемане и/или доставяне като пощенски пратки на съобщения, предавани чрез далекосъобщителни средства.

В последно време добро търсене от потребителите на неуниверсалните пощенски услуги имат куриерските услуги. Те гарантират по-голяма бързина и надежност на приемане, пренасяне и доставка на пратките. Куриерски услуги са вътрешна ускорена поща (гарантирана доставка до 24 часа) с обратна информация до подателя и EMS (международна ускорена поща) за 57 страни в света. Във връзка с подобряване качеството на международните куриерски услуги – EMS поетапно беше внедрена системата за проследяване IPS WEB CLIENT, чрез която може да се

проследи движението на всяка пратка - къде се намира, дали е доставена или предстои нейната доставка.

Освен пощенските дейности в пощенската мрежа се осъществяват и дейности по възложителства по сключени договори от централното управление на "Български пощи" ЕАД и ТП "Български пощи" Габрово. На територията на Габровска област ТП БП Габрово има сключени договори по възложителство с НЕК, ВиК, М-tel, Виваком, Е-ON, РД "СП", кабелни телевизии и др. търговски договори.

Обобщените **изводи за състоянието** на системата са, че тя се характеризира със стабилизирано финансово състояние и предоставя все по-качествени услуги. Разширяване на дейностите, предлагани от „Български пощи“ предлагат следните перспективи и възможности за развитие:

- по-добра използваемост на пощенските станции;
- изграждане на интегрирани работни места;
- развитие на хибридната поща;
- развитие на досегашните и предлагане на нови видове услуги;
- ПС да изпълняват ролята на „финансов касиер на обществото“.

Г. Мобилни телефонни съобщения

Преобладаващата част от територията на областта има покритие от мрежите на мобилните оператори. Изключение е много малка част от планинската територия - на места сигналът прекъсва, но с изграждането на оптичните трасета, покритието ще се стабилизира.

Изграждането на цифрова телефонна мрежа и осигуряването на достъп до Интернет на всички населени места е важно условие за развитието на икономиката на областта, за привличането на инвеститори и за осигуряване високо качество на жизнената среда.

Изводи

- Съобщителната система е добре развита, плътността на телефонните съобщения е добре развита.
- Започналото въвеждане на цифрова инфраструктура позволява разширение и модернизирание на предлаганите съобщителни услуги.

Проблеми

- В планинската част на областта телефонната мрежа не обхваща всички населени места.
- Покритието с РТВ сигнал в някои населени места от планинската част на областта се ограничава само до националните програми.

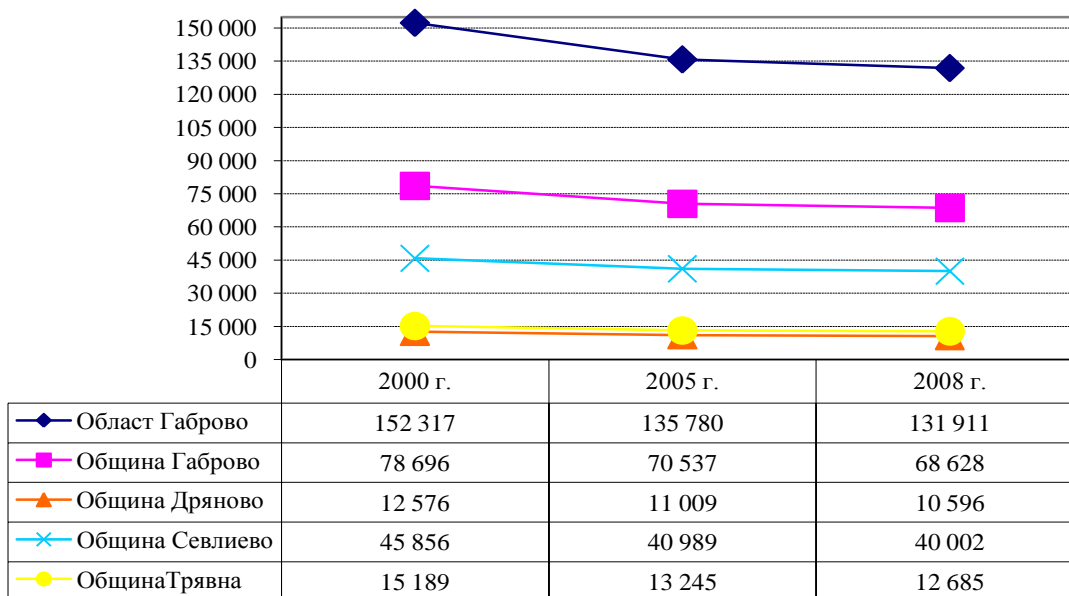
2.3. Социална инфраструктура

2.3.1. Демографска структура

По данни на НСИ населението на област Габрово към 31.12.2008 г. наброява 131 911 души. За последните осем години то намалява общо с 20 406 души. Продължава устойчивата тенденция на намаляване на броя на населението в резултат на по-високата смъртност отколкото раждаемост. Намаляването на общия брой на населението и протичащите през демографски процеси довеждат до обезлюдяване на определени по-малките населени места, най-вече в селските и планинските райони. Към 31.12.2008 г. от 356 населени места в областта, 270 са с население под 50 души.

В градовете на областта живее 80,5% от населението. В общия брой на населението през 2008 г. жените продължават да са повече (51.8%) от мъжете.

НАСЕЛЕНИЕ КЪМ 31.12 ПО ОБЩИНИ



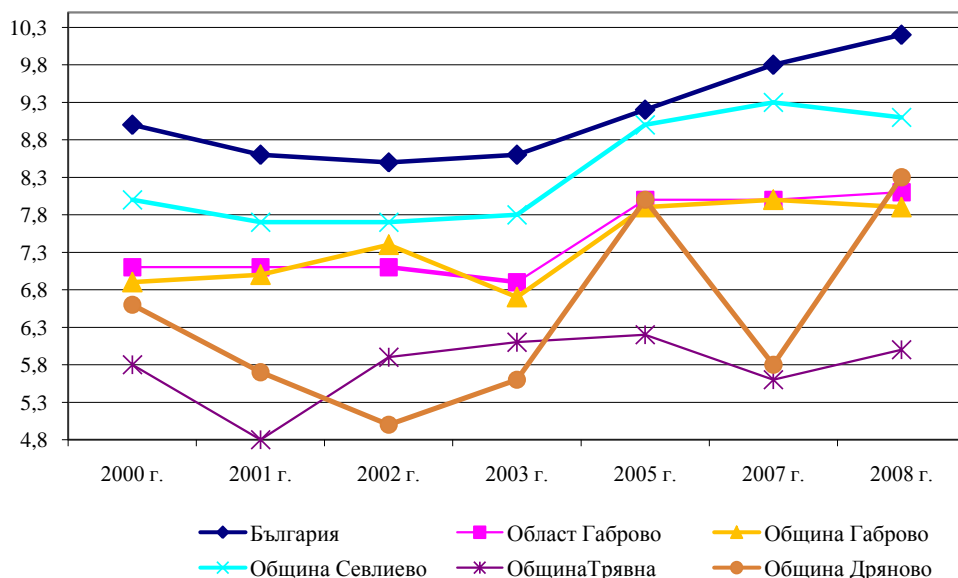
За разглеждания период населението намалява във всички общини, като най-голямо е намалението в Дряново и Трявна – съответно с 15,7% и с 16,5 %.

Неблагоприятна е и дългосрочната прогноза на националната статистика за броя на населението в областта за периода до 2020 година.

	2010 г.	2015 г.	2020 г.
Област Габрово	128 932	121 290	113 150
Мъже	61 982	58 343	54 664
Жени	66 950	62 947	58 486

Към прогнозата за намаляване на населението се добавя и проблемът със застаряването му, най-вече в резултат на намалената раждаемост. През последните години равнището на раждаемост в областта е на сравнително по-ниско ниво от средното за страната.

РАЖДАЕМОСТ ПО ОБЩИНИ (на 1000 души)



С най-висока раждаемост в областта през 2008 година е община Севлиево. Най-ниска раждаемост има община Трявна.

В същото време смъртността е по-висока от средната за страната. С по-висока смъртност са общините Дряново и Севлиево – съответно 21.5‰ и 18.8‰.

СМЪРТНОСТ ПО ОБЩИНИ (на 1000 души)

	2000 г.	2003 г.	2005 г.	2008 г.
България	14,1	14,3	14,6	14,5
Област Габрово	15,8	17,3	18,1	17,0
Община Габрово	13,7	15,2	16,5	15,4
Община Дряново	17,9	20,5	21,2	21,5
Община Севлиево	19,0	20,4	20,3	18,8
Община Трявна	15,3	16,1	16,9	16,0

В резултат на високата смъртност и ниската раждаемост областта е с отрицателен естествен прираст през всички години на разглеждания период. С най-неблагоприятен резултат по отношение на естествения прираст са общините Дряново (-13.1‰) и Трявна (-9.9‰)

ЕСТЕСТВЕН ПРИРАСТ ПО ОБЩИНИ (На 1000 души)

	2000 г.	2003 г.	2005 г.	2008 г.
Р.България	-5,1	-5,7	-5,4	-4,3
Област Габрово	-8,7	-10,4	-10,1	-8,9
Община Габрово	-6,7	-8,5	-8,6	-7,5
Община Дряново	-11,3	-14,9	-11,9	-13,1
Община Севлиево	-11,0	-12,6	-11,7	-9,7
Община Трявна	-9,4	-10,0	-11,6	-9,9

Областта като цяло се характеризира с отрицателен механичен прираст.

МЕХАНИЧЕН ПРИРАСТ ПО ОБЩИНИ

	2000 г.	2003 г.	2005 г.	2008 г.
Област Габрово	158	-422	-115	-135
Община Габрово	-191	-346	-108	-104
Община Дряново	-87	13	-17	12
Община Севлиево	420	-10	63	21
Община Трявна	16	-79	-53	-64

Възрастовата структура на населението е една от основните демографски характеристики, която дава представа за съотношението между отделните възрастови категории на населението. Тя се влияе от промените в раждаемостта, смъртността и миграцията и оказва влияние върху бъдещото изменение на населението – общо и по отделни негови съвкупности. Продължава процесът на остаряване на населението, което оказва съответно влияние върху формирането на трудовия потенциал в областта и най-вече върху неговото възпроизводство.

ВЪЗРАСТОВА СТРУКТУРА НА НАСЕЛЕНИЕТО В ОБЛАСТ ГАБРОВО (ОТНОСИТЕЛЕН ДЯЛ - %)

	Общо	Възраст		
		под трудоспособна	в трудоспособна	над трудоспособна
2000 г.	100,0	14,3	56,8	28,9
2003 г.	100,0	12,7	60,7	26,6
2005 г.	100,0	12,8	59,4	27,8
2007 г.	100,0	12,6	59,7	27,7
2008 г.	100,0	12,5	59,7	27,8

ВЪЗРАСТОВА СТРУКТУРА НА НАСЕЛЕНИЕТО ПО ОБЩИНИ ПРЕЗ 2008 ГОДИНА (ОТНОСИТЕЛЕН ДЯЛ - %)

Община	под трудоспособна	в трудоспособна	над трудоспособна
Габрово	12,0	61,3	26,7
Дряново	11,4	57,5	31,1
Севлиево	14,0	57,8	28,2
Трявна	11,5	58,8	29,7

В края на 2008 година делът на подтрудоспособното население в областта е 12.5%. Продължава трайна тенденция на намаление, както за областта като цяло, така и за всички общини сред населението под трудоспособна възраст или до 15 навършени години.

Делът на населението в трудоспособна възраст за периода 2003 - 2008 г. се запазва на приблизително едно и също ниво. Това е резултат от направената пенсионна реформа и се дължи основно на включването на население от надтрудоспособна възраст в тази категория. В следващите години във връзка с намаляване на населението под трудоспособна възраст ще има сериозни проблеми за икономиката и образователната система в областта.

SWOT АНАЛИЗ НА ДЕМОГРАФСКОТО СЪСТОЯНИЕ И ТЕНДЕНЦИИТЕ

Положителни страни: В градовете населението не намалява критично, запазва се основната социална инфраструктура.

Слабости по отношение на демографията са: тенденция на постоянно намаляване на населението; ниска раждаемост; отрицателен естествен прираст; застаряване на населението; обезлюдяване на периферните територии; висока миграция към други райони и извън страната.

Възможности за подобряване на демографското състояние са: икономическо оживление в областта и осигуряване на работни места за млади хора; повишаване на доходите и подобряване на условията за живот в областта; разработване и прилагане на национални и местни програми за стимулиране на социално-икономическото развитие на изоставящи региони и територии.

Заплахите в това отношение са: недостатъчно инвестиции в инфраструктурата, материалните и човешки ресурси.

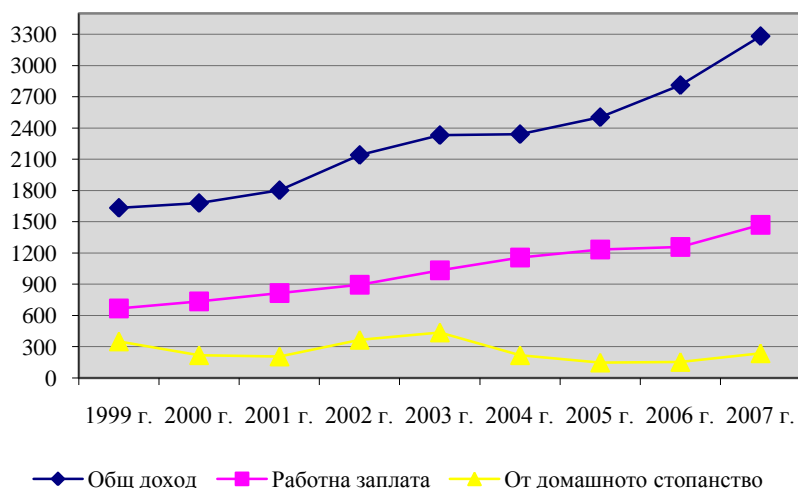
Нарастването на обема на вътрешната миграция все по-често е продиктувано от икономически причини, в т.ч. търсене на работни места. Съществен проблем е струпването на населението в по-привлекателните райони и обезлюдяването на по-слабо развитите. В този контекст регионалната политика трябва да се насочи към подобряването на условията за живеене и бизнес в районите в които се наблюдава отлив на население, с оглед задържане на населението и по-добро използване на техния вътрешен потенциал за развитие.

2.3.2. Благосъстояние на населението – доходи, разходи и потребление

Независимо от реалния растеж на доходите, жизненият стандарт в област Габрово все още е нисък.

Общият доход средно на човек от домакинство за 2007 г. в областта е 3281 лева, като е по-висок от този за 2003 г. с 40.8 %. За посочения период доходите от заплати нарастват с 42.2%. Доходите от домашно стопанство през последните години намаляват.

**ОБЩ ДОХОД (СРЕДНО НА ЧОВЕК ОТ ДОМАКИНСТВО)
В ОБЛАСТ ГАБРОВО (Левове)**



В същото време се увеличава и общия разход на човек от домакинство в областта – с 65.6%. С по-висок темп се увеличава разхода за нехранителни стоки – със 71.1%, докато за хранителните стоки то е с 57.5%.

**ОБЩ РАЗХОД (СРЕДНО НА ЧОВЕК ОТ ДОМАКИНСТВО)
В ОБЛАСТ ГАБРОВО (левове)**

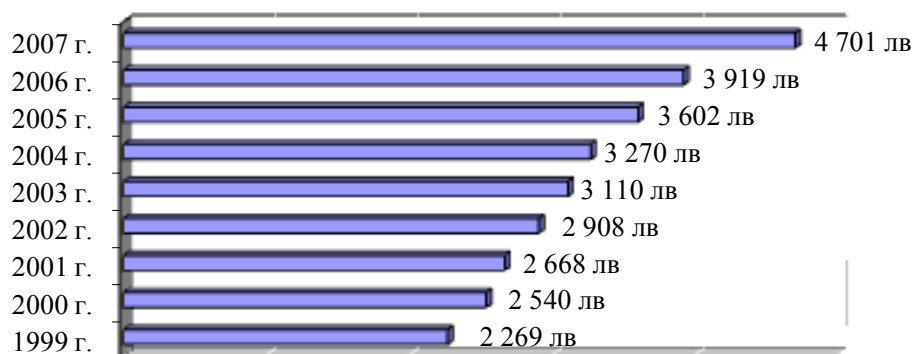
	2000 г.	2003 г.	2004 г.	2005 г.	2006 г.	2007 г.
Общ разход	1511	1934	2056	2200	2749	3203
- за хранителни стоки	613	781	781	765	890	1063
- за нехранителни стоки	898	1153	1153	1291	1310	1686

В сравнение с 2003 г. през 2007 г. се увеличава потреблението на редица хранителни продукти на лице от населението: риба и рибни продукти – с 50.0%, кашкавал – с 28.6%, месни произведения – с 26.8%, месо – с 19.3%, картофи – с 18.3%, захар – с 5.6%. Увеличава се и потреблението на безалкохолни – над два пъти и бира – с 37.2%.

За редица основни хранителни продукти потреблението през 2007 г. намалява в сравнение с 2003 г.: ракии – с 34.7%, кисело мляко – с 33.2%, прясно мляко – с 27.3%, вина – с 18.7%, хляб и тестени изделия – с 10.5%, яйца – с 6.3%, брашно – с 2.3% и други.

Средната годишна работна заплата на наетите лица по трудово или служебно правоотношение за 2007 г. е 4701 лева, като в общественя сектор тя е 5410 лева, а в частния – 4513 лева. В сравнение с 2003 г. средната годишна работна заплата нараства с 51.2%.

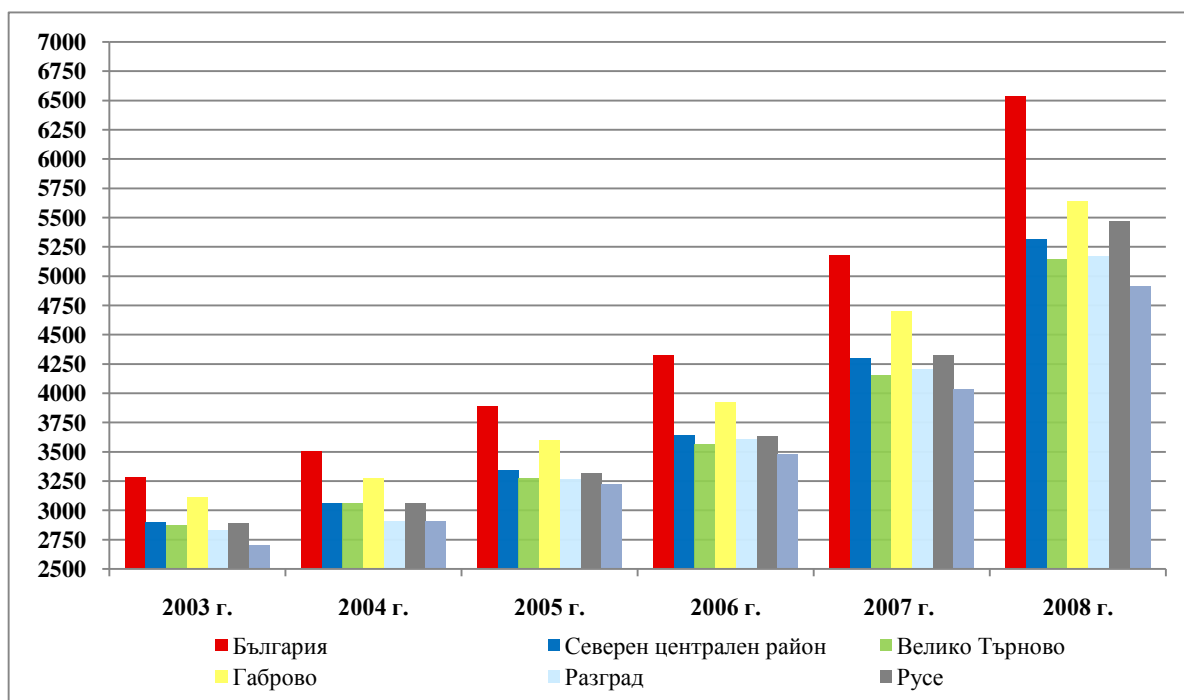
**СРЕДНА ГОДИШНА РАБОТНА ЗАПЛАТА НА НАЕТИТЕ ПО ТРУДОВО ИЛИ
СЛУЖЕБНО ПРАВООТНОШЕНИЕ В ОБЛАСТ ГАБРОВО**



Средната годишна работна заплата на наетите лица по трудово или служебно правоотношение за 2007 г. е 4701 лева, като в частния – 4 513 лева.

Най-високи заплати през 2007 г. са получавали лицата, работещи в отраслите “Финансово посредничество” и “Държавно управление и отбрана; задължително обществено осигуряване”, а най-ниски са тези в отраслите “Хотели и ресторанти” и “Операции с имущество и бизнес услуги”.

СРЕДНА ГОДИШНА РАБОТНА ЗАПЛАТА НА НАЕТИТЕ ПО ТРУДОВО ИЛИ СЛУЖЕБНО ПРАВООТНОШЕНИЕ



Сравнението на нарастването на средната годишна заплата с тази в страната и Северен централен район за 5-годишен период показва запазване на водеща роля на област Габрово в СЦР (за 2008 г. – 5641 лв.) и значително изоставане спрямо темпа на нарастване на средната работна годишна заплата в национален мащаб. През 2003 г. разликата е 170 лв., докато през 2008 г. същата е 897 лв.

СРЕДНА ГОДИШНА РАБОТНА ЗАПЛАТА НА НАЕТИТЕ ПО ТРУДОВО ИЛИ СЛУЖЕБНО ПРАВООТНОШЕНИЕ ПО ОБЩИНИ (левове)

	2003 г.	2004 г.	2005 г.	2006 г.	2007 г.
Област Габрово	3110	3270	3602	3919	4701
Габрово	2796	2948	3293	3533	4341
Дряново	2282	2396	2613	3003	3589
Севлиево	4044	4232	4568	4993	5825
Трявна	2415	2536	2771	2963	3410
в т.ч. частен сектор					
Област Габрово	2874	3044	3426	3736	4513
Габрово	2318	2494	2923	3128	3932
Дряново	1763	1948	2229	2551	3116
Севлиево	4189	4380	4698	5156	5993
Трявна	2049	2162	2384	2538	2845

За разглеждания период най-голямо увеличение на заплатите има в община Дряново – с 57.3%. Най-добре заплатени през последните пет години са лицата, заети в община Севлиево – увеличението в нея за периода 2003 – 2007 година е с 44.0%.

2.3.3 Трудова заетост и безработица

През 2007 година в област Габрово по трудово или служебно правоотношение са били наети общо 46 764 души. Същите обхващат лицата, работещи в обществения и частен сектор на фирмите на едностранно и двустранно счетоводство.

В сравнение с 2003 г. наетите лица за 2007 г. са повече с 2 275, а в сравнение с 2006 г. увеличението е с 884 души. В частния сектор през целия разглеждан период наетите лица се увеличават.

За периода 2003-2007 г. наетите лица се увеличават в общините Габрово – с 1579 души и в Севлиево – с 1345 души, а намаляват в общините Дряново и Трявна – съответно с 487 и 162 души.

СРЕДЕН ГОДИШЕН БРОЙ НА НАЕТИТЕ ЛИЦА ПО ТРУДОВО ИЛИ СЛУЖЕБНО ПРАВООТНОШЕНИЕ ПО ОБЩИНИ

	2003	2004	2005	2006	2007
Общо					
Област Габрово	44 489	45 801	45 370	45 880	46 764
Габрово	23 785	24 796	24 759	24 950	25 364
Дряново	3 098	3 126	2 910	2 650	2 611
Севлиево	13 675	14 036	14 035	14 545	15 020
Трявна	3 931	3 843	3 666	3 735	3 769
в т.ч. частен сектор					
Област Габрово	32 827	34 876	35 225	35 729	37 040
Габрово	17 254	18 628	19 077	19 172	19 834
Дряново	1 975	2 161	1 923	1 734	1 779
Севлиево	10 723	11 247	11 534	12 021	12 616
Трявна	2 875	2 840	2 691	2 802	2 811

Най-голям продължава да бъде делът на заетите в отрасъл “Преработваща индустрия” – 23 590 души, които са 50,44% от работещите в областта. На следващо място е отрасъл “Търговия и ремонт” - наетите са 5 782 или 12,36%. Най-малко работни места осигуряват отраслите “Финансово посредничество” – 211 души или 0,45% .

Запазва се тенденцията за най-много заети в община Габрово и най-малко работещо население в община Дряново.

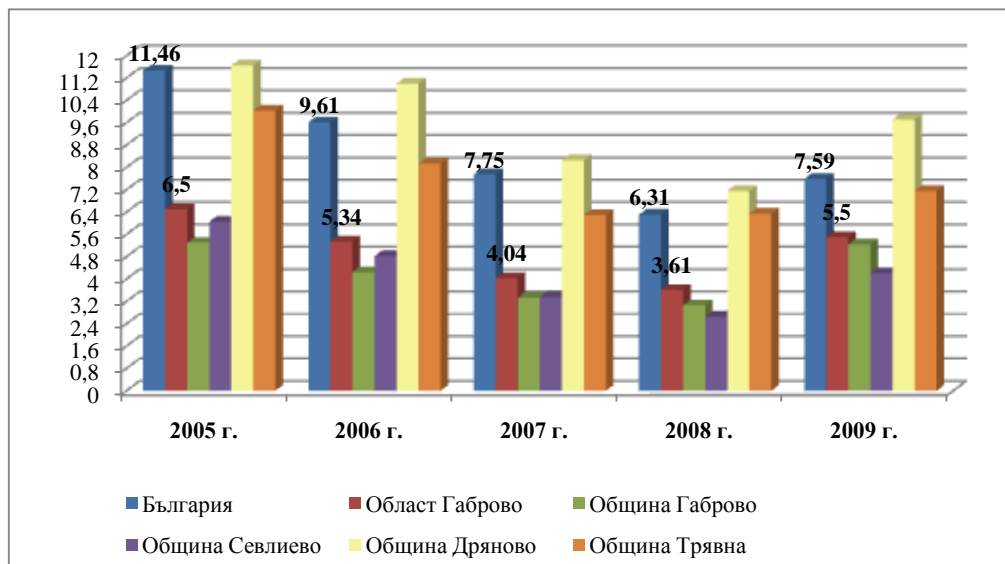
Неблагоприятните последици от световната финансова и икономическа криза се отразиха и на пазара на труда в Габрово.

Икономически активно население	брой
Бюро по труда – Габрово	66 804
Община Габрово	35 751
Община Севлиево	18 848
Община Дряново	5 284
Община Трявна	6 921

Проявлението на икономическата криза се наблюдава най-вече чрез ръста на безработицата. От началото на 2009 г. безработицата в областта нараства. По данни на ДБТ- Габрово към 31.12.2009 г. равнището на безработица в област Габрово е 6,66%, като спрямо м. 12.2008 г. броят на регистрираните безработни нараства с 82,6% (2012 човека). Най-високо е равнището на

безработица в община Дряново - 10,58%, най-ниско в община Севлиево – 4,94%.

СРЕДНОГОДИШНО РАВНИЩЕ НА БЕЗРАБОТИЦА (%)



За периода 2005-2009 г. средногодишното равнище на безработица за област Габрово е по-ниско от това на национално ниво.

Средногодишния брой регистрирани безработни лица за 2009 г. е 3 675 души. От тях 53,6% е броя на жените, като спрямо 2008 г. средногодишния им брой нараства с 32,9%. Жените са доминираща група във възрастовата структура на безработните с изключение на групите от 20-24 год. (48,8%); над 55 год. възраст (48,1%).

Безработните младежи до 29 години са 13,2% от средногодишния брой регистрирани, като 7,2% от тази група са продължително безработни. Спрямо 2008 г. нарастването е с 68,4% (198 души).

При безработните лица над 50 години ръста спрямо 2008 г. е 40,5% (471 души), 24% от тази група са продължително безработни.

Регистрираните безработни лица с намалена трудоспособност през 2009 г. са 322 души (8,8%).

Броят на продължително безработните с:

- регистрация над една година е 616 души (16,8% от всички регистрирани лица);
- престой на пазара на труда от една до две години – 244 души;
- престой на пазара на труда над две години – 372 души.

Проследявайки входящия поток от новорегистрирани безработни лица за периода 2005-2009 г. по отраслова структура са забелязва, че броят на освободените от сектор индустрия нараства над 2,3 пъти за една година (2008 г. – 1479 души, 2009 г. – 3498 души). Чувствително е увеличението и в сектора на услугите.

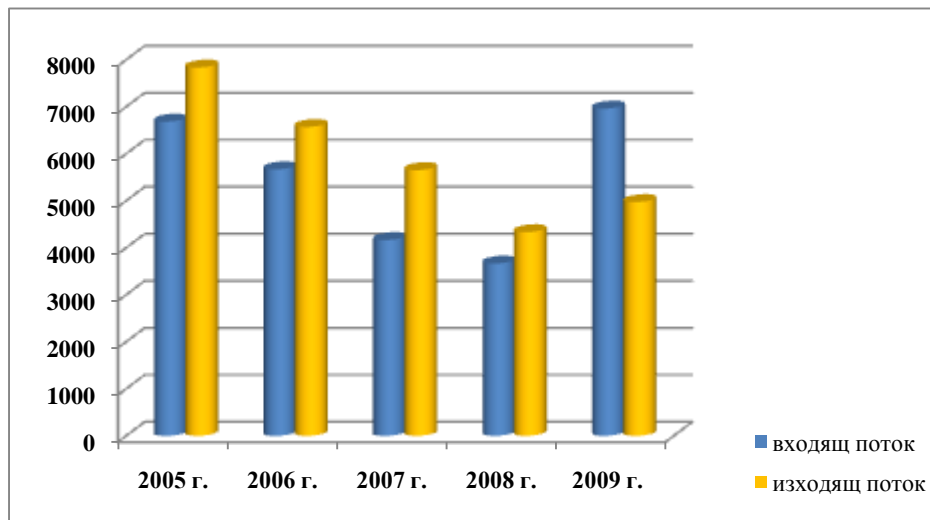
Според възрастовата структура в рамките на една година двойно е увеличен броя на регистрираните безработни над 50 години и на младежи до 29 години. С равни дялове през 2009 г. е съотношението между групите новорегистрирани безработни с работническа професия, специалисти и без специалност и професия.

	2005 г.	2006 г.	2007 г.	2008 г.	2009 г.
постъпили на работа	4 251	3 610	3 141	2 623	2 378

отпаднали от регистрация	3 585	2 961	2 512	1 711	2596
Изходящ поток	7 836	6 571	5 653	4 334	4974

От постъпилите на работа през 2009 г. по професионална структура с равен брой са лицата специалисти и с работнически професии, по-нисък е дялът на тези без специалност и професия - 28,75%.

ДИНАМИКА НА ВХОДЯЩИЯ И ИЗХОДЯЩИЯ ПОТОК (бр. души)



През 2009 г. входящият поток от безработни лица има значителен превес над изходящия, в резултат на което нараства безработицата в област Габрово.

	2005 г.	2006 г.	2007 г.	2008 г.	2009 г.
заявени работни места	4 130	3 425	3 333	2 462	2 515
заети работни места	4 063	3 375	3 073	2 342	2 226
свободни работни места в края на годината	11	2	10	24	24
закрити работни места	51	35	245	370	256

По активни програми и мерки за насърчаване на заетостта на работа на субсидирани работни места през 2009 г. са постъпили 1886 човека, а 806 човека са включени в програми: „От социални помощи към осигуряване на заетост”, „Възобновяване и опазване на българската гора”, „Асистенти на хора с увреждания”, „Старт в кариерата”, „Помощ при пенсиониране” и др.

През 2009 г. 14 работодатели ползваха държавна подкрепа с цел предотвратяване на съкращаване на работници и служители в предприятия с намалено производство и услуги. Съгласно Постановление №44/2009 г. за определяне на условията и реда за изплащане на компенсаци на работници и служители, за които е установено непълно работно време, в икономическите сектори "Индустрия" и "Услуги" на непълно работно време преминаха 1097 работници. Общата сума на изплатените компенсаци за област Габрово е над 294 хиляди лева.

За трайното икономическо и социално възстановяване от първостепенно значение са подкрепата за заетостта, недопускането на продължителна безработица и повишаването на качеството на работната сила.

Основните проблеми в областта на пазара на труда са:

- продължаване на намаляването на заетостта и икономическата активност и нарастване на безработицата, вследствие на уволненията на работници и служители. В резултат на влошената ситуация на трудовия пазар се очаква, че ще се увеличи и броят на обезкуражените лица, ще се ограничат възможностите за заетост на нискоквалифицираните лица.

- промени в структурата на безработицата, поради излизането на пазара на труда на все повече квалифицирани кадри, които са били с постоянна заетост и добри доходи, с добър социален статус и трудови навици.

- недостатъчна и неотговаряща на търсенето квалификация и умения на работната сила с оглед на промените в производството и услугите, в т.ч. иновациите, с помощта на които фирмите ще се опитват да излязат от кризата и изискванията на новите работни места, които ще се създадат след кризата.

Възможности:

- запазване на съществуващите и създаване на нови работни места - чрез прилагане на разнообразни форми за насърчаване на гъвкава заетост, насърчаване на териториалната мобилност, прилагане на стимулиращи форми за работа на непълен работен ден;

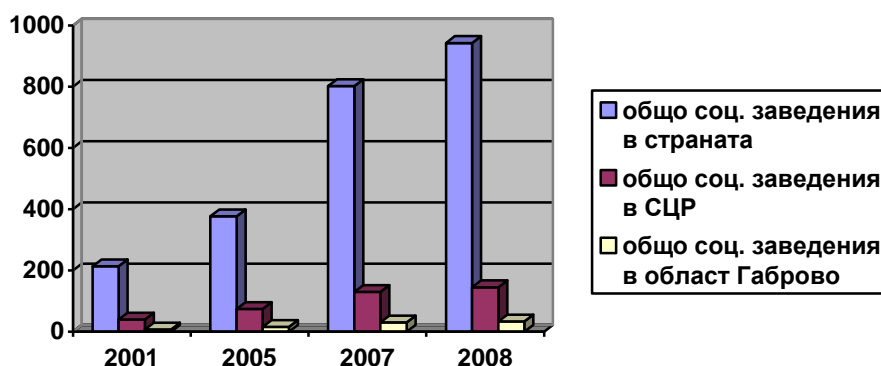
- придобиване на нова квалификация, повишаване на уменията и квалификацията на работното място с цел постигане на по-висока производителност, съответствие с потребностите на пазара на труда и повишаване на конкурентоспособността на местната икономика.

2.3.4. Социални дейности

Реализирането на областната социална политика е непрекъснат процес, инструмент за хармонизиране на местните инициативи с държавните изисквания, възможностите на местната власт и НПО и потребностите на жителите.

През последните три години се наблюдава рязко повишаване на броя на социалните заведения в страната – от 377 социални заведения през 2005 г. техният брой през 2007 г. вече е 802, а през 2008 г. – 945. 2007-ма година е преломна не само заради достигнатия голям брой, но и поради факта, че това е годината, в която броя на социалните заведения, предоставящи услуги в общността успява да надмине броя на специализираните институции за социални услуги.

Брой на социалните заведения – нарастването за периода 2001-2008 г. е представено на графиката по-долу:



Тенденцията на нарастване на броя на социалните заведения като цяло и на нарастване на процента на заведения, предоставящи социални услуги в общността, важи както за региона – СЦР, така и за област Габрово. През 2001 г. в област Габрово има само 7 социални заведения и те предлагат услуги само извън домашната среда, през 2005 г. общият брой е вече 16 – по равно разпределени като социални заведения, предоставящи услуги в общността и специализирани институции, през 2008 г. общият брой достига 33 (нараства повече от четири пъти спрямо 2001 г.). Съотношението между видовете е в полза на преобладаващия брой социални заведения, предоставящи услуги в общността – 23 като специализираните институции са 10. Причините за тенденцията са силната държавна политика за деинституционализация и предоставяне на услуги в общността.

Характеристика на социалните услуги в област Габрово

ЗАВЕДЕНИЯ И ДЕЙНОСТИ ЗА СОЦИАЛНИ УСЛУГИ, КОИТО СЕ ПРЕДОСТАВЯТ В ОБЩНОСТТА И ЛИЦА В ТЯХ ПРЕЗ 2008 ГОДИНА

Социални услуги, които се предоставят в общността	Заведения	Капацитет	Преминали лица, ползвали социални услуги
ОБЩО ЗА СТРАНАТА			
Социални услуги, извършвани в общността	646	69 974	133 066
ГАБРОВО			
Социални услуги, извършвани в общността	23	1 337	1 625
в това число:			
Дневен център за деца и младежи	4	118	107
Дневен център за възрастни с умствени увреждания	1	30	16
Дневен център (вкл. дневен център за стари хора)	2	80	93
Домашен социален патронаж	-	876	789
Център за социална рехабилитация и интеграция	6	145	416

СПЕЦИАЛИЗИРАНИ ИНСТИТУЦИИ ЗА ПРЕДОСТАВЯНЕ НА СОЦИАЛНИ УСЛУГИ ИЗВЪН ОБЩНОСТТА И ЛИЦА В ТЯХ ПРЕЗ 2008 ГОДИНА

Специализирани институции	Заведения	Капацитет	Лица в края на годината		
			общо	мъже	жени
ОБЩО ЗА СТРАНАТА					
Специализирани институции	299	19 794	17 253	8 077	9 176
ГАБРОВО					
Специализирани институции	10	612	596	260	336
в това число:					
Домове за стари хора	3	160	152	57	95
Домове за възрастни хора с физически увреждания	2	76	71	31	40
Домове за възрастни хора с умствени увреждания	3	252	251	102	149
Домове за деца, лишени от родителски грижи	2	124	122	70	52

Социални услуги на територията на областта към 31.12.2009 г. (по данни на ОДСП – Габрово):

ОБЩИНА ГАБРОВО

Услуги в общността:

- Дневен център за деца и младежи с увреждания, капацитет 20 места.
- Дневен център за възрастни с увреждания, капацитет 30 места.
- Дневен център за стари хора, капацитет 40 места.
- Център за социална рехабилитация и интеграция, капацитет 40 места.
- Център за обществена подкрепа към ИМКА - Габрово, с капацитет 20 места.
- Звено "Майка и бебе"- капацитет 6 двойки майка - бебе.
- Център за обществена подкрепа - капацитет 20 места.
- Център за настаняване от семеен тип – капацитет 5 места. Функционира по Проект на ФАР до 30.11.2009 г. За месец декември 2009 год. издръжка е осигурена от община Габрово. Услугата е заложена в бюджета на община Габрово за делегирана дейност от 2010 г. Със заповед от началото на 2010 г. на изпълнителния директор на АСП, центърът е разкрит, но към момента няма финансиране. Услугата се управлява от община Габрово.

Специализирани институции:

- Дом за деца лишени от родителска грижа, капацитет 50 места. Има решение на общински съвет Габрово за намаляне на капацитета от 50 на 43 места. Изпратено е и предложение до Изпълнителния директор на АСП. Очаква се решение.
- Дом за медико - социални грижи за деца - от 0 до 3 години, капацитет 74 /в общия капацитет и издръжка функционира Дневен рехабилитационен център/
- Дом за възрастни с физически увреждания, капацитет 36 места.

Други:

- Дневен център за социална рехабилитация и интеграция за деца от аутистичния спектър – капацитет 20 – общинска дейност, финансирана със средства, предоставени от дарител от град Тун, Швейцария
- Целодневна детска градина "Първи юни" - общинска дейност, с решение на МС има разкрита група, която предлага дневни грижи, рехабилитации, обучение, консултации за деца със специални нужди и техните семейства
- Център за семейно консултиране, SOS детски селища България, по проект Домашен социален патронаж, капацитет 200, общинска дейност

ОБЩИНА ДРЯНОВО

Услуги в общността:

- Дневен център за деца и възрастни с увреждания, капацитет 50.
- Дневен център за стари хора, капацитет 40.
- Защитено жилище 1 с. Царева ливада, капацитет 6.
- Защитено жилище 2 с. Царева ливада, капацитет 8.
- Център за обществена подкрепа, капацитет 15.
- Защитено жилище за възрастни с физически увреждания, капацитет 8.
- Защитено жилище за възрастни с умствена изостаналост в с. Гостилица, капацитет 8.
- Преходно жилище за жени с психични разстройства с. Радовци, капацитет 5.
- Домашен социален патронаж, капацитет 116; общинска дейност

Специализирани институции:

- Дом за възрастни хора с деменция, капацитет 52.
- Дом за възрастни с психични разстройства с. Радовци капацитет 115.

ОБЩИНА СЕВЛИЕВО:

Услуги в общността: Предлагащите услуги в общността, делегирани от държавата дейности са четири и са отдадени за управление от външен доставчик на услуги – „МСС-България”.

- Център за обществена подкрепа с капацитет 25 места;
- Наблюдавано жилище 1 с капацитет 4 места;
- Наблюдавано жилище 2 с капацитет 4 места;
- Дневен център за деца и младежи с увреждания с капацитет 24 места.

На територията на община Севлиево функционира и **Домашен социален патронаж** с капацитет 350 места, **финансиран от общинския бюджет**.

Специализирани институции - на територията на общината функционират четири специализирани институции за възрастни хора и една за деца, лишени от родителска грижа:

- Дом за възрастни с физически увреждания в с. Столът, капацитет 40 места /обновена материална база по проект „Красива България” през 2009 г./
- Дом за стари хора с отделение за лежачо болни в с. Стоките, с капацитет 40 места
- Дом за стари хора в с. Добромирка, с капацитет 80 места /осъвременен сграден фонд по проект „Красива България” през 2009 г. /
- Дом за възрастни с умствена изостаналост в с. Батошево, с капацитет 80 места /частично реновиран сграден фонд/
- Дом за деца лишени от родителска грижа на възраст от 7 до 18 години, с капацитет 72 места /осъвременен сграден фонд по проект „Красива България” през 2008 година и закупено модерно оборудване със средства от общинския бюджет и дарители/. Предлагат се три вида услуги за децата – „постоянна грижа”, „дневен престой” и „седмична грижа”. Изградени са защитени пространства по програма CLIP на швейцарското правителство.

Други:

Финансирани от общинския бюджет са следните форми на социални услуги:

- 27 клуба на пенсионерите, от които 3 са разположени в града и 24 в селата на общината;
- Клуб на хората с увреждания, разположен в централната част на града и осигурен архитектурен достъп за лицата с физически увреждания.

ОБЩИНА ТРЯВНА:

Услуги в общността: Център за социална рехабилитация и интеграция, капацитет 40 места.

Специализирани институции: Дом за стари хора, капацитет 40 места.

Други услуги:

- Организация SOS – Детски селища България с лиценз от Държавна агенция за закрила на детето с № 0001/09.03.2004 г. – Трявна - капацитет 72 /не е делегирана от държавата дейност/.
- Дневен център за възрастни с увреждания, изграден по проект през 2009 год., обзаведен и готов за експлоатация, но към момента не функционира поради липса на средства.

На територията на област Габрово функционират **три обществени трапезарии**, финансирани от фонд “Социално подпомагане”: община Габрово за 50 човека; община Трявна за 50 човека; община Севлиево 55 човека.

На територията на областта активно се работи по националните програми в сферата:

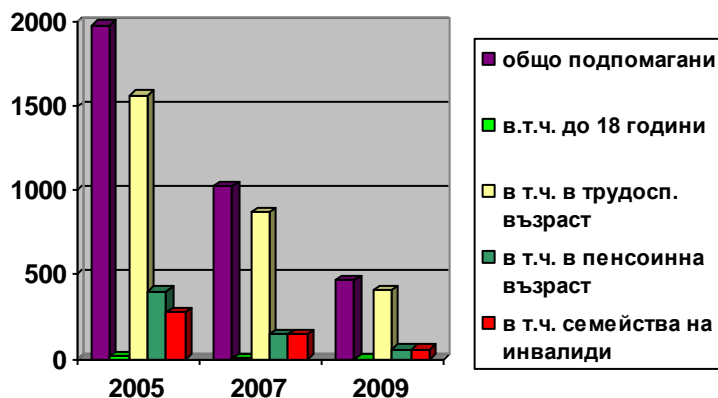
- **Национална програма „От социални помощи към осигуряване на заетост”** - През 2009 год. общо 199 лица са включени в програмата.
- **Национална програма “Асистенти на хора с увреждания”**
 - Дейност “Личен асистент” - 132 лични асистенти са работили по програмата през 2009 год.
 - Дейност “Социален асистент” се реализира в 3 от общините от областта: Габрово - 10 социални асистента; Севлиево - 4 социални асистента; Трявна - 2 социални асистента
- **Национална програма “В подкрепа на майчинството”** - 65 лица са назначени през 2009 г.
- **Национална програма “Социални услуги в семейна среда” – дейност ” Домашен помощник”**- по програмата през 2009 год. са включени 80 потребители и 20 домашни помощника в община Севлиево.
- През 2008 год. в община Дряново по проект “Домашен помощник” по ОПРЧР са включени 46 потребители с 18 домашни помощници - от селата Царева ливада и Гостилица. В община Трявна реализирането на проект “Домашен помощник” е с 15 домашни помощници за 2008 год. В община Габрово има одобрен проект по втора фаза ОПРЧР за 18 домашни помощника и 50 потребители. Стартира през м. 11. 2009 год. и продължава през 2010 г.

Социално подпомагане - Броят на социално подпомаганите лица намалява постепенно през годините – от общ брой 1981 случая през 2005 г. до 1023 случая през 2007 г. и 467 случая 2009 г. Това се дължи както на промените в Закона за социално подпомагане и ограничаването на периода на получаване на социални помощи, така и на възможностите, които предоставят редица програми и проекти.

ЛИЦА И СЕМЕЙСТВА НА МЕСЕЧНО ПОДПОМАГАНЕ

ПОКАЗАТЕЛИ /по брой случаи/	2005 г.	2007 г.	2009г.
Подпомагани лица и семейства:			
- общо брой случаи:	1981	1023	467
- в т.ч в натура	5	102	64
1. До 18 години	15	3	0
2. В трудоспособна възраст - случаи	1564	872	410
- в т.ч безработни лица	1145	722	241
3. В пенсионна възраст	402	148	57
4. Подпомагани семейства на инвалиди - общо	276	145	59

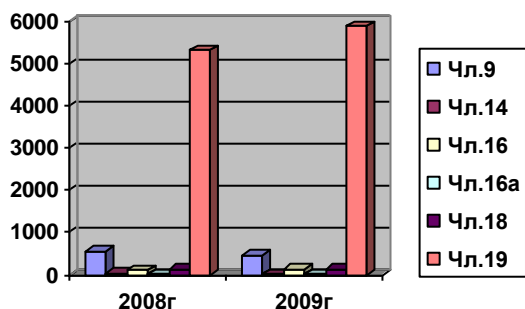
Към декември 2009 г. предоставените на право имащите лица и семейства помощи от Дирекция “Социално подпомагане” са 238 519 лв. за общо 467 случая. Броя на хората с увреждания, които са на социално подпомагане, също намалява. Това произтича също от ограничаването на периода на получаване на социални помощи.



Броят на подпомаганите безработни лица рязко намалява не само като стойност, но и като процентно съотношение спрямо общия брой подпомагани в трудоспособна възраст: от 73,2% безработни от общия брой подпомагани в трудоспособна възраст за 2005 г. – до 58,7% безработни от общия брой подпомагани в трудоспособна възраст за 2009 г.

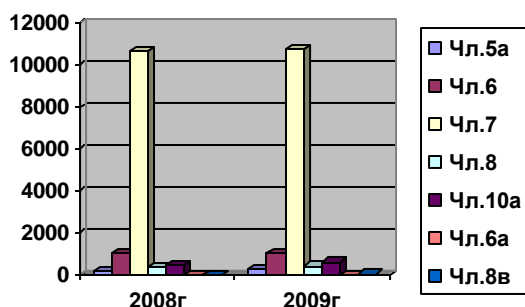
Брой отпуснати социални помощи по реда на ППЗСП

- Сравнителен анализ по брой случаи на отпуснати помощи по съответните членове от ППЗСП за 2008 и 2009 г.



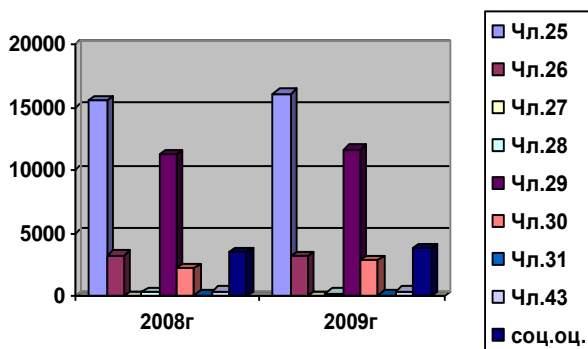
От посочените данни се забелязва намаляване броя на подпомаганите лица, както и сумите /чл.9 ППЗСП/. Този факт, обаче, се дължи основно на намаления период за подпомагане, а именно от 18 на 12 месеца. Също така ГМД не е увеличаван драстично, а доходите макар и с малки темпове нарастват. При всички останали случаи, обаче, броят на случаите на подпомагане нараства.

- Сравнителен анализ по брой случаи на отпуснати помощи по съответните членове от ППЗСПД за 2008 и 2009 г.



От посочените данни се забелязва, че броят на подпомаганите лица се увеличава, но не драстично. Предполага се, че този факт се дължи на увеличаване допустим средномесечен доход на член от семейството и промените в нормативната база.

- Сравнителен анализ по брой случаи на отпуснати интеграционни добавки по съответните членове от ППЗИХУ за 2008 и 2009 г.



Броят на лицата с увреждания, обект на подпомагане по ППЗИХУ през 2009 г. е нараснал в сравнение с 2008 г., което се обяснява с увеличаване брой на нови случаи на лица с увреждания.

През последните години се наблюдава изключително бързо разширяване на кръга, нуждаещи се от социални услуги в резултат на:

- интензивното застаряване на населението и влошен здравен статус;

- относително висока безработица и голям брой продължително безработни лица;
- бедност и маргинализация на отделни обществени групи (вкл. етноси);
- срив в моралните ценности и поведенчески девиации.

Динамиката на социалните процеси дефинира необходимостта от определяне на задачите и насочване на усилията на местната власт, НПО и местната общност към разрешаване на нарастващите потребности на жителите на област Габрово от социални услуги и подкрепа. Необходимо е стриктно съобразяване с изискванията на нормативните актове, регламентиращи предоставянето на социални услуги, децентрализацията при управлението и финансирането им, координация с приоритетите и насоките в областта на социалната политика, а именно:

- Ориентиране на социалните услуги към най-уязвимите групи: хора с увреждания, възрастни хора, деца в риск и техните семейства, безработни;
- Преминаване към алтернативни форми на социални услуги, предлагани в общността, съобразно потребностите на хората от общината;
- Въвличане на партньори при предоставяне на социални услуги – други институции, НПО и бизнеса, с оглед подобряване социалната интеграция и качеството на живот на хората;
- Децентрализация на социалните услуги и управлението им.

Стремежът е да се доразвият идеите за:

- Подобряване и увеличаване обема на вече съществуващите и търсени социални услуги;
- Предоставяне на нови форми на социални услуги и подобряване на достъпа до тях на рискови групи от населението.
- Разширяване на партньорството с неправителствения сектор и други институции;
- Подкрепа за социално слабите и хората в неравностойно положение.

Това от своя страна неминуемо ще доведе до подобряване адаптивността и качеството на живот на потребителите на социални услуги; преодоляване на изолацията и оказване на подкрепа на хората в неравностойно социално положение; мотивиране и стимулиране на хората в риск да се справят със социалната си неравнопоставеност; активизиране на гражданското общество за толерантност, съпричастност и солидарност към хората с увреждания.

2.3.5. Здравеопазване

Стратегическото прогнозиране на развитието на здравеопазването в областта е сложна задача поради множеството проблеми, натрупали се през годините, които изискват сериозен финансов ресурс – от една страна, и от друга – поради динамиката на този сектор.

Население - Населението на област Габрово към 31.12.2008 г. е 131 911 души. Тенденцията е към **намаление**, като намалението е около 1% средногодишно.

Характерно за област Габрово е голямата разлика в броя на **мъжете и жените** – 3,6 пункта при 48,19 % мъже (при средна за страната – 48,4) и 51,81 % жени. Една от причините за тази разлика е по-високата смъртност при мъжете – 17,89 ‰ и 16,17 ‰ при жените.

За структурата на населението в област Габрово по **местоживее**не е характерен големият процент на градското население – 80,06 %, което е над средното за страната – 71,08 %.

При анализа на **възрастовата структура** на населението прави впечатление, че дялът на младото население (под 18г.) е 14,5%, при 16,7% средно за страната. Населението в средна възраст (18-64г.) е 63,9%, също е по-малко от средното за страната – 65,9%. Дялът на възрастното население (над 65г.) е 21,6% и е по-голям от средния за страната 17,4%.

Раждаемост - През 2009 г. в лечебните заведения в област Габрово са родени 881 живи деца или с 11 по-малко от предходната година. В градовете са родени 745 деца, а в селата 136 деца. Раждаемостта е 6,7‰, и е чувствително по-ниска от средната за страната за 2008г. - 10,2‰, Прави впечатление, че през последните десетина години раждаемостта в страната бележи тенденция за увеличаване, за област Габрово обаче няма такава тенденция – стойностите варират между 6,5 и 7,5‰.

Обща смъртност - Смъртността в област Габрово през последните години е по-висока в сравнение със средната за страната с 1-3 пункта. Поради застаряването на населението и миграцията на младото население извън областта тенденцията е към увеличаване на смъртността, като в последните години стойността ѝ се движи между 16,5⁰/‰ и 17,5⁰/‰.

През 2009 г. в област Габрово са умрели общо 2059 души, от които 1408 в градовете и 651 в селата. Общата смъртност за областта е 15,8‰, като в градовете тя е 13,3‰, а в селата 24,8‰. С това се отбелязва намаление в сравнение с 2008 г., когато е била 16,9‰. Смъртността остава по-висока от средната за страната, която за 2008 г. е 14,5‰.

Основна причина за умиранията са болестите на органите на кръвообращението. От тях в областта през 2009 г. са умрели 1255 души или 61% от общия брой. При умиранията от болестите на органите на кръвообращението 32% се дължат на исхемична болест на сърцето, 37% на мозъчно-съдова болест и 3% на хипертонична болест.

На второ място са умиранията от злокачествени новообразувания – 389 души, или 19%. С най-голям относителен дял при починалите от злокачествени новообразувания са тези на дихателните органи – 15% от всички новообразувания, следвани от новообразувания на стомах – 10,2%; млечна жлеза – 9,1%; дебело черво – 8,6% и простата – 7,8%.

На трето място в структурата на причините за смърт са Болести на дихателната система – 84 души или 4,1%. На четвърто място са Болести на ендокринната система и обмяната на веществата – 79 души или 3,84% и пето – Травми и отравяния – 78 души или 3,79%.

Детска смъртност - Детската смъртност в област Габрово винаги е била чувствително по-ниска от средната за страната. През 2009 г. в област Габрово са починали 5 деца под едногодишна възраст, което представлява 5,7‰, а през 2008 г. те са били 6, или 6,7‰.

Естествен прираст - Неблагоприятните стойности на основните демографски показатели в област Габрово – ниска раждаемост и висока смъртност, обуславят и отрицателния естествен прираст. За страната той е отрицателен от 1990 г. и през 2008 г. достига -4,3 ‰, при раждаемост 10,2 ‰ и смъртност 14,5 ‰. В областта той е отрицателен от около 30 години, като през 2009 г. достигна -9,1‰, при раждаемост 6,7‰ и смъртност 15,8‰.

Едно от обясненията както на по-ниската раждаемост, така и за по-високата смъртност е застаряването на населението на областта. Докато за страната средната възраст е 41,7г., за областта тя е 44,8г.

Заболяемост - На първо място с 28,5% са регистрираните болести на дихателната система, на второ – болестите на органите на кръвообръщението с относителен дял 18,6% и на трето - инфекциозни и паразитни болести – 8,6%. При децата до 18 години водещи заболявания са болестите на дихателната система – 46,6 %, инфекциозни и паразитни болести - 14,3 % и травми и отравяния – 5,1 %.

Наблюдаваните **социално-значими болести** са както следва: злокачествени новообразувания, активна туберкулоза и венерически болести. Регистрираните заболявания от злокачествени новообразувания бележат дълготрайна тенденция към повишение. В сравнение с 2000 г. когато болестността е била 2581 на 100 хил. души, за 2008 г. те са 3874, като средно за страната е 3330. След 1998 г. се забелязва тенденция на нарастване на болестността от активна туберкулоза. След 2002 г. обаче се отбелязва понижение както за областта, така и за страната. За областта болестността за 2008 г. е 118,1 на 100 хил. души и е по-ниска от средната за страната за 2007 г. – 120,0 на 100 х. души. Болестността от полово-предавани болести и в частност от сифилис след 2004 г. има тенденция към намаляване като за 2008 г. е 82,2 и е по-висока от средната за страната за 2007 г. – 51,3 на 100 хил. души.

Анализът на здравно-демографското състояние на населението показва някои тенденции, които изискват повишено внимание:

✓ Демографски измерения: застаряване на населението, особено в селата. Високо ниво на смъртност, както общо така и в активна възраст.

✓ 92% от умираанията в областта се дължат на 5 групи заболявания – Болести на органите на кръвообращението, Злокачествени новообразувания, Болести на дихателната система, Болести на ендокринната система и обмяната на веществата, Травми и отравяния.

✓ Най-чести заболявания, които нарушават здравето на населението в около 66% от регистрираните случаи са пет групи – Болести на дихателната система, Болести на органите на кръвообращението, Инфекциозни болести, Болести на пикочно-полова система, Болести на храносмилателната система. С повишено внимание се наблюдава заболяемостта от туберкулоза, психически и кожно-венерологически заболявания. Това показва, че здравето на населението се застрашава от болести, тясно свързани с начина

на живот – хранене, нездравословни навици (тютюнопушене, употреба на алкохол и наркотици), остър и хроничен стрес, неблагоприятна екологична обстановка, както и с недостатъци на системата на здравеопазването.

✓ Сериозно безпокойство предизвиква ниската физическа активност на населението, което е предпоставка за забавяне на нормалното физическо и психическо развитие в детска възраст и води до появата на затлъстяване. Същата е рисков фактор за развитието и на сърдечно съдови заболявания, рак, диабет тип 2 и др.

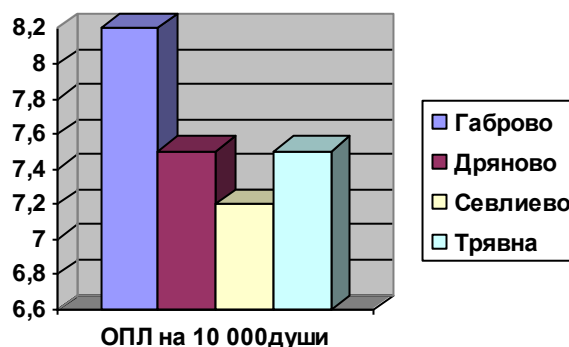
Ясно е, че условията и начинът на живот, както и редица поведенчески фактори, не благоприятстват хармоничното физическо развитие и дееспособност. Това води до понижена устойчивост и адаптивност, както на отделния организъм, така и в популационен мащаб.

Системата за медицинска помощ е в процес на оптимизация и обновяване и основната цел на тези промени е да преодолее проблемите със заболяемостта на населението.

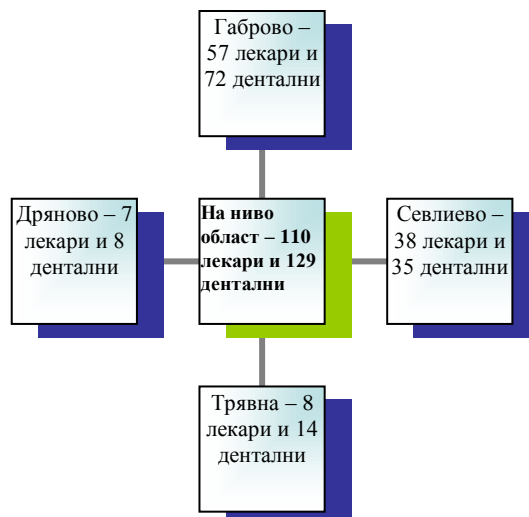
Състояние на системата за медицинска помощ

ИЗВЪНБОЛНИЧНА ПОМОЩ се анализира по три параметъра:

✓ **Осигуреност с общо – практикуващи лекари за 2009 г:** 8,3 ОПЛ на 10 000 души – за областта, а разпределението по общини е следното:



✓ **Лечебни заведения за първична медицинска и дентална извънболнична помощ** - В област Габрово през 2009 г. (брой по здравна карта) – 100 лекари и 109 дентални. Разпределението по общини на база регистрираните в РЦЗ като физически лица е както следва:



✓ **Осигуреност с лекари в извънболничната специализирана медицинска помощ** – В лечебните заведения за специализирана извънболнична помощ в областта през 2008г. са работили общо 243 лекари (физически лица) или 18,3 на 10 000 души от населението.

СПЕШНА МЕДИЦИНСКА ПОМОЩ - Структурата и организация на спешната медицинска помощ в областта включва 4 филиала в общините Габрово, Дряново, Севлиево и Грявна. Дейността се осигурява от 35 лекари и 48 фелдшера. Автомобилният парк разполага с 20 санитарни и 1 лек автомобили. За 2009 г. са изпълнени 15 269 повиквания, от които 13 036 спешни, и осъществени 10 522 амбулаторни прегледа. Броят на обслужените пациенти е 27 097.

БОЛНИЧНА ПОМОЩ - В област Габрово към 31.12.2009 г. функционират общо 8 лечебни заведения за болнична помощ – 5 МБАЛ, от които една частна и 3 специализирани болници. По данни на РЦЗ заведенията разполагат с 941 легла или 71,3 на 10 хил. души население. За сравнение през 2000 г. леглата са били 1219 броя или 79,4 на 10 хил. души. Тенденцията е към оптимизация на ползването на легловата база и ефективност на работата на болничните заведения.

Общият брой на лекарите, работещи на територията на област Габрово на основен трудов договор е 454, от които 96 в амбулаториите за първична медицинска помощ. На втори договор има привлечени 43 лекари от съседни области и София. Поради липсата на кадри по-голямата част от лекарите-специалисти от болничната помощ работят и в извънболничната на втори договор. Наблюдава се липса на млади лекари, като на възраст до 35 г. са 27 лекари, между 36-59 г. са 381 и над 60 г. са 89. Към 31.12.2009 г. на 10 хил. човека от населението в област Габрово се падат 37,7 лекари при средно за страната – 36,5.

Към 31.12.2009 г. общият брой на стоматолозите е бил 129, или 9,8 на 10 хил. човека от населението, при средно за страната – 8,4. Общият брой на медицинските специалисти, работещи по основен трудов договор е 976. От тях 696 са медицински сестри, 107 фелдшери, 50 акушерки, 65 мед. лаборанти и 30 рентгенови лаборанти. Около 10% от медицинските специалисти работят на втори договор в извънболничната помощ, а близо половината от тях са на възраст над 50 г. Към 31.12.2009 г. на 10 хил. човека от населението в област Габрово се падат 74 медицинските специалисти при средно за страната 63,7.

В процеса на осъществяваната реформа в здравеопазването и разделянето на медицинската помощ на първична и специализирана извънболнична и болнична медицинска помощ, възникнаха някои проблеми във взаимодействието между тези звена, които все още не са намерили най-вярното си решение:

✓ Недобра колаборация между първична и специализирана извънболнична помощ, спешна медицинска помощ и болнична помощ.

✓ Липса на правила за добрата медицинска практика и система за оценка на качеството на медицинската дейности

✓ Квалификация на персонала – малък е броя на постъпващи млади лекари, недостатъчен брой специализиращи лекари и възникване на вакуум за специалисти, особено специалисти по здравни грижи (медицински сестри).

✓ Липса на единна информационна система между лечебните заведения, РЗОК и РЦЗ.

✓ Въпреки, че през последните години се намира финансиране от различни източници за строително-ремонтни работи за постигане на енергийна ефективност, не навсякъде са извършени необходимите ремонти и осъвременяване на апаратурата.

✓ Незавършена реформа в болниците - наличие на недостатъчно ефективни структури и неоправдани разходи.

✓ Недофинансирането на дейността по клинични пътеки води до увеличаване на задълженията на болниците.

Тези изводи и оценки на здравно демографското състояние на населението и системата на здравеопазване в областта налагат поставянето на стратегически цели:

- ✓ Повишаване ролята на превантивната и профилактична медицина
- ✓ Повишаване на качеството и обхвата на извънболничната медицинска помощ – първична и специализирана
- ✓ Повишаване ефективността на болничната медицинска помощ

Изводите и оценките на здравно демографското състояние на населението и системата на здравеопазване в областта налагат поставянето на стратегически цели:

- Повишаване ролята на превантивната и профилактична медицина
- Повишаване на качеството и обхвата на извънболничната медицинска помощ – първична и специализирана
- Повишаване ефективността на болничната медицинска помощ
- Въвеждане на електронното здравеопазване с цел подобряване на взаимодействието между институциите

В рамките на постигане на националните цели в сферата на здравеопазването, Регионален център по здравеопазване - Габрово координира и контролира изпълнението на здравните програми и проекти от национално, регионално и местно значение на територията на област Габрово.

Основни дейности се извършват по следните програми:

- *Национална програма за превенция и контрол на туберкулозата 2007 – 2011 г.* На базата на тази програма е разработена Областна програма за борба с туберкулозата, чиято основна дейност се осъществява от СБАЛББ Габрово.
- *Национален план за действие за осъществяване на политиката за психично здраве на Р. България 2006 – 2012 г.* За изпълнението на националния план в Област Габрово е структуриран Областен съвет по психично здраве.
- *Национална програма за ограничаване на остеопорозата в Р. България 2006 – 2010 г.* За изпълнението програмата в Област Габрово е структуриран Областен съвет за ограничаване на остеопорозата.
- *Национална програма за ограничаване на тютюнопушенето в Р. България 2007 – 2010 г.* Основната дейност се осъществява от РИОКОЗ Габрово.
- *Национална стратегия за детето 2008 – 2018 г.* Дейностите по стратегията се осъществява основно от Областен съвет за закрила на детето и Съвета по осиновяване.
- *Национална програма за превенция лечение и рехабилитация на наркоманите - действа* Областен съвет по наркотични вещества.

Реформата в здравеопазването постави нови и повишени изисквания пред всички работещи в тази система. Развитите пазарни отношения в сферата на здравеопазването са предизвикателство пред възможностите на лекарите,

стоматолозите, фармацевтите и всички останали здравни професионалисти за справяне с новопоявилите се изисквания чрез научно обосновани методи на планиране и управление на дейността им, както и чрез усилията на всички институции, имащи отношение към здравеопазването – РЦЗ, РЗОК, БЛС, ССБ, НПО, Общинска и Областна администрации. Това поставя предизвикателства към промяна в начина на мислене, промяна в подходите на взаимоотношенията между тях, което трябва да доведе до значително подобряване на обема и качеството на медицинските услуги, предлагани на населението в област Габрово и доближаване до медицинските стандарти за качество на медицинската помощ в Европейския съюз.

2.3.6 Образование

Образованието е инвестиция в областта на човешките знания и умения, която може да въздейства положително върху икономическия растеж. Образователното равнище е важен фактор и за качеството на живот. Макар и косвено степента на образованост характеризира равнището на компетенциите на населението и на работната сила. Тя е своеобразен показател за ръста на “човешкия капитал” на региона.

Регионалната образователна система се стреми да обслужва потребностите от висококвалифицирани кадри във всички области на културата, икономиката, администрацията и бизнеса.

Анализът на образователната система в региона изисква преди всичко анализ на основните ѝ компоненти, които я характеризират в максимална степен, а именно: **структура на образователната мрежа в региона, кадровото обезпечаване и състоянието на материално-техническата база.**

Структурата на образователната мрежа

Структурата на образователната мрежа в региона обхваща **Регионалната училищна мрежа и академично образование**, представено от Технически Университет - Габрово (www.tugab.bg).

Технически университет – Габрово е образователен и научен център, който предлага качествено обучение в три факултета с 23 катедри по програми за образователно-квалификационните степени **бакалавър** и **магистър** и за образователна и научна степен **доктор**, както и по програми за квалификация и следдипломна специализация в системата на продължаващото обучение. Университетът активно участва в европейските образователни и изследователски програми и осъществява ползотворно сътрудничество с български и чуждестранни университети. Партньори на ТУ-Габрово са над 150 университета и научни институции.

След извършено реструктуриране **регионалната училищна мрежа** е добре структурирана и пространствено разпределена система от държавни и общински училища, детски градини и обслужващи звена.

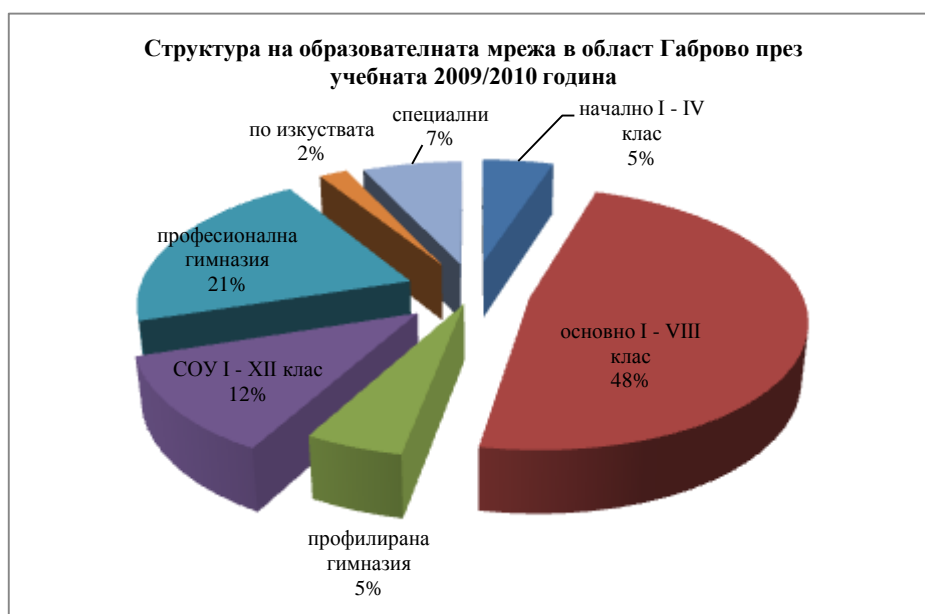
Структура на образователната мрежа в област Габрово през учебната 2009/2010 година:

Вид училище	държавни	общински	общо
Начално I - IV клас	0	3	3
Основно I - VIII клас	0	19	19
Профилирана гимназия	1	1	2
СОУ I - XII клас	0	5	5
Професионална гимназия	7	2	9
По изкуствата	1	0	1
Специални	3	0	3
Общо за областта	12	30	42

В таблицата не са включени 3 извън-училищни педагогически учреждения:

1. Детски комплекс – гр. Севлиево;
2. Народна астрономическа обсерватория с планетариум – гр. Габрово;
3. Ресурсен център за за подпомагане на интегрираното обучение и възпитание на деца със специални образователни потребности – гр. Габрово.

Регионалната образователна система включва и **29 детски градини** в четирите общини.



Функционирането на детските градини и училищата е в пряка зависимост от демографското развитие на населените места. Поради ниската раждаемост и външната миграция през последните 10 години абсолютният брой и относителният дял на младите хора намалява. Прогресията в тази тенденция налага закриване на учебни заведения с цел оптимизиране на структурата и ефективността на училищната мрежа.

През учебната 2008/2009 г. са преобразувани 2 основни училища в начални - „Найден Геров”, с. Яворец и „Христо Смирненски”, гр. Габрово; променен е статута на ПТГ „Димитър Крушев”, гр. Дряново от държавно в общинско училище.

През последните години имаше затруднения при изпълнението на държавния план - прием в част от професионалните училища. В ПГ по текстил и моден дизайн - Габрово за последните години при утвърден държавен план - прием 8 паралелки, са реализирани 4 паралелки. През 2008 г. са предприети за действия за закриване на ПГТМД гр. Габрово.

Кадрово обезпечаване - Като компонент на регионалната образователна система кадровото обезпечаване включва общия брой на педагогическите кадри в региона, тяхното образование и професионална квалификация. През учебната

2008/2009 г. разпределението на педагогическите кадри за област Габрово, според посочените показатели е, както следва:

Община	Правоспособни учители	Неправоспособни учители	Брой учители с ПКС (в т.ч. директори и помощник директори)				
			V	IV	III	II	I
Габрово	491	3	68	21	5	139	54
Дряново	87	6	8	8	1	20	7
Севлиево	319	6	8	9	4	70	6
Трявна	80	1	4	3	1	11	0
Област Габрово	977	16	88	41	11	240	67

Наблюдаваната демографска тенденция за застаряване на населението оказва влияние и върху състоянието на педагогическите кадри в областта. Разпределението на педагогическия персонал по възраст потвърждава очертаната през 2005 г. трайна тенденция за намаляване на младите педагогически кадри в сферата на средното образование. Най-голям е броят на персонала във възрастова група от 45 г. до 50 г., следван от групата от 40 г. до 45 г., което пряко кореспондира и с професионалния опит и продължителността на трудовия стаж на заетите в системата.

Съотношението на мъжете и жените, заети в сферата на средното образование е в полза на жените - 81%. Тук тенденцията в съотношението се запазва.

Динамичната социално-икономическа обстановка в областта рефлектира върху образователната система в областта и в частност върху структурата и развитието на средното образование. В резултат от интензивното взаимодействие между социално-икономическите условия и образователната структура, както и в резултат от променящите се изисквания на регионалната общност към училището, се открояват и някои специфични проблеми:

➤ Проблеми, произтичащи от демографските процеси

Негативните демографските изменения в Габровска област са устойчиви през последните години. В резултат на демографската картина, продължава тенденцията за намаляване на броя на учениците в областта от I до XII клас.

БРОЙ НА УЧЕНИЦИТЕ ОТ I - XII КЛАС В ГАБРОВСКА ОБЛАСТ

Община	2002/2003	2003/2004	2004/2005	2005/2006	2006/2007	2007/2008	2009/2010
Габрово	8 158	7 499	7 731	7 418	6 993	6 595	6 253
Дряново	1 407	1 535	1 307	1 221	1 123	1 057	980
Севлиево	4 826	4 805	4 536	4 385	4 150	3 796	3 715
Трявна	1 242	1 387	1 114	1 089	1 079	1 037	975
Област Габрово	15 633	15 226	14 688	14 113	13 345	12 485	11 923

➤ Проблеми, свързани с прибиране и задържане на учениците

Основните проблеми произтичат от бездействието на определени институции при изпълнение на задълженията им, определени в нормативните актове:

- Общините не осъществяват дейности за установяване на местоживеенето на преместените ученици, напуснали населените места или страната, без да уведомят училището;

- Отделни общини не контролират и не наблюдават достатъчно прибирането и задържането на подлежащите на задължително обучение деца до 16-годишна възраст в училище, средната месечна посещаемост на децата в детските градини и броя на учениците в полуинтернатните групи.

- Дирекциите „Социално подпомагане”, след писмено уведомяване от училищата, не информират и не консултират учениците, преди налагане на наказания по реда на чл.139 от Правилника за прилагане на Закона за народната просвета.

- Заложените дейности в общинските планове за действие на комисиите за закрила на детето, относно проучване и преодоляване на причините за отпадане на ученици от обучение, не се изпълняват.

Пряко отражение на демографските процеси е и продължаващата тенденция, свързана със затруднения при **изпълнението на държавния план-прием.**

Предоставените данни от РИО на МОМН ясно показват предпочитанията на учениците за профилирано и професионално образование, както и стремежът към високо качество на образованието, обвързано с определена образователна перспектива или професионална реализация след завършено средно образование. Съпоставката на изпълнението на държавния план-прием в професионалните училища след завършен VII клас и след завършено основно образование сочи, че училищата в областта предлагат увеличение на възможностите за избор.

Налице е вече осъзната необходимост за прием в паралелки след завършен VIII клас, насочени към перспективни професии и специалности, пряко обвързани с развитието на бизнеса в региона и необходимостта от квалифицирани кадри със средно образование.

Материално-техническата база - Състоянието на материално-техническата база на значителна част държавните и общински детски градини, училища и извънучилищни педагогически учреждения е задоволително, но следва да се има предвид, че тя е изграждана съобразно обществените и образователни потребности при други икономически и социални условия.

Продължителната експлоатация, занижените през последните години средства за ремонт, поддръжка, обогатяване и развитие, както и новите, нормативно дефинирани стандарти за високо качество на образованието чрез държавните образователни изисквания, определят необходимостта от качествен скок за промяна на състоянието на материално – техническата база и нов управленски подход при решаването на проблемите, свързани с нейното съвременно развитие.

На територията на Габровска област спешните ремонти, касаещи условията за безопасен труд на децата, учениците и кадрите на образованието за осъществяване на ефективен учебен процес са извършвани веднага. МТБ се поддържа и обновява според финансовите възможности на общината и бюджетите на отделните учебни и детски заведения.

През учебната 2008/2009 година поддържането и подобряването състоянието на МТБ на училищата и детските градини в общините е насочена към енергоспестяване и намаляване на основните консумативни разходи и се финансира по няколко начина:

- ✓ от бюджета на училища и детски градини;

- ✓ от заложените средства по капиталови разходи в бюджет 2009 г.;
- ✓ от разработката и реализиране на проекти по Национални програми.

Реализиране на проекти - Ръководствата на общините, учебните и детски заведения съзнават своята отговорност за опазване и доразвиване на материално-техническата база, като в последните години насочват вниманието си към търсене и разработване на проекти за участие по програми с цел обновяване на същата.

✓ По проект на Община Габрово по ОП „Регионално развитие”, цялостно обновени до началото на 2009-2010 учебна година са сградите на ПМГ „Акад. Ив. Гюзелев”, СОУ „Райчо Каролев” и ЦДГ „Радост”. Повишена е енергийната ефективност на сградите и е подобрена образователната среда; създадена е достъпна среда за хората в неравностойно положение. Общата стойност на проекта е 5 492 732,47 лева;

✓ По проект на Община Дряново по ОП „Регионално развитие” е извършено аниране, вътрешен ремонт, реконструкция на отоплението и вертикална планировка на бази „Детелина” и „Иглика” към ЦДГ „Детелина и детски ясли – гр. Дряново. Общата стойност на проекта е 942 481 лв. След приключване на дейностите по проекта материалната база е изцяло реконструирана и отговаряща на съвременните изисквания за функционирането ѝ;

✓ По проект от Националната програма „Оптимизация на училищната мрежа” на стойност 250 000 лв. в СОУ „М. Райкович” – гр. Дряново до началото на учебната 2009 – 201- учебна година са извършени ремонт и обогатяване на МТБ;

✓ По ОП „Развитие на човешките ресурси” – схеми „Да направим училището привлекателно за младите хора”, „Разработване на механизми за училищни и студентски практики”, „За по-добро бъдеще на децата” за област Габрово са одобрени и реализирани (в или в процес на реализация) проекти с обща стойност над 1,170 млн. лева на различни бенефициенти – общини, училища, ТУ, НПО;

✓ По програма Красива България 2009 Община Габрово е ремонтирала двете сгради на Детска ясла „Славейче” и ЦДГ „Мечо Пух” (за обща стойност над 483 хил. лв.), Община Трявна ремонтира сградите на ОДЗ „Калина” и ОУ „П. Славейков” (за обща стойност над 400 хил. лв.);

✓ В процес на изпълнение е проект на Община Габрово „Общност, ориентирана към подобряване услугите за отглеждане на деца на територията на Община Габрово”, финансиран от Финансовия механизъм на ЕИО. Обща стойност - 610 000 лв.

✓ В процес на изпълнение е проект на Община Севлиево по Национална програма „Съфинансиране от МОМН на общински инвестиционни проекти, насочени към подобряване на материалната база в училищата”, модул „Съфинансиране на проекти за енергийноэффективно саниране на училищни сгради» за ремонтни дейности в Първо ОУ „Христо Ботев”, гр. Севлиево и подобряване ефективността на топлинния източник и отоплителната инсталация на 3 ОУ в селата на община Севлиево.

Специфични проблеми на образованието

Образованието е отворена система с взаимни рефлексии към и от общественоекономическото развитие. В движението към новия тип икономика, достъпът до актуална информация, мотивацията и уменията тя интелигентно да се използва от всеки гражданин в условията на динамичен пазар на работната ръка, се превръщат в ключови предимства на всеки индивид в условията на конкуренция.

В тази връзка, специфичните за региона образователни проблеми са следствие от необходимостта да се преосмислят акцентите на необходимите образователни промени в страната и региона, а именно:

- На училището все още не се гледа като на институция, предлагаща образователни услуги на учениците, обществото и бизнеса. Терминът “качество” тук се въвежда от индустрията.

- Очакваният резултат от образованието, т.е. какви качества (знания, умения, компетентности) е продуктът на образователната система, като ученикът, в края на определен етап от обучение, все още не е носител на социално – икономическите перспективи на региона и страната.

- В мотивационната сфера на субектите и обектите на образованието все още не са установени връзките с въвежданите държавни стандарти, както по отношение на формираната у ученика, така и по отношение на изискванията към професионалното поведение на учителя.

- Развитието и обогатяването на учебната среда и в частност насищането ѝ с информационни и комуникационни технологии и многообразни информационни източници е основен проблем, решаването на който е пряко обвързан с проблема за успешното взаимодействие между държавата, общините и бизнеса, както в страната, така и в региона.

- Овластяването се участниците в процеса на обучение с цел формиране на активни, творчески, но и отговорни за своите дела личности – ученици, преподаватели, експерти, директори и др. е проблем с отражение на регионално и държавно равнище, решаването на който пряко ще предпостави решаването на част от изложените проблемни акценти.

Изводи и констатации:

Позитивни:

- Наличие на относително добре структурирана образователна система.
- Съхранена в значителна степен традиция на местното население за получаване на качествено и перспективно образование.
- Наличие на достатъчен сграден фонд.
- Относително високо образование и професионална квалификация на педагогическите кадри.
- Обезпечено в значителна степен училищно здравеопазване

Негативни:

- Тенденция за прогресивно намаляване на броя на учениците, което води до закриване на училища и детски градини и изменение на структурата на регионалната образователна мрежа.
- Слаба обвързаност на обществото и бизнеса с проблемите на образованието.
- Разминаване между потребността от кадри на пазара на труда и предлаганите в професионалните училища професии и специалности.
- Изменение на отношението на различните слоеве от обществото към образованието като ценност.
- Тенденция за намаляване на заетите с педагогически услуги.
- Тенденция за застаряване на педагогическите кадри.
- Тенденция за недостиг на кадри за чуждоезиково обучение, информатика и информационни технологии, математика и природни науки.

- Липса на алтернативни форми за ангажиране на свободното време на учениците и за развитие на потребностите им в малките населени места.

2.3.7 Култура

В процес на икономическа криза една от най-засегнатите области е духовната и културата. Проблемите са много, но основният от тях е финансовият и произтичащите от него – затруднения при организиране на културни прояви, спад в посещаемостта на същите от населението, трудности по поддръжката и съхранението на културните и историческите паметници и сгради.

Територията на Габровска област е наситена с обекти с образователна и културна стойност, много от които с регионално и национално значение. Тя е привлекателна за национален и международен туризъм, поради: близостта на Стара планина, чистата природа и свежият планински въздух; природните, исторически и етнографски забележителности (НП „Централен Балкан”, НП “Българка” и др.); културните паметници, уникалните архитектурни комплекси като ЕМО „Етьр”, АИР „Боженци”, Трявна; изключителните антропогенни ресурси и културни събития от международно и национално значение напр. Международен фестивал на хумора с ежегоден карнавал, Международно биенале на хумора и сатирата в изкуствата, Международен фестивал на комедийния спектакъл, Национална среща-наддумване “Благолаж”, Международен панаир на народните занаяти, Дни на камерната музика, Славейкови дни на културата и др.

Културните обекти, традиции и прояви са с местна, национална и международна значимост са разгледани подробно в контекста на развитието на туризма – раздел ИКОНОМИКА.

Средища на културното развитие и обогатяване на населението са музеите, театрите, читалищата, библиотеките, галериите и др. Културните институции са призвани да осъществяват обществено значима дейност – да съхраняват и развиват духовната памет, като я правят достъпна за другите култури и за следващите поколения. Анализът на състоянието на местните обекти и организации дават отговор до колко те осъществяват тази задача.

МУЗЕИ В ОБЛАСТ ГАБРОВО ПО ОБЩИНИ (брой)

	2000 г.	2002 г.	2005 г.	2007 г.	2008 г.
Музеи	8	9	9	9	9
Посещения	237 011	294 610	303 531	322 136	335 695
Експонати	360 354	352 219	569 057	572 494	575 355
Персонал общо	86	103	171	181	178

През последните години се увеличава посещаемостта. Запазен е общия брой на музеите – 9, 5 от тях са общоисторически, 4 са специализираните (в т.ч. една художествена галерия).

На територията на област Габрово работят два театъра, които се намират в административния център Габрово. Това са Драматичен театър „Рачо Стоянов” (носител на държавни отличия, участвал в много чужди фестивали, за 2006 г. театърът е получил 13 престижни награди) и Държавен куклен театър. Общия брой места за зрители е 515.

ТЕАТРИ В ОБЛАСТ ГАБРОВО

	2000 г.	2005 г.
Брой	2	2
Места	518	515
Представления	350	387
Посещения - хиляди	39	43
Среден брой посещения на едно представление	111	110

Община Габрово с партньорството на Драматичен театър “Рачо Стоянов” изпълнява проект, финансиран по Оперативна програма “Регионално развитие”, за обновяване и модернизирание на зала “Възраждане”.

Създадения през 2005 г. Регионален експертно-консултантски и информационен център „Читалища” – Габрово (структура към Министерство на културата) подпомага дейността на читалищата от цялата област и модернизиранието им като основни културни и информационни центрове за местната общност.

На територията на област Габрово по данни на РИКЕЦ към 31.12.2008 г. функционират 74 читалища, 17 от които в градовете и 58 в селата. Разпределението по общини е следното:

община	Габрово	Дряново	Севлиево	Трявна
общ брой	33	7	28	7
в т.ч в градовете	11	2	1	3

Те осъществяват разнообразна читалищна дейност в различните сфери на изкуството, науката, културата, социалните услуги и туризма и подпомагат оформянето на културно-просветния облик на областта. Многобройните им състави намират изява извън пределите на региона и страната и се превръщат в истински културни посланици на България в Европа и света. Демографският срив и липсата на млади хора, особено в по-малките села, влияе крайно негативно върху активността на читалищата и културния живот на населеното място.

Финансирането на читалищата от Габровска област е главно от държавния бюджет - от Министерство на културата. Читалищата набавят и собствени приходи - от членски внос, изяви на съставите, работа по програми и проекти, дарения и спонсорство. През 2008 г. 41 читалища от Габровска област получиха допълващи средства за подпомагане на дейността им от МК. Общата сума е 124 100 лв., от тях за ремонт – 86 000 лв., за художествено-творческа дейност – 27 100 лв. и за компютърна техника – 11 000 лв.

Общините подпомагат читалищата на тяхна територия, като финансово обезпечават провеждането на читалищни мероприятия, поемат транспортните разходи за престижни участия на читалищни състави в събори и фестивали в страната, в отделни случаи отпускат парични средства за ремонти, поддръжка на техниката и годишен абонамент. Все повече читалища започват да работят по проекти и програми. За съжаление все още липсва необходимият капацитет от специалисти, особено в малките населени места, който да подпомогне развитието на този процес. Сградният фонд на читалищата е в сравнително добро състояние. Периодично се извършват ремонти – предимно частични. Проблем на четири читалища е липсата на сгради за осъществяване на читалищна дейност.

Повечето от читалищата в Габровска област извършват библиотечна дейност. В предлагането на тази традиционна за читалищата услуга се наблюдава развитие. Читалищните библиотеки (в по-големите населени места) не само обновяват фондовете си с нови книги и периодичен печат. С навлизането на новата компютърна техника, те предлагат все по-богата информация на читателите.

БИБЛИОТЕКИ В ОБЛАСТ ГАБРОВО ПО ОБЩИНИ

	1997 г.	1998 г.	1999 г.	2000 г.	2005 г.
Библиотеки	211	206	203	167	102
Библиотечен фонд - хиляди	2 447	2 419	2 409	2 236	1 775
Читатели	40 605	38 707	35 881	29 109	24 599

Регионална библиотека “Априлов - Палаузов” – Габрово е най-голямата общодостъпна и богата като фонд библиотека в общината и областта. Заедно с още осем библиотеки от областта участват в първа фаза (етап 2009) на програмата “Българските библиотеки място за достъп до информация и комуникация за всеки” (“Глоб@лни библиотеки”). Програмата цели да осигури нови компютърни работни станции, предоставящи безплатен достъп до Интернет за населението в обществените библиотеки в България, обучение на библиотечни работници в компютърни умения, нови услуги и библиотечен мениджмънт, както и обучения, застъпничество и електронно съдържание за потребителите в библиотеките. Всички тези дейности са предпоставка за модернизирването и превръщането на библиотеката в по-привлекателно място за хора от всички възрасти.

Културна сфера – проблеми, тенденции, изводи

Област Габрово е богата на културни институции от национално и международно значение. Те са една от предпоставките за опазване и обогатяване на културното наследство и развитие на туризъм в областта. Проблем все още е недостатъчната финансова обезпеченост за развитието на културата и поддържане на базата. Необходимо е да се търсят алтернативни финансови източници. Необходимо е осъществяване на довършителни и ремонтни дейности, обновяване и реконструкция на сградите на отделни културни институти с цел осигуряване на по-добри условия за работа и на по-качествени услуги за гражданите. Общ проблем за културно-историческото наследство в областта са недостатъчните грижи за поддържане на паметниците на културата поради недостига на средства и подходящи механизми. Някои от тях са изоставени и без сериозна защита, нанесени са значителни щети и от времето, и от иманяри. Ефективното използване на културните ресурси на региона ще създаде мултипликационен ефект и в други сектори на регионалната икономика, в частност туризма.

2.3.8 Младежки дейности

Състояние на неправителствените организации - От регистрираните НПО в област Габрово около 20 са организациите, работещи по проблемите на младите хора, като по-голямата част са концентрирани на в община Габрово. Към декември 2007 година по неофициални данни активна дейност развиват не повече от 5-7 организации.

В Габровска област съществуват организации и институции на местно ниво (читалища, центрове за работа с деца, младежки център), които не са младежки

организации (т.е. по-голяма част от членовете и управителните им органи не са младежи), но са доставчици на услуги за деца и младежи в общността - образователни, услуги за свободното време, социални услуги и други програми и инициативи.

В сравнение със състоянието преди 2005 г. се отчита намаляване на броя на работещите младежки организации и намаляване на броя на програмите и дейностите на някои организации и институции, доставчици на младежки услуги.

Единици са НПО/младежките групи, осъществяващи конкретни дейности по младежка проблематика по места, а именно: Сдружение “Младежко християнско дружество” ИМКА – Габрово; Български Младежки Червен Кръст, регион Габрово; Сдружение “Социален диалог” – Габрово; Сдружение ИРИС, Севлиево; Сдружение МОГА, Дряново; Сдружение Българи, Дряново и др.

На територията на община Габрово активно работи Областен съвет по наркотични вещества (делегиран бюджет), Арт работилница към ученическия младежки съвет и клубове за здравно образование в общинската училищна мрежа.

Някои от другите доставчици на младежки услуги в общността са: Младежки център, Севлиево; Детски комплекс „Йовко Йовков” – Севлиево; Център за работа с деца, Севлиево; някои читалища; частни обучителни центрове за развитие на чуждоезиковото обучение и на компютърни умения (Веда Консулт, Училища Европа, езикова школа Интензив, езикова школа Видима и др.). НПО, заедно с младежките клубове в училищата, структурирани като извънкласни дейности, са по-активни в инициерирането, подготовката и осъществяването на младежки проекти, насочени към решаване на разнородни проблеми на младите хора в общността.

На територията на Габровска област все по-рядко (в сравнение с периода 1996-2002 г.) се организират значими младежки срещи, в които да се дискутират актуални младежки проблеми и приоритети за развитие

По отношение на осигуряване на средства за младежки дейности се наблюдават различни практики. Средствата, които се изразходват средногодишно за подобряване и развитие на младежка инфраструктура и за младежки дейности се осигуряват от общинския бюджет. Тъй като на територията на малките общини няма голям брой активно работещи младежки организации и структури, то обема от привлечени средства от НПО за младежки дейности, обучение и развитие на младежки лидери, е сравнително малък. В Габрово младежките дейности се финансират частично от бюджета на Община Габрово целево за конкретни дейности и инициативи, и една значителна част от средствата се осигуряват от НПО чрез проекти, подкрепени от национални програми и инициативи, финансирани от ЕС и други донорски програми.

С членството на България в ЕС се откриха нови възможности пред организациите, които същевременно поставят много високи изисквания по отношение на капацитета на младежките организации и опита им да управляват проекти, както и по отношение на осигуряване на финансов ресурс, който да бъде използван под формата на оборотни средства (безлихвен/нисколихвен заем) за осъществяване на проектните дейности до окончателното плащане по съответния договор. Тези нови изисквания са истинско предизвикателство за организациите.

Съществува неизползван потенциал и потребност за партньорство между младежките групи и организации, които работят на местно и на областно ниво, както и участие в мрежи на европейско ниво.

Програми за свободното време и клубове по интереси към училищата - През периода 2006-2007 г. към училищата в област Габрово са сформирани общо над 40 клуба по интереси и над 13 вокални, танцови, спортни и театрални групи. В общините

от областта има действащи 2 вокални групи; 5 танцови формации; 6 танцови състава - 3 средношколски, 2 детски и 1 студентски; 3 фолклорни ансамбъла; 3 хора – мъжки, женски и смесен, в които участват и млади хора, 4 школи по изобразително изкуство, 38 регистрирани спортни клубове, от които активни са около 30.

Участие на младите хора в живот на общността:

✓ Повече от ½ от младите хора не участват в никаква организирана младежка структура, нито еднократно са участвали в младежки програми и инициативи;

✓ Значителен брой от младите хора на възраст 15-35 години нямат ясно очертани цели и намерения за бъдещо развитие и не получават адекватна подкрепа за това;

✓ Младите хора активно търсят информация за възможности за реализация в по-големите градове (София, Пловдив, Варна и др.) и чужбина. Съществува сериозна опасност от продължаваща миграция по икономически и социални причини;

✓ Младите хора не проявяват особен интерес към политическите и обществени събития. Липсата на незаинтересованост от обществено – политическия живот, апатията, са доказателство за сериозните дефицити в осъществяване на младежките дейности през последните 15 години;

Проблемите на младите хора, тяхната реализация и мястото им в обществения живот са едни от важните приоритети за бъдещето развитие на област Габрово и обуславят необходимостта от създаването на дългосрочна младежка политика в региона.

ВЪЗМОЖНОСТИ:

- Разширяване на партньорските взаимоотношения между младежи, неправителствени организации, общински и областна администрация.

- Оборудване на младежките домове и центрове със съвременна техника за създаване на съвременен консултантски центрове.

- Създаване на информационна банка за възможностите за младежки културно-исторически и еко туризъм в региона.

- Разработване и прилагане на програми с практическа насоченост за обучение и квалификация за разработването на проекти с младежка насоченост.

2.3.9 Спорт и отдих

В община Севлиево е изградена много добра спортна база: модерен стадион “Раковски”, спортна зала „Дан Колов”, три спортни площадки, тенис кортове, закрит плувен басейн, бази за спортен риболов. На 7 км. южно от града се намира мотополigon “Горна Росица”, на който ежегодно се провеждат кръгове от европейски и световен шампионати във всички класове мотокрос. Трасето е единствено в света, със 100 процента видимост. На територията на общината са регистрирани 25 спортни клубове. През 2008 г. е приета Стратегия за развитие на физическото възпитание и спорта в община Севлиево за периода 2009-2012 г.

В община Трявна има два плувни комплекса, съответно в градовете Трявна и Плачковци, спортен комплекс с две футболни игрища, лекоатлетическа писта, два тенис корта.

Материално техническата база в община Дряново включва: общински стадион "Локомотив"; Спортен интеграционен и рехабилитационен център; физкултурни

салони в училищата и техните открити спортни площадки; открити спортни площадки; квартални детски площадки и съоръжения. Приета е програма за развитие на физическото възпитание и спорта за периода 2009 – 2012 година. Основните направления са масов спорт, ученически спорт и спортни клубове, поддръжка и ремонт на спортните съоръжения и обекти. През последните година в община Дряново са завършени много проекти, спомагащи за развитието на спорта и обогатяването на материално техническата база – спортни площадки на СОУ "Максим Райкович", физкултурен салон – ОУ "Св.Св. Кирил и Методий", открита спортна площадка – ПГИ "Рачо Стоянов", открита спортна и детска площадка – квартал Априлци, детска площадка – квартал "Изгрев", детски съоръжения на територията на града.

В Габрово функционира една от най-модерните в страната спортна зала „Орловец“. През последните години залата е домакин на множество спортни и културни събития вкл. национални и международни първенства. Общината разполага с със стадион „Априлов“ и спортен комплекс „Христо Ботев“, открити спортни площадки, квартални детски площадки и съоръжения. В ПМГ “Акад. Иван Гюзелев” по проект на Община Габрово са ремонтирани и модернизирани физкултурният салон и плувния басейн, като целта е се подпомогне развитието на здравната култура и разумното оползотворяване на свободното време чрез спорт на учениците от гимназията, както и на ученици от други училища на територията на гр. Габрово.

Основните видове спорт, обхванати на територията на област Габрово са: хандбал, борба, самбо, джудо, ориентирание, шахмат, волейбол, баскетбол, футбол, вдигане на тежести, спортна акробатика и др. Ежегодно се провеждат традиционни спортни турнири и шампионати.

Спортните клубове от Област Габрово са до голяма степен оставени на самофинансиране с неясни цели приходаизточници и субсидии. Средствата, които им се полагат са много оскъдни, идват неритмично. По-голямата част по дейността, свързана с осигуряване финансирането им се реализира от ръководствата на спортните клубове и треньорите. Дейността им често е насочена предимно към търсенето на средства. Това оказва негативно влияние върху дисциплината и учебно – тренировъчния процес. Издръжката на най-добрите състезатели е недостатъчна поради което някои от тях предпочитат други клубове и градове, или се отказват рано от спорта. Това води до обезсърчаването на останалата част от спортистите.

На територията на Габровска област функционират няколко зони за отдих. ***Трябва да се отбележи местността Узана, която поражда все по сериозен интерес за излети, почивка и през зимните месеци за активно занимание с зимни спортове.***

Проблеми:

- недостатъчно средства за поддръжане и основен ремонт на повечето от съществуващите спортни бази и за закупуване на спортни съоръжения и екипировки, за финансиране на спортни изяви;
- слабо е развит масовия туризъм сред младежите;
- недостатъчна спортна база за масово ползване от хора с увреждания;
- финансовите средства за спорт и масов туризъм са силно ограничени.

Възможности:

- възстановяване на ученическите спортни школи и отбори;
- възстановяване и модернизация на спортните бази и обекти вкл. чрез концесиониране;

- приспособяване и оборудване на част от спортните бази за масов спорт и използване от хора с увреждания;
- изграждане на детски и спортни площадки и благоустрояване на досега съществуващите градски паркове;

2.3.10 Анализ на административен капацитет на общинско и областно ниво за усвояване на средствата от фондове на Европейският съюз и други международни програми

Капацитетът за усвояване на средства е степента, в която страната е в състояние да изразходва определените ѝ финансови ресурси по ефективен и ефикасен начин. Разглеждан на национално ниво, той има три основни измерения: макроикономическа ситуация (общото равнище на развитие), възможности за съфинансиране и **административен капацитет**.

Административният капацитет се изразява в способността и умението на централните и местните власти да изготвят своевременно подходящи планове, програми и проекти, да вземат решения за програмите и проектите, да координират основните партньори, и да администратират процесите по прозрачен и отчетен начин. Основното предизвикателство пред общинските и областните администрации към настоящия момент е ефективната подготовка на проектни предложения, управление на проекти и пълноценно усвояване на финансовите ресурси, предоставени на страната по финансовите механизми на ЕС.

Общините от областта активно участват в отворените схеми по оперативните програми и програмата за развитие на селските райони, като е процента на успеваемост е сравнително висок (информацията е актуална към м. февруари 2010 г.).

Водеща е Община Габрово с одобрени 14 проекта:

- ✓ **4 проекта по ОП Регионално развитие** на обща стойност 8 770 956,40 лв.
- ✓ **4 проекта по ОП Околна среда** на обща стойност 124 694 237,00 лв.
- ✓ **4 проекта по ОП Развитие на човешките ресурси** на обща стойност 623 607,37 лв.
- ✓ **1 проект по ОП Административен капацитет** на стойност 636 720 лв.
- ✓ **1 проект по Финансовият механизъм на ЕИП** на стойност 610 080 лв.

Община Дряново – 2 одобрени проекта:

- ✓ **1 проект по ОП Регионално развитие** на обща стойност 942 481,07 лв.
- ✓ **1 проект по ОП Развитие на човешките ресурси** на обща стойност 53 640,07 лв.

Община Севлиево с 1 одобрен проект:

- ✓ **1 проект по Програмата за развитие на селските райони** на обща стойност 178 059 лв.

Община Трявна – 5 одобрени проекта

- ✓ **2 проекта по ОП Развитие на човешките ресурси** на обща стойност 136 767 лв.

- ✓ **3 проекта по Програмата за развитие на селските райони** на обща стойност 2 023 803 лв. (партньор в 1 от проектите е община Дряново)

Областна администрация е целева група по **4 проекта по ОП Административен капацитет**.

Постигнатата успеваемост е доказателство за съществуването на местен и регионален капацитет за усвояване на средства, като предизвикателство пред екипите продължава да бъде ефективното управление на проектите, при спазване на всички изисквания от страна на управляващите органи.

Вследствие негативното отражение на икономическата криза върху местните бюджети и намаляването на приходната им част в следващите години общинските администрации ще изпитват затруднения за осигуряване на необходимото съфинансиране, което по оперативните програми от 2010 г. е 15%.

Областната администрация и четирите общини имат качествен достъп до Интернет. Практика е активното използване на този информационен източник за текущи възможности за проектно финансиране, търсене и обмен на информация.

На областно ниво е необходимо укрепване и “попълване” на областната администрация с експертни кадри в областта на регионалното развитие, инвестиционната политика и мониторинга на изпълнение на стратегиите, програмите и плановете за регионално развитие. За осъществяване на координация и мониторинг по изпълнение на програмите и плановете в областта е уместно в структурата на областната администрация да се формира звено по координация, мониторинг и контрол, пряко подчинено на областния управител.

III. СИЛНИ И СЛАБИ СТРАНИ, ВЪЗМОЖНОСТИ И ЗАПЛАХИ ЗА УСТОЙЧИВО РАЗВИТИЕ НА ОБЛАСТ ГАБРОВО

SWOT-анализът позволява по-точно формулиране на приоритетите и целите за развитие на областта, както и периодична оценка на позицията ѝ и предприемане на мерки за коригиране на състоянието. Силните страни и възможностите са факторите, които подкрепят бъдещите планове за развитие, а слабите страни и заобикалящите ни опасности и заплахи – факторите, които по-скоро пречат в избраната посока на развитие. В най-общ план ефективната стратегия има за цел да максимизира силните страни, като използва възможностите на средата и едновременно с това се стреми да неутрализира или намали влиянието на слабите страни и заплахите.

Сериозни промени в SWOT-анализа на действащата ОСР не са направени, тъй като в голямата си част той е актуален и към настоящия момент.

СИЛНИ СТРАНИ И ПРЕДИМСТВА

- централно географско положение, улесняващо икономическите връзки и развитието на територията;
- разнообразни природни ресурси и уникални екосистеми;
- богато и съхранено културно-историческо наследство и традиции в занаятите, подходящи за развитие на туризъм;
- развита междуселищна пътна, водоснабдителна и електропреносна мрежа;
- голям брой МСП, осигуряващи трайна заетост в традиционните производства за областта;
- започнал процес на технологично обновление и демонстриран предприемачески интерес;
- присъствие на големи международни фирми, които засилват интереса на чуждестранните инвеститори;
- наличие на обучени кадри за традиционните производства;
- наличие на учебни заведения, отговарящи до голяма степен на икономическия профил на областта и обучаващи организации за професионално образование и квалификация;
- богат опит в НПО сектора и установени международни партньорства;
- обществена подкрепа за приоритетните обекти на техническата и социалната инфраструктура;
- развити и балансиращи мрежи от институции в образованието, здравеопазването, културата и спорта;
- изградени информационни системи и въведени услуги на електронното управление;
- положителен имидж на областта като цяло.

СЛАБИ СТРАНИ

- разпокъсаност на населените места и труден терен (планински релеф), утежняващ развитието на територията;
- неефективно използване на природните ресурси;
- недостатъчна атрактивност на туристическото предлагане;
- амортизирана и недоизградена техническа инфраструктура;
- амортизирана материално-техническа база на социалната инфраструктура;

- недоизграден основен транспортен коридор № 9 в частта: Западен обходен път на град Габрово и тунелно преминаване на прохода Шипка;
- липса на газификация за областта (с изключение на град Севлиево);
- недоизградена екологична инфраструктура и система за управление на дейностите по опазване на околната среда;
- ниско технологично равнище, неефективна организация и ниска производителност в старите предприятия и селското стопанство;
- недостиг на квалифицирани изпълнителски кадри в съответствие с потребностите на бизнеса;
- недостатъчни управленски знания и умения;
- недостатъчна комуникация и координация между регионална и местна власт, бизнес и НПО-сектор;
- нисък жизнен стандарт;
- недостиг на медицинска диагностична и терапевтична апаратура и текучество и недостиг на специалисти по здравни грижи;
- не се провежда активна политика за масов отход, спорт и туризъм, както и за профилактика на здравето;
- ограничени местни ресурси (финансови и човешки);
- негативни демографски и миграционни процеси.

ВЪЗМОЖНОСТИ

- членство в ЕС – ползване на допълнителни финансови ресурси, достъп до нови пазари и капитали, свободно движение на стоки;
- съответствие между националните, регионалните и местните приоритети;
- политики за стимулиране на публично-частни партньорства;
- привличане на нови инвестиции и партньорства с международни организации;
- държавна подкрепа за изграждане на обект: “Тунел Шипка”, вкл. и “Западен обходен път - град Габрово”;
- използване на национални и чуждестранни фондове за развитие на регионалната инфраструктура;
- държавна политика за подкрепа и оптимизиране на социалната сфера;
- повишен интерес към България и региона;
- навлизане на информационно-комуникационни технологии;
- развитие на високо-технологични отрасли.

ЗАПЛАХИ

- световната икономическа криза;
- политическа нестабилност и промяна в политиката на ЕС към България;
- държавна политика, нестимулираща бизнеса;
- консервативна и бюрократична администрация на национално и европейско ниво;
- демографски срив и емиграция на млади хора и трудоспособно население;
- навлизане на застрашаващи околната среда производства;
- забавяне процесите на децентрализация;
- концентрация на човешки и финансов ресурс в големите градски центрове на страната;

IV. Визия, ПРИОРИТЕТИ И ЦЕЛИ ЗА РАЗВИТИЕ

Актуализацията на стратегическата част на документа е насочена към адаптиране и постигане на по-голямо съответствие на областната стратегия за развитие с националната рамка за развитие, определена, от една страна, от европейски документи със стратегически и нормативен характер и, от друга, от действащите оперативни програми, като е акцентирано на възможностите, предоставяни от оперативна програма “Регионално развитие”, която в най-голяма степен подкрепя развитието на регионите в България и финансира проекти на общини.

Определената визия в действащата ОСР е запазена, тъй като тя отговаря на актуалните нужди на област Габрово и не се налага преформулирането и.

ВИЗИЯ - ОБЛАСТ ГАБРОВО ДА СЕ ПРЕВЪРНЕ В РЕГИОН С ЕФЕКТИВНА ИКОНОМИКА И ВИСОК ЖИЗНЕН СТАНДАРТ, ПОСТИГНАТИ ЧРЕЗ СЪХРАНЕНИТЕ И РАЗВИТИ ТРАДИЦИИ, ПРЕДПРИЕМАЧЕСКИ ДУХ, ПРИРОДНИ РЕСУРСИ И КУЛТУРНО-ИСТОРИЧЕСКО НАСЛЕДСТВО

Тази визия ще бъде постигната чрез три стратегически цели. Формулирането на стратегически цели е нов елемент, като при определянето им е търсена обвързаност с поставените цели на по-горно ниво (район, национално, европейско), вътрешна взаимовръзка и съответствие с потенциала на област Габрово. Стратегическите цели са обвързани с приоритети, като е приложен интегриран подход при планирането т.е. развитието се базира на принципа на устойчивото развитие, а именно съчетаването на целите на икономическото, социалното развитие и тези в областта на околната среда.

Запазени са действащите приоритети на ОСР. Единствено обединени в нов приоритет 6 Укрепване на административния капацитет и развитие на сътрудничество за европейско териториално сближаване са приоритети 7 и 8. Направено е преномериране и подреждане, съобразно ориентацията и приноса към конкретната стратегическа цел.

Стратегическите цели и приоритети имат интегриран характер. Те са взаимно свързани и допълващи се.

За някои специфични цели е направена редакция във формулировката с оглед привеждането им в съответствие с новите икономически условия и перспективите за развитие, очертани на национално ниво. За осигуряване на по-пълна обвързаност със стратегическите цели на европейската и национална политика за регионално развитие са добавени и нови специфични цели.



Стратегическа цел 1 Стабилизиране на икономиката и постигане на икономически растеж

Тежката икономическа и финансова криза засегна сериозно Европа. Въздействието се почувства силно в реалната икономика със свиване обема на производството, значителна междуфирмена задлъжнялост, намалени публични финанси, увеличаване на необслужваните плащания по банкови заеми и кредити, влошен бизнес климат, както и с рязко нарастване на безработицата. В средносрочен период възстановяването на икономиката и постигането на икономически растеж е основна задача за българската икономическа политика.

Първата стратегическа цел е ориентирана към запазване на конкурентоспособността на икономика в област Габрово, ефективно използване на местните ресурси за стабилизиране на икономиката и постигане на икономически растеж, развитие на иновации и нови технологии.

Реализацията на стратегическа цел 1 е свързана със следните 3 приоритета:

Приоритет 1 Повишаване на регионалната конкурентоспособност чрез технологично развитие и иновации;

Приоритет 2 Използване и развитие на природните дадености, културно-историческо наследство и традиции за развитие на туризъм и рекреация;

Приоритет 3 Подобряване ефективността и конкурентоспособността на селското стопанство в област Габрово и развитие на селските райони.

Стратегическа цел 2 Поддържане на балансирано териториално развитие

Втората стратегическа цел е насочена към изграждане, рехабилитация и модернизация на техническата и екологична инфраструктура, осигуряваща качествен достъп на гражданите до публични услуги и подобряване състоянието на околната среда. Тези инфраструктури са ключови и за разрастването на бизнеса. При разгръщане на съответните мрежи ще се търси баланс от гледна точка пространственото развитие на територията на областта. Реализирането на тези цел ще допринесе за подобряване качеството на живот на населението в областта и за повишаване на възможностите за инвестиции в икономиката.

В обхвата на стратегическата цел са включени следните приоритети:

Приоритет 4 Развитие и модернизация на базисната инфраструктура;

Приоритет 5 Изграждане и развитие на екологичната инфраструктура и екологосъобразни технологии;

Приоритет 6 Укрепване на административния капацитет и развитие на сътрудничество за европейско териториално сближаване.

Стратегическа цел 3 Повишаване на жизнения стандарт в областта

Комплексното развитие и функциониране на системите на образованието, здравеопазването, социалните дейности, културата и спорта на територията на област Габрово има ключово значение за съхраняването и развитието на човешкия капитал. Инвестициите в социалната инфраструктура и в повишаване качеството на предоставяните услуги имат дългосрочен позитивен ефект върху демографските процеси и върху бъдещото икономическо развитие на областта. Тази стратегическа цел е пряко свързана с повишаване конкурентоспособността на икономиката.

Незадоволителното състояние на физическата среда и благоустройството в градовете в редица случаи ограничава тяхното развитие. Благоустройството (пътни настилки, пешеходни зони, озеленяване, градски центрове и архитектура) е една от най-слабите страни на населените места. Третата стратегическа цел е свързана и с подобряване на заобикалящата среда, като елемент за измерване на жизнения стандарт.

Стратегическа цел 3 включва един приоритет - Приоритет 7 Подобряване условията и качеството на живот в област Габрово.

СТРАТЕГИЧЕСКА ЦЕЛ 1 СТАБИЛИЗИРАНЕ НА ИКОНОМИКАТА И ПОСТИГАНЕ НА ИКОНОМИЧЕСКИ РАСТЕЖ

Приоритет 1 Повишаване на регионалната конкурентоспособност чрез технологично развитие и иновации

Повишаването на конкурентоспособността на регионалната икономика, на отделните и сектори и на фирмите е предпоставка за постигане на икономически растеж, за справяне с конкурентния натиск на международния пазар и пълноценно участие в глобалното разпределение на труда. Нарастването на конкурентоспособността води до увеличаване на реалните доходи и жизнения стандарт. В основата на съвременните конкурентни икономики е иновативния потенциал и технологичното развитие.

✓ *Специфична цел 1.1 Развитие на изследователска и развойна дейност при използване потенциала на ТУ-Габрово и ИТ-фирми*

Обосновка: Основава се на значимото присъствие на Габровския технически университет с неговите материални и технически ресурси, научен потенциал и възможностите за пазарното им внедряване в съществуващите и в нови производствени мощности, както и при реализирането на нови икономически субекти за региона и съседните му. Определящ е фактът, че ориентацията на научните направления на ТУ го правят уникален за територията на Северен централен район. Отчитането на глобалното развитие на технологиите и осигуряване на конкурентоспособността на местната икономика означава „индустрия, основана на знанието” и тя включва – внедряване на нови материали, изделия и технологии по съвременни научни разработки. Обвързването на науката с производството и пазарната реализация на продуктите от тази връзка са единствената алтернатива за развитие.

Финансова подкрепа:

- ✓ Оперативна програма „Развитие на конкурентоспособността на българската икономика”, Приоритет 1 „Развитие на икономика базирана на знанието и иновационни дейности”
- ✓ Рамкова програма Конкурентоспособност и иновации (2007-2013)
- ✓ Национален фонд "Научни изследвания"
- ✓ Национален иновационен фонд
- ✓ Седма рамкова програма на ЕС

✓ *Специфична цел 1.3 Насърчаване развитието на публично-частното партньорство (ПЧП)*

Обосновка: Чрез насърчаване на сътрудничеството между частния и публичния сектор ще се търси подобряване на бизнес средата за реализацията на дейности от обществен интерес - подготовка на бъдещи проектопредложения; повишаване на сътрудничеството между публични и частни партньори; провеждане на обучения, укрепване и надграждане на капацитета за прилагане на ПЧП.

Правителството и местната администрация са отговорни за осигуряването на обществени услуги и съоръжения. В процеса на икономическо развитие се очертава нуждата от модерни и алтернативни решения в областта на публичните услуги и в модернизиранието на инфраструктурните обекти и комуналните дейности. Международната практика показва, че ПЧП е един от успешните финансови инструменти за осигуряване на инвестиции в публичната инфраструктура, когато държавния и общинските бюджети не разполагат с необходимия ресурс и искат да осигурят по-добра стойност на вложените публични средства. Специфичната цел допринася и за постигане на стратегическа цел 2 Поддържане на балансирано териториално развитие и Стратегическа цел 3 Повишаване на жизнения стандарт в областта от ОСР, тъй като наличието на модерна и качествена инфраструктура е основен стимул не само за икономически растеж, но и за повишаването на жизненият стандарт на населението в област Габрово.

Финансова подкрепа:

✓ ОП „Административен капацитет”, Приоритетна ос 1 „Добро управление”, Подприоритет 1.4 „Администрацията – партньор на бизнеса”

✓ *Специфична цел 1.3 Развитие на бизнес мрежи и регионални кълъстери*

Обосновка: Кълъстерите имат положителен ефект върху конкурентноспособността и иновативността, изграждане и подобряване на уменията, осигуряването и получаването на информация, дълготраен и динамичен растеж на бизнеса. Те са средство за подобряване на производството и представянето на пазара на предприятията, чрез ефекта на обединяването, мащабни икономически дейности и подобрен достъп до иновации. Създаването на кълъстери е добър начин за оцеляване и адаптиране на българските малки и средни предприятия и е особено необходимо в страни, където бизнесите все още са в процес на развитие. Обединяването между фирмите може да бъде както хоризонтално – между сродни фирми, така и вертикално – от типа “основно производство и неговите под изпълнители/под доставчици (пример: Община Севлиево – “Видима”АД). Чрез прилагането на кълъстерния подход ще се постигне ефективно използване на местните ресурси за целите на устойчивото развитие; повишаване на заетостта и доходите; подобряване качеството на човешките ресурси и конкурентни предимства на областта с цел привличане на външни инвестиции.

Финансова подкрепа:

✓ Оперативна програма „Развитие на конкурентноспособността на българската икономика”, Приоритет 2 Повишаване ефективността на предприятията и развитие на благоприятна бизнес среда, операция 2.2. Създаване на инфраструктура в подкрепа на бизнеса, операция 2.4. Насърчаване на бизнес кооперирането и кълъстерите

✓ *Специфична цел 1.4 Внедряване на иновационни технологии и ноу-хау. Развитие на регионална про-иновативна инфраструктура (технологични центрове, високо-технологичен инкубатор и др.)*

Обосновка: В условията на икономика, базирана на знанието иновациите са тясно свързани със създаването и прилагането на нови научни и технологични знания.

Иновационният капацитет на областта и предприятията зависи в решаваща степен от качеството на човешките ресурси, от равнището на техните знания, умения и компетентности. От тази гледна точка е необходимо да се оползотвори наличния научен потенциал на Технически университет – Габрово, да се засили връзката между научно-изследователските центрове и бизнеса/МСП. Иновационните процеси могат да бъдат стимулирани по линия на международното сътрудничество и коопериране и по-активното участие на предприятията при реализиране на проекти с иновативен характер.

Финансова подкрепа:

- ✓ Оперативна програма „Развитие на конкурентоспособността на българската икономика”, Приоритет 1 - Развитие на икономика базирана на знанието и иновационни дейности
- ✓ Рамкова програма Конкурентоспособност и иновации (2007-2013)
- ✓ Национален фонд "Научни изследвания"
- ✓ Национален иновационен фонд
- ✓ Седма рамкова програма на ЕС

Приоритет 2 Използване и развитие на природните дадености, културно-историческо наследство и традиции за развитие на туризъм и рекреация

Приоритетът в съответствие със Стратегическите насоки на Общността за сближаване, където туризмът е определен като една от мерките за насърчаване на икономическия растеж, а опазването на историческото и културно наследство - като потенциал за развитие на туризма. Стратегическите насоки подчертават също ролята на туризма в развитието предимно на селските региони и необходимостта от интегриран подход към качеството, съсредоточен върху удовлетворяване на потребителите при съобразяване с измеренията на устойчивото развитие (икономически, социални, екологични).

- *Специфична цел 2.1 Съхраняване и оползотворяване на природните дадености и културни традиции в региона*

Обосновка: Опазването на природните дадености и културно-историческото наследство, заедно с тяхното добро управление е един от основните акценти на регионалната политика на България до 2015 година. Ефективното им “стопанисване” и подходящо социализиране са предпоставки за развитието на туризма, съчетано със спорта и рекреацията. Като икономически отрасъл туризмът има принос при формирането на брутния вътрешен продукт и създаването на нови работни места.

Финансова подкрепа:

- ✓ Оперативна програма „Регионално развитие”, Приоритет 3 Устойчиво развитие на туризма, 3.1. Подобряване на туристическите атракции и свързаната с тях инфраструктура
- ✓ Програма за развитие на селските райони, Приоритетна ос 3, Мярка 313 Насърчаване на туристическите дейности

- *Специфична цел 2.2 Развитие на ефективни модели за устойчив туризъм*

Обосновка: Дейностите включват насърчаване на модели за развитие на туризъм, включващи опазване и експониране на природното и културно наследство; подкрепа за местните културни институти и за туристическите функции на Общините, като възможност за диверсификация на местната икономика; подкрепа за инфраструктурното осигуряване; подготовка на квалифицирани кадри.

Финансова подкрепа:

- ✓ Оперативна програма „Регионално развитие”, Приоритет 3 Устойчиво развитие на туризма, 3.1. Подобряване на туристическите атракции и свързаната с тях инфраструктура, 3.2. Развитие на регионалния туристически продукт и маркетинг на дестинациите, 3.3. Национален туристически маркетинг

Приоритет 3 Подобряване ефективността и конкурентноспособността на селското стопанство в област Габрово и развитие на селските райони

Европейското финансиране на отрасъла селското стопанство е предмет на Общата селскостопанска политика (ОСП) на ЕС с нейните два стълба - I-вият стълб представлява мерки за подпомагане пазара и доходите, включващи директни плащания, инвестиции за пазарна подкрепа, експортни субсидии и др. II-ят стълб са мерки за развитие на селските райони. Чрез Общата селскостопанска политика ЕС се стреми да осигури на земеделските стопани приемлив жизнен стандарт, да гарантира наличието на достатъчно храна на справедливи цени и да опазва европейското селско наследство. На областно ниво не съществува друг стратегически планов документ за развитие, освен Областната стратегия за развитие, ето защо селското стопанство (като икономически сектор) е изведено като отделен приоритет, допринасящ за постигане на стратегическа цел 1 „Стабилизиране на икономиката и постигане на икономически растеж”. Финансирането на специфичните цели към приоритета е основно от Европейският земеделски фонд за развитие на селските райони чрез Програмата за развитие на селските райони.

- ✓ *Специфична цел 3.1 Повишаване конкурентноспособността на земеделските производители в Габровска област чрез структурно и технологично подобряване на производството в съответствие с европейските норми.*

Обосновка: Повишаване степента на информираността на земеделските стопани и селските общности за политиката на Министерство на земеделието и храните (МЗХ) по прилагане на стандартите на Общността и възможностите за финансиране. В рамките на мярка 143 „Предоставяне на съвети и консултиране в земеделието в България и Румъния” областна служба за съвети в земеделието ще продължи да подпомага подготовката на проекти по ПРСР по мярка 112 „Създаване на стопанства на млади фермери”, мярка 214 „Агроекологични плащания”, мярка 141 „Подпомагане на полупазарни стопанства в процес на реструктуриране” и мярка 121 „Модернизиране на земеделските стопанства”.

Ориентиране и подпомагане на земеделските производители и браншовите организации от областта за участие и финансиране по мерките от Програмата за развитие на селските райони 2007-2013; директни плащания, пазарна подкрепа и

национални схеми. Адаптиране на производството към изискванията и стандартите на ЕС.

Финансова подкрепа:

- ✓ Програма за развитие на селските райони
- ✓ Държавен бюджет – национални програми, целеви субсидии, краткосрочно кредитиране
- ✓ *Специфична цел 3.2 Въвеждане съвременни подходи за устойчиво управление на земите и добри земеделски и фермерски практики*

Обосновка: Специфичната цел е насочена към оказване съдействие на земеделски стопанства за прилагането на агроекологични мерки и практики - биологично земеделие, борба с ерозията, опазване на редки породи животни, подобряване състоянието на ливади и пасища и ефективното им използване, извършване на земеделски дейности, с които се намалява риска от замърсяване на почвата и водите съгласно Нитратна директива. Ще се насърчава дейността на земеделски стопанства на територията на необлагодетелствени райони и места по Натура 2000.

Финансова подкрепа:

- ✓ Програма за развитие на селските райони
- ✓ *Специфична цел 3.3 Подобряването на качеството на живота и разнообразяването на възможностите за заетост в селските райони*

Обосновка: Ще се подкрепят инициативи на селски общини за планиране на мерки за регионално развитие на принципа отдолу-нагоре чрез изграждането на структури и организации на гражданското общество в селскостопанските райони (Местни инициативни групи), развитие на не-земеделски дейности (напр. туризъм), създаване и развитие на микропредприятия, съхраняване на селското наследство, прилагане на иновативни дейности. Подобряване на институционалните връзки и създаване на публично-частни партньорства – общини, структури на МЗХ, браншови организации, НПО и др.

Финансова подкрепа:

- ✓ Програма за развитие на селските райони, Приоритетна ос 4 ЛИДЕР, Мярка Мярка 431 Разходи за придобиване на умения и постигане на обществена активност

СТРАТЕГИЧЕСКА ЦЕЛ 2 ПОДДЪРЖАНЕ НА БАЛАНСИРАНО ТЕРИТОРИАЛНО РАЗВИТИЕ
--

Приоритет 4 Развитие и модернизация на базисната инфраструктура

Инфраструктурните инвестиции са един от най-важните фактори за намаляване на несъответствията между регионите по отношение на социално-икономическото развитие. Инфраструктурата е гръбнака на икономиката и обществото, като осигурява възможности за бързо, устойчиво и балансирано развитие.

- Специфична цел 4.1 *Усъвършенстване на транспортната инфраструктура*

Обосновка: Развитието на транспортната инфраструктура е определено от българското правителство за национален приоритет. Подобрената мобилност осигурява по-добри възможности за заетост и по-добър стандарт на живот. За постигане на характеристики, отговарящи на европейските норми и стандарти пътната мрежа в областта се нуждае от сериозни инвестиции за рехабилитация и модернизация. Потенциалът за развитие, който притежава Габрово ще се развие с реализацията на тунел “Шипка” (част от Трансевропейски транспортен коридор № 9, пресичащ България в направление “север-юг”). Ефективната и безопасна транспортна инфраструктура ще привлече нови инвеститори и ще повиши обема на търгуваните стоки между различните региони на страната.

Нуждата от инвестиции за изграждане на базисна инфраструктура с цел предоставяне на качествени публични услуги налага прилагането и на иновационни методи за структуриране и финансиране на инфраструктурни проекти (напр. ПЧП).

Финансова подкрепа:

- ✓ Оперативна програма „Транспорт” (транспортната инфраструктура от национално, Транс-гранично и европейско значение)
- ✓ Оперативна програма „Регионално развитие” (пътната инфраструктура от регионално и местно значение) приоритетна ос 2 „Регионална и местна достъпност”, операция 2.1 „Регионална и местна пътна инфраструктура”
- ✓ Програмата за развитие на селските райони, приоритетна ос 3, мярка 321 „Основни услуги за икономиката и населението в селските райони”
- ✓ Публично частно партньорство

- Специфична цел 4.2 *Доизграждане на газоснабдителна мрежа за територията на област Габрово*

Обосновка: Ускореното развитие на газоразпределителните мрежи и създаване на пазар за природен газ на ниско налягане е основен приоритет в енергийната политика на България и ЕС като средство за намаляване на отрицателното въздействие върху околната среда и здравето на хората от отоплението с въглища и дърва и осигуряване на конкурентна алтернатива на електрическата енергия. Възможността за газифициране е голямо предимство за общините и фирмите от областта, поради безспорната икономическа и екологична ефективност от използването на природен газ. Освен като алтернативен енергиен източник, газификацията има и косвени социални параметри. Осигуряването на достъп до ефективен енергиен източник за промишлеността, домакинствата и обществените сгради е важно условие за подобряване на бизнес средата и насърчаване на икономическото развитие и конкурентоспособността.

Финансова подкрепа:

- ✓ Общински бюджет
- ✓ Средства на търговски дружества

- Специфична цел 4.3 Осигуряване на модерна и надеждна електроенергийна мрежа

Обосновка: Ще се инвестира в дейности за развитие и присъединяване на потребители и производители за към електроразпределителната мрежа, подобряване качеството на електрозахранването - рехабилитация и модернизация на съществуващите ел. проводни и съоръжения (стълбове, изолатори, прекъсвачи и др.), внедряване на цифрови системи за защита и автоматизация, осъвременяване на спомагателните мрежи и системи за управление.

Финансова подкрепа:

- ✓ Средства на търговски дружества

- Специфична цел 4.4 Доиграждане и технологично обновление на комуникационните мрежи. Предоставяне на качествено административно обслужване и развитие на електронното управление.

Обосновка: В съвременната глобализация не може да се осъществи и развие успешно нито една сфера от обществения живот без модерните комуникационни средства. Новите технологии при осъществяване на връзките между хората, фирмите, институциите, държавите и обществата са неизбежни и определящи за икономическата и социалната сфера. Модерен начин на работа на държавната администрация чрез използване на информационни и комуникационни технологии е електронното управление. То е инструмент за подобряване на административното обслужване, за повишаване на ефективността на държавната администрация, за оптимизиране на разходите на време и средства на гражданите и бизнеса. Електронното управление обхваща четири основни групи отношения: администрация/граждани, администрация/бизнес, администрация/администрация, администрация/служители. Членството в ЕС и осигуряването на конкурентоспособността на икономическата и социалната сфера преминават през въвеждането на иновационните технологии и средства в системата на комуникациите. Тази цел може да се осъществи чрез пакет от мерки и дейности за материално-техническото осигуряване, за подготовка на кадрите, които осигуряват и за кадрите, които ще ползват системите.

Финансова подкрепа:

- ✓ Оперативна програма „Регионално развитие”, Приоритет 2 Регионална и местна достъпност, 2.2. Информационна и комуникационна мрежа
- ✓ Оперативна програма „Административен капацитет”, Приоритетна ос 3 „Качествено административно обслужване и развитие на електронното управление”
- ✓ Рамкова програма Конкурентоспособност и иновации (2007-2013)

- Специфична цел 4.5 Развитие на водостопанската система

Обосновка: Секторът водоснабдяване има изключително важно значение не само за благоустрояването, но и за цялостното икономическо социално развитие на населените места. Качеството на услугите, които се предоставят чрез него в голяма степен определят облика на едно населено място и неговите възможности за привличане на

инвестиции за развитие на индустрията и туризма. Усилията ще бъдат насочени към: строителство/реконструкция/разширение на водоснабдителни мрежи, нови резервоари за питейна вода, включване на нови местни водоизточници, помпени станции, както и строителство/реконструкция/модернизация на пречиствателни станции за питейни води. Изпълнението на проектите за довършване строителството на двата язовира "Бяла" (Севлиево) и "Нейковци" (Трявна) е ключов фактор за стимулиране на бизнес развитието (в частност туризъм) в областта.

Финансова подкрепа:

- ✓ Оперативна програма "Околна среда" Приоритетна ос 1: Подобряване и развитие на инфраструктурата за питейни и отпадъчни води в населени места с над 2000 екв.ж. и в населени места с под 2000 екв. ж., попадащи в градски агломерационни ареали
- ✓ Програма за развитие на селските райони, Приоритетна ос 3, Мярка 321 Основни услуги за населението и икономиката в селските райони
- ✓ Програма ФАР BG 2005/017-353.10.02
- ✓ Заем Световна банка
- ✓ Предприятие за управление на дейностите по опазване на околната среда (ПУДООС)

Приоритет 5 Изграждане и развитие на екологичната инфраструктура и екологосъобразни технологии

Необходимостта от защита на околната среда и следването на един устойчив път на развитие е основен хоризонтален приоритет и изисква пълно отчитане на екологичните съображения при преследването на целите на икономическото и социалното развитие и сближаване на районите в страната. Приоритетът е насочен към подобряване, запазването и възстановяване на естествената околна среда и развитие на екологичната инфраструктура, водещи до подобряване качеството на живот на населението и повишаването на възможностите за инвестиции в икономиката.

• Специфична цел 5.1 Изграждане на регионална система за управление на битовите отпадъци*

Обосновка: Във връзка с изпълнение на ангажименти, поети от Република България по Директива 1999/31/ЕО за депониране на отпадъците, в Националната програма за управление на дейностите по отпадъците е предвидено изграждане на система от съоръжения, осигуряваща екологосъобразното обезвреждане на цялото количество битови отпадъци, генерирани в страната, както и закриване на всички съществуващи депа за отпадъци, които не отговарят на изискванията на нормативната уредба и съвременните технически стандарти. Дейностите включват: поетапно прекратяване на експлоатацията и последваща рекултивация и закриване на съществуващи депа за битови отпадъци; разширяване на системите за организирано сметосъбиране и сметоизвозване на населените места; засилване на контролните дейности с оглед ограничаване замърсяването на околната среда; реконструиране и модернизация на

* По смисъла на ПМС № 209/20.08.2009 г. "Регионална система за управление на битовите отпадъци" е съвкупност от всички мерки, които общините предприемат съвместно с цел общото количество генерирани отпадъци на територията на региона да бъде събрано, разделено, транспортирано, съхранено, третирано и обезвредено по екологосъобразен начин

съществуващите и изграждане на ново регионално депо за ТБО в гр. Габрово; въвеждане на системи за разделно събиране на отпадъците; изграждането на съоръжения за рециклиране и оползотворяване на битови и промишлени отпадъци.

Финансова подкрепа:

- ✓ Оперативна програма “Околна среда”, приоритетна ос 2: Подобряване и развитие на инфраструктурата за третиране на отпадъци
- ✓ Предприятие за управление на дейностите по опазване на околната среда (ПУДООС)
- ✓ Програма за развитие на селските райони, Приоритетна ос 3, Мярка 321 Основни услуги за населението и икономиката в селските райони

- *Специфична цел 5.2 Изграждане на системи за предотвратяване на риска*

Обосновка: Екологичните рискове на местно ниво са свързани с предизвиканата от водата ерозия, наводнения и свлачища. Специфичната цел е ориентирана към предотвратяването и отстраняване (минимизиране) на риска за околната среда до допустими равнища. Действията по предотвратяване на риска обхващат: дейности за предотвратяване на ерозията; почистване и укрепване на речните корита; проучване и поддържане на укрепленията с цел предпазване от наводнение; укрепване на засегнатите от свлачища територии, възстановяване и изграждане на дренажни съоръжения и инфраструктура.

Финансова подкрепа:

- ✓ Оперативна програма „Регионално развитие”, Приоритет 1 Устойчиво и интегрирано градско развитие, 1.4. Подобряване на физическата среда и превенция на риска
- ✓ Оперативна програма „Регионално развитие”, Приоритет 4 Местно развитие и сътрудничество, 4.1. Дребномащабни местни инвестиции
- ✓ Предприятие за управление на дейностите по опазване на околната среда (ПУДООС)

- *Специфична цел 5.3 Изграждане на канализационни системи в населените места и пречиствателни станции за отпадни води (ПСОВ)*

Обосновка: По степен на изграденост на канализационната мрежа в населените места има значително изоставане спрямо развитието на водоснабдителните системи. Заустването на непречистени битови и индустриални отпадъчни води е основен източник за замърсяване на водите в България. Лошото състояние на канализационните мрежи и неизградените пречиствателни съоръжения или липсата на такива е друг фактор за повсеместното замърсяване на водите. За преодоляването на тези проблеми ще се подкрепят мерки и дейности, свързани с намаляване вредното влияние върху околната среда. Канализационните системи имат важно значение за осигуряването на благоприятна и здравословна жизнена среда и поддържане на екологичното равновесие.

Финансова подкрепа:

- ✓ Оперативна програма “Околна среда”, Приоритетна ос 1 Подобряване и развитие на инфраструктурата за питейни и отпадъчни води в населени места с над 2000 екв.ж. и в населени места с под 2000 екв. ж., попадащи в градски агломерационни ареали
- ✓ Програма за развитие на селските райони, Приоритетна ос 3, Мярка 321 Основни услуги за населението и икономиката в селските райони
- ✓ Финансов механизъм на Европейското икономическо пространство (ФМ на ЕИП) - Приоритетна област 1: Защита на околната среда, включително градската среда, посредством намаляване на замърсяването и насърчаване използването на възобновяема енергия, фокусни области: опазване на подпочвените води, управление на отпадни води и намаляване замърсяването на въздуха, включително системи за мониторинг; развитие на устойчиво отвеждане на отпадните води и насърчаване развитието на рециклиращи системи
- ✓ Предприятие за управление на дейностите по опазване на околната среда (ПУДООС)
 - *Специфична цел 5.4 Опазване и възстановяване на горския фонд и биологичното разнообразие*

Обосновка: България е една от най-богатите страни в Европа от гледна точка на уникална флора и фауна (биологично разнообразие), разнообразие от местообитания, обширни гори и други ресурси с биологично значение. Опазването на биологичното разнообразие изисква дългосрочно опазване на местообитанията, където оцеляват редките видове. Съответната политика в България включва мерки като създаване на мрежа по НАТУРА 2000, увеличаване на защитените територии и създаване на механизми за тяхното управление. Стопанисването на горите се свежда до прилагането на система от мероприятия за подобряване на състоянието им и увеличаване на тяхната производителност. Заедно с това трябва да се реализират дейности, свързани със съхраняването и природосъобразно стопанисване и ползване на уникалните защитени територии на територията на областта – НП „Централен Балкан” и ПП „Българка”.

Финансова подкрепа:

- ✓ Оперативна програма “Околна среда”, Приоритетна ос 3 Опазване и възстановяване на биологичното разнообразие.
- ✓ Финансов механизъм на Европейското икономическо пространство (ФМ на ЕИП) - Приоритетна област 1: Защита на околната среда, включително градската среда, посредством намаляване на замърсяването и насърчаване използването на възобновяема енергия, фокусни области: поддържане на биологичното разнообразие и природните ресурси; развитие на устойчивото управление на горите
- ✓ Програма LIFE+
- ✓ Предприятие за управление на дейностите по опазване на околната среда (ПУДООС)
- ✓ Програма за развитие на селските райони, Приоритетна ос 2 "Подобряване на околната среда и селската природа (управление на земята)"
 - *Специфична цел 5.5 Повишаване на енергийната ефективност и развитие на възобновяеми енергийни източници*

Обосновка: Повишаването на енергийната ефективност е един от основните инструменти, водещи до постигане на останалите цели на енергийната и икономическа политика – повишаване на конкурентоспособността на икономиката, намаляване зависимостта от внос на енергия и енергийни ресурси, намаляване на негативното въздействие на енергийните дейности върху околната среда и климата, откриване на нови иновативни производства и работни места, намаляване разходите на домакинствата за енергия и повишаване на жизнения стандарт. В тази връзка ще се търсят възможности за подпомагане въвеждането на мерки за енергийна ефективност и използване на възобноваеми енергийни източници.

Финансова подкрепа:

- ✓ Оперативна програма „Регионално развитие”, Приоритет 2 Регионална и местна достъпност, 2.3. Достъп до устойчиви и ефективни енергийни ресурси
- ✓ Програма за развитие на селските райони, Приоритетна ос 3, Мярка 321 Основни услуги за населението и икономиката в селските райони
- ✓ Финансов механизъм на Европейското икономическо пространство (ФМ на ЕИП) - Приоритетна област 1: Защита на околната среда, включително градската среда, посредством намаляване на замърсяването и насърчаване използването на възобновяема енергия, фокусни области: развитие на устойчив добив на енергия, включително използването на възобновяеми енергийни източници; геотермални енергийни източници, водна енергия и енергийната ефективност
- ✓ Програма ИНТЕРРЕГ IV С
- ✓ Програма Интелигентна енергия – Европа II
- ✓ Програма ELENA
- ✓ Фонд „Енергийна ефективност”
- ✓ Оперативна програма „Развитие на конкурентоспособността на българската икономика”, Приоритет 2 Повишаване ефективността на предприятията и развитие на благоприятна бизнес среда, операция 2.1. Подобряване на технологиите и управлението в предприятията, операция 2.3. Подкрепа за въвеждане на енергоспестяващи технологии и използването на възобновяеми енергийни източници
- ✓ Предприятие за управление на дейностите по опазване на околната среда (ПУДООС)

Приоритет 6 Укрепване на административния капацитет и развитие на сътрудничество за европейско териториално сближаване

Капацитетът на държавната администрация в България днес най-често се свързва с “усвояването” на средствата, предоставяни от Европейския съюз. Държавната администрация трябва да изготви качествени проекти, да проведе тръжни процедури, да сключи договори за доставка на стоки, услуги и строителство и да осигури изпълнението на договорите. В тази връзка е необходимо да бъдат развити международни и местни партньорства в области от стратегическа важност за подобряване на процесите на стратегическо планиране, идентифициране и управление на проекти. Търсенето на общи решения, практики и конкретни резултати ще позволи осъществяването на бъдещи инициативи и инвестиции и ще съдейства за сближаването, стабилността и конкурентоспособността в европейски мащаб.

- Специфична цел 6.1 Участие в транснационални/трансрегионални мрежи за обмен на опит с други региони

Обосновка: Активното участие в информационни и партньорски мрежи в сътрудничество с европейски организации и асоциации на местните власти ще стимулира създаването на нови проекти и осъществяването на инициативи, както и икономически, социален и културен обмен. Заедно с това ще има трансфер на успешни практики, което от своя страна ще подобри знанията и уменията на местните и регионални власти по отношение прилаганата от тях политика за развитие. Развитието на експертния потенциал е от стратегическо значение за успешното вписване на местните общности в интеграционните процеси и за прилагането на законодателството, на различните програми и инструменти на ЕС. Ще се насърчават дейности по укрепване на звената в рамките на общинските и областните администрации, които са свързани със стратегическо планиране, разработване и управление на проекти.

Финансова подкрепа:

- ✓ Финансов механизъм на Европейското икономическо пространство (ФМ на ЕИП), Приоритетна област 2: Развитие на човешките ресурси посредством насърчаване на образованието и обучението; Укрепване на капацитета на местните власти и техните администрации в сферата на административните и публични услуги, както и на демократичните процеси, които ги подкрепят, фокусна област: повишаване на компетентността и административния капацитет на централните, регионалните и местните власти/общини, включително използването на информационни технологии;
- ✓ Програма ИНТЕРРЕГ IV С
- ✓ ОП „Административен капацитет”, Приоритетна ос 1 Добро управление, подприоритет 1.3 Ефективна координация и партньорство при разработване и провеждане на политики, подприоритет 1.6. Транснационално и междурегионално сътрудничество
- ✓ ОП „Административен капацитет”, Приоритетна ос 2 Управление на човешките ресурси, подприоритет 2.5 Транснационално и междурегионално сътрудничество
- ✓ ОП „Административен капацитет”, Приоритетна ос 3 Качествено административно обслужване и развитие на електронното управление, подприоритет 3.4 Транснационално и междурегионално сътрудничество

- Специфична цел 6.2 Изграждане на ефективни партньорства за работа в мрежа

Обосновка: Принципът на партньорството е един от основните принципи на политиката на ЕС. Доброто управление изисква включване на всички заинтересовани страни в областта. За успеха на дадена инициатива, проект или политика е много важно участието и ангажираността на местните “актьори”, както и работата в мрежа. Дейностите ще бъдат насочени към подобряване на сътрудничеството чрез споделяне на информация, опит, споделяне на практики, резултати, обучение.

Финансова подкрепа:

- ✓ Оперативна програма „Регионално развитие”, Приоритет 4 Местно развитие и сътрудничество, 4.2. Междурегионално сътрудничество
 - ✓ ИНТЕРРЕГ IVС
 - ✓ ОП „Административен капацитет”, Приоритетна ос 1 Добро управление, подприоритет 1.3 Ефективна координация и партньорство при разработване и провеждане на политики, подприоритет 1.6. Транснационално и междурегионално сътрудничество
 - ✓ ОП „Административен капацитет”, Приоритетна ос 2 Управление на човешките ресурси, подприоритет 2.3 Укрепване капацитета на структурите на гражданското общество, подприоритет 2.5 Транснационално и междурегионално сътрудничество
 - ✓ ОП „Административен капацитет”, Приоритетна ос 3 Качествено административно обслужване и развитие на електронното управление, подприоритет 3.4 Транснационално и междурегионално сътрудничество
- *Специфична цел 6.3 Прилагане на съвременно устройствено планиране за развитие на териториите*

Обосновка: Задачата на устройственото планиране е да обвърже стратегическите и плановете документи с „физическото” планиране – планирането на територията. Първостепенно значение за това има осигуряването на актуална кадастрална и планова основа на населените места и селищните образувания. Целесъобразното реструктуриране и модернизирание на промишлените територии в градовете и на жилищните комплекси трябва да бъде извършвано чрез постигане на баланс в интегрираното устройствено планиране. Чрез устройственото планиране ще се овладееят естествените процеси, които са променили предназначението и посоката на развитие на териториите. Следва да се търсят и реални възможности за стимулиране на малките градове като опорни центрове на селищната мрежа, обслужващи селската местност, и за подобряване на връзката “град-село” в духа на съвременната европейска политика за териториално сближаване.

Финансова подкрепа:

- ✓ Общински бюджет

СТРАТЕГИЧЕСКА ЦЕЛ 3 ПОВИШАВАНЕ НА ЖИЗНЕНИЯ СТАНДАРТ В ОБЛАСТТА

Приоритет 7 Подобряване условията и качеството на живот в област Габрово

Качество на живота е широко понятие, което се отнася до степента на благополучие и лична удовлетвореност, изпитвано от даден човек или група от хора. В това понятие се влага неизмеримата по икономически показатели субективна и динамично променлива оценка за личното благосъстояние, формирана по разнообразни критерии от физическо, психологическо и социално естество - здравословно състояние, физическа активност, професионалната реализация, развлечения в свободното време, социалната среда и живот, придобитото образование и култура и други.

- *Специфична цел 7.1 Съхраняване и развитие на човешкия капитал чрез инвестиции в сферата на образованието и обучение през целия живот (LLL)*

Обосновка: В условията на конкуренция уменията на работната сила се превърнаха в основен фактор за привлекателността на регионите. Пазарната икономика изисква непрекъснат процес на адаптация на знанията и уменията на работната сила към нейните изисквания. „Ученето през целия живот” е ключов елемент, не само в контекста на конкурентноспособността и заетостта на населението, а и в контекста на социалното сближаване, активното гражданско участие и професионалното развитие. За да отговорим на европейските стандарти на обучение е необходимо адаптиране на съществуващата и създаване на нова образователно - квалификационна инфраструктура с многоцелево предназначение (за нуждите на професионалното образование, за целите на обучението през целия живот).

За преодоляване на структурните дефицити на регионалният пазар на труда е необходимо да се засили сътрудничеството между бизнеса и образователните институции – договаряне на стажове и практики на студенти и ученици; създаване на модерна информационна система за професионално насочване и информация. Съществуващата мрежа от образователни и научни структури в областта е основния ресурс и би трябвало да се използва по най-добрия начин за бъдещото развитие на нови и високотехнологични производства в областта.

Финансова подкрепа:

- ✓ Оперативна програма „Регионално развитие”, Приоритет 1 Устойчиво и интегрирано градско развитие, 1.1. Социална инфраструктура
- ✓ Оперативна програма „Регионално развитие”, Приоритет 4 Местно развитие и сътрудничество, 4.1. Дребномащабни местни инвестиции
- ✓ Програма за развитие на селските райони, Приоритетна ос 3, Мярка 321 Основни услуги за населението и икономиката в селските райони
- ✓ Програма „Учене през целия живот” (секторни програми: Коменски, Леонардо да Винчи, Грюндвиг, Еразъм

- *Специфична цел 7.2 Осигуряване на достъпни и качествени здравни услуги и обновяване на материално-техническата база на здравните заведения*

Обосновка: Здравото като базов елемент на човешката самореализация и просперитет следва да бъде приоритет на всяка държава, тъй като човешкият капитал е основен двигател на постигане на икономически растеж. Тази философия е залегнала и в Националната здравна стратегия на България. Една от основните цели е постигането на баланс между финансовата устойчивост и достъпа и качеството на населението до здравни грижи т.е. как по възможно най-добрия начин да бъдат използвани ограничените средства и да се повиши качеството на здравните услуги, да подобрят взаимоотношенията между отделните нива на здравната система и между различните участници в процеса на предлагане и ползване на здравните услуги. Усилията ще бъдат насочени към осигуряване на широкодостъпно и с високо качество медицинско обслужване на населението от региона, както и осигуряване на равнопоставеност на гражданите при достъпа им до медицинска помощ.

Дейностите се разпределят най-общо в четири сфери:

- Повишаване ролята на превантивната и профилактична медицина

- Повишаване на качеството и обхвата на извънболничната медицинска помощ – първична и специализирана
- Повишаване ефективността на болничната медицинска помощ
- Въвеждане на електронното здравеопазване с цел подобряване на взаимодействието между институциите

Финансова подкрепа:

- ✓ Оперативна програма „Регионално развитие”, Приоритет 1 Устойчиво и интегрирано градско развитие, 1.1. Социална инфраструктура
- ✓ Оперативна програма „Регионално развитие”, Приоритет 4 Местно развитие и сътрудничество, 4.1. Дребномащабни местни инвестиции
- ✓ Финансов механизъм на Европейското икономическо пространство (ФМ на ЕИП) - Приоритетна област 3: Здравеопазване и грижа за децата

- *Специфична цел 7.3 Подобряване качеството на социалните услуги. Поддържане и модернизирание на материално техническата база на социалните заведения.*

Обосновка: Социалните услуги са от голямо значение за преодоляване на социалната изолация и имат принос към всички области на интеграция на уязвимите групи – заетост, образование, премахване на дискриминацията, здравеопазване, жилища и др. Те са и един от основните двигатели на социалното предприемачество в България. По своето естество, социалните услуги са дейности, които подкрепят и разширяват възможностите на хората да водят самостоятелен начин на живот и се осъществяват в специализирани институции и в общността. В Закона за социалното подпомагане се съдържа легално определение на понятието „социална услуга“, а именно: това са „услуги, предоставени в семейна или в близка до семейна среда“.

Усилията в рамките на специфична цел 7.3 ще бъдат насочени към продължаване на децентрализацията и деинституционализацията на услугите. Целта на тези действия е да се осигури широкодостъпно и с високо качество предлагане на социални услуги за населението от региона, както и осигуряване на равнопоставеност на гражданите при достъпа им до социална помощ. Това включва и обновяване на материално-техническата база на социалните заведения.

Финансова подкрепа:

- ✓ Оперативна програма „Регионално развитие”, Приоритет 1 Устойчиво и интегрирано градско развитие, 1.1. Социална инфраструктура
- ✓ Програма за развитие на селските райони, Приоритетна ос 3, Мярка 321 Основни услуги за населението и икономиката в селските райони
- ✓ Финансов механизъм на Европейското икономическо пространство (ФМ на ЕИП) - Приоритетна област 3: Здравеопазване и грижа за децата

- *Специфична цел 7.4 Развитие на инфраструктурата в сферата на културата*

Обосновка: Актуалния анализ показва, че са необходими действия, свързани с реконструкция, ремонт и оборудване на културни центрове, театри, читалища, библиотеки и други обекти, свързани с културния живот.

Финансова подкрепа:

- ✓ Оперативна програма „Регионално развитие”, Приоритет 1 Устойчиво и интегрирано градско развитие, 1.1. Социална инфраструктура
- ✓ Оперативна програма „Регионално развитие”, Приоритет 4 Местно развитие и сътрудничество, 4.1. Дребномащабни местни инвестиции
- ✓ Програма за развитие на селските райони, Приоритетна ос 3, Мярка 321 Основни услуги за населението и икономиката в селските райони
- ✓ Програма за развитие на селските райони, Приоритетна ос 3, Мярка 322 Обновяване и развитие на населените места
- ✓ Финансов механизъм на Европейското икономическо пространство (ФМ на ЕИП) - Приоритетна област 4: Опазване на европейското културно наследство следните фокусни области: Запазване и възстановяване на културното и историческо наследство

- *Специфична цел 7.5 Насърчаване развитието на спорта и ефективно използване на спортната база на територията на областта*

Обосновка: Реализирането на специфичната цел е обвързано с дейностите в здравната, социалната и културна сфери. За постигане на балансирано въздействие върху гражданите е необходимо комплексното им действие в единна функционална система. Физическото възпитание и спорта за всички са приоритет в държавната политика за укрепване на здравето, подпомагане здравословния начин на живот и повишаване физическата пригодност на нацията. В тази връзка е необходимо да се осигурят подходящи условия за спортуване чрез създаване и поддържане на спортно-туристическа база (зони за отдих, детски площадки и др.), държавни и общински спортни обекти.

Финансова подкрепа:

- ✓ Програма за развитие на селските райони, Приоритетна ос 3, Мярка 321 Основни услуги за населението и икономиката в селските райони
- ✓ Програми на Министерство на физическото възпитание и спорта

- *Специфична цел 7.6 Подобряване на физическата среда и развитие на градските центрове*

Обосновка: Благоустройството (пътни настилки, пешеходни зони, озеленяване, градски центрове и архитектура) е една от най-слабите страни на населените места. Незадоволителното състояние на физическата среда и благоустройството в градовете ограничава тяхното развитие. Необходими са сериозни усилия в тази област, която е от първостепенно значение за българските градове. В малките населени места физическата среда не е претърпяла големи вреди, но благоустройствените системи за недоразвити.

Финансова подкрепа:

- ✓ Оперативна програма „Регионално развитие”, Приоритет 1 Устойчиво и интегрирано градско развитие, 1.4. Подобряване на физическата среда и превенция на риска
- ✓ Програма за развитие на селските райони, Приоритетна ос 3, Мярка 322 Обновяване и развитие на населените места

Освен горепосочените източници, финансова подкрепа по всички планирани цели ще бъде осигурена и от държавния и общински бюджети в съответствие с изискваното съфинансиране, национални програми и бюджети на ресорните министерства по съответната секторна политика.

V. ОБЩА ОЦЕНКА НА НЕОБХОДИМИТЕ ФИНАНСОВИ РЕСУРСИ ЗА ПОСТИГАНЕ ЦЕЛИТЕ НА СТРАТЕГИЯТА

Общата оценка на необходимите финансови ресурси за постигане целите на ОСР е нов момент в съдържанието на плановия документ. Общата оценка представлява макро рамка - експертна оценка, обхващаща възможните източници за финансиране, а не финансов план. Естествено, реалната преценка е доста трудна, поради факта, че не всички оперативни програми имат регионално измерение (разпределение) на планираното финансиране. От друга страна, затруднение за коректна оценка е и включването в прогнозната макрорамка на пълния обем финансови публични и частни средства (безвъзмездни помощи - извън тези от ЕС, трансфери, субсидии, извънбюджетни средства, дарения, средства на банки и фондации, чуждестранни инвестиции и др.), които ще бъдат реализирани на територията на област Габрово и ще допринасят за развитието и за периода до 2013 г. Оценката е съобразена основно със заявените проектни идеи, заложи в индикативните финансови таблици към общинските планове за развитие.

За големите инфраструктурни проекти напр. строителство на тунел „Шипка”, язовир „Бяла”, интегриран проект за водния цикъл на гр. Габрово, реконструкция и модернизация на регионално депо за отпадъци в Габрово е включена общата стойност, като обектите са преходни т.е. изпълнението няма приключи до края на периода на настоящата стратегия - 2013 година.

В общата макрорамка поради отсъствие на финансови данни на областно ниво не е включено финансирането на Приоритет 3 Подобряване ефективността и конкурентоспособността на селското стопанство в област Габрово и развитие на селските райони.

Общата индикативна сума, необходима за постигане целите на ОСР възлиза над 795,6 млн. лева.

Разпределението по приоритети е както следва:

	млн. лв.	%
приоритет 1	58,7	7,4
приоритет 2	14,3	1,8
приоритет 3	1,9	0,02
приоритет 4	391,8	49,3
приоритет 5	186,7	23,5
приоритет 6	6,0	0,08
приоритет 7	136,2	17,1

С най-голям относителен дял в размера на общото финансиране са двата приоритета, свързани с развитие на инфраструктура: Приоритет 4 Развитие и модернизация на базисната инфраструктура (транспортна инфраструктура, газоснабдяване, електроенергийна мрежа, ИКТ, водостопанска система) и Приоритет 5 Изграждане и развитие на екологичната инфраструктура и екологосъобразни технологии (управление на отпадъците, системи за предотвратяване на риска, канализационни системи, биоразнообразие).

VI. ТЕРИТОРИАЛЕН ОБХВАТ НА РАЙОНИТЕ ЗА ЦЕЛЕНАСОЧЕНО ВЪЗДЕЙСТВИЕ

Съгласно Закона за регионалното развитие (ЗРР) на територията от районите от ниво 3 (области) се обособяват райони за целенасочена подкрепа (РЦП). Тези райони са териториална основа за концентрация на ресурсите за регионално и местно развитие. Те обхващат една или група общини в административно-териториалните граници на дадена област. Техният обхват се определя, като се отчитат равнището и динамиката на икономическото развитие, структурата на икономиката, заетостта и безработицата, степента на изграденост на техническата инфраструктура, демографската, социалната и селищната структура, географското положение и наличният потенциал за постигане на целите за развитие на съответната община. Териториалният обхват на районите за целенасочена подкрепа се определя в областните стратегии за развитие по данни на Националния статистически институт и на административната статистика на Агенцията по заетостта.

До 2008 г. законодателството за регионалното развитие предвиждаше обхватът на РЦП да се определя в регионалните планове за развитие, но досега не е прилаган финансов инструмент, който да осигури подкрепа за тези райони.

Съгласно чл. 16, ал. 1, т. 3 от ЗРР Министерският съвет (по предложение на министъра на регионалното развитие и благоустройството) одобрява мерките и средствата за реализация на дейности в РЦП в рамките на закона за държавния бюджет за съответната година. В тази връзка МРРБ е разработило Програма за реализация на дейности в районите за целенасочена подкрепа за периода 2010-2013 г. В програмата, на основата на статистическа информация, съгласно критериите и показателите за определяне на РЦП, залегнали в ЗРР, като и на експертен анализ на социално-икономическото състояние са определени и съответните общини, попадащи в обхвата на тези райони. Общините са категоризирани по следния начин:

I категория – общини, попадащи в териториален обхват на РЦП по 8 показателя

II категория – общини, попадащи в териториален обхват на РЦП по 7 показателя

III категория – общини, попадащи в териториален обхват на РЦП по 6 показателя

IV категория – общини, попадащи в териториален обхват на РЦП по 5 показателя

V категория – общини, попадащи в териториален обхват на РЦП по 4 показателя

VI категория – общини, попадащи в териториален обхват на РЦП по 3 показателя

VII категория – общини, попадащи в териториален обхват на РЦП по 2 показателя

VIII категория – общини, попадащи в териториален обхват на РЦП по 1 показател

За област Габрово териториалният обхват на РЦП по общини е както следва:

IV категория – Дряново, Трявна

VI категория – Габрово, Севлиево

VII. ИЗПЪЛНЕНИЕ, МОНИТОРИНГ И АКТУАЛИЗАЦИЯ НА ОБЛАСТНАТА СТРАТЕГИЯ

Реализацията на областната стратегия е един непрекъснат процес на наблюдение, анализ и актуализация. Областната стратегия очертава насоките за развитие на територията, но няма своя собствена изпълнителска част. Областният управител и областният съвет за развитие не разполагат със свои финансови ресурси и се явяват основно в ролята на координатор в процеса на планиране, а не изпълнител. Конкретните дейности и проекти са разписани в Общинските планове за развитие. Тези документи са обвързани със съответните годишни бюджетни и други финансови ресурси.

Основните задачи пред Областния управител и експертите от Областна администрация – Габрово за изпълнение на Областната стратегия за развитие са:

- Осигуряване на актуална информация за програми и фондове, пред които може да кандидатстват обществени и неправителствени организации за финансиране на проекти и дейности.
- Популяризиране на успешно реализирани инициативи и проекти чрез интернет-страницата на Областна администрация (www.gb.government.bg).
- Съдействие при изграждане на институционален капацитет в местните органи (общини и регионални държавни структури) за подготовка и кандидатстване с проекти за финансиране от различни програми и фондове.
- Подкрепа и сътрудничество с организации и структури, разработващи проекти и координация на инициативите за изпълнение на дейностите, включени в Областната стратегия за развитие.
- Лобиране пред централни органи на властта и пред фондове за съвременна подготовка и представяне на подходящи проекти и други инициативи за включване в процедури за финансиране и изпълнение.

Изпълнението на областната стратегия в оперативен план ще се подпомага и координира основно от експертите “Регионално развитие и териториално устройство”.

Експертите ще:

- наблюдават процеса на изпълнение на отделните дейности, заложи в стратегията;
- координират работата на различни институции, общини и други области с национални и международни институции;
- съдействат за изпълнението на приоритетите и дейностите, включително при търсене на източници за финансиране и при разработка на конкретни проекти и програми; участват при анализиране на изпълнението;
- изготвят предложения за корекции;
- предлагат изменения и допълнения, в съответствие с настъпилите промени;
- подпомагат изготвянето на междинен и окончателен доклад за изпълнението (на база на междинната и последващата оценка, възложени от областен управител по реда на Закона за обществените поръчки), които се представят на Областния управител и Областния съвет за развитие за обсъждане и последващи решения.

Наблюдение по изпълнението ще бъде осъществявано от Областния съвет за развитие и Областния управител, който отговаря пряко за изпълнението на стратегията и организира изготвянето на междинен и окончателен доклад за изпълнение на ОСП.

Актуализация на Областната стратегия ще се извършва в съответствие със Закона за регионалното развитие и свързаните с него нормативни документи. Процесът на актуализация се организира от Областния управител, като ще се използват създадените работни групи по тематични направления. При необходимост ще се извършват промени в броя и състава на тези групи, могат да бъдат ангажирани и външни експерти (консултанти, притежаващи релевантна професионална квалификация и опит). В съответствие със законовите разпоредби актуализираната областна стратегия се обсъжда и съгласува с Регионалния съвет за развитие на СЦР и приема от Областния съвет за развитие на Област Габрово.

Основните индикатори, с които ще се измерва постигането на целите на областната стратегия са:

- Основни демографски показатели (население, гъстота на населението, раждаемост, смъртност, прираст, население под, в и над трудоспособна възраст);
- Стойности и изменение на доходите и разходите (средна работна заплата, среден общ доход, среден общ разход);
- Трудова заетост и безработица;
- Темп на нарастване на Брутен вътрешен продукт (БВП) и Брутна добавена стойност (БДС);
- Инвестиции (разходи за придобиване на ДМА, чуждестранни инвестиции, чуждестранни преки инвестиции в нефинансовите предприятия);
- Динамика на потреблението (нетни приходи от продажби);
- Показатели на селското стопанство (обработваема и използвана земя по култури, брой животни, добиви);
- Състояние на околната среда (разходи за опазване и възстановяване на околната среда, изменение на измерените параметри на въздуха и водата);
- Динамика на изменението на социални и културни дейности.

Информационни източници:

- национална и регионална статистика;
- регионални структури на държавни институции и министерства;
- предприятия за осигуряване на обществени услуги (ВиК, Енергоразпределение и др.);
- анализи, доклади и проучвания на неправителствени организации;
- ведомствени информационни системи;
- доклади и проучвания на международни организации;

Източници за финансиране изпълнението на Областната стратегия за развитие:

- държавен бюджет;
- общински бюджети;
- фондове и програми на ЕС;
- международни програми;
- двустранни споразумения;
- банкови кредити/заеми;
- собствени средства на бизнеса, НПО и др. организации;
- държавни предприятия (ПУДООС) и национални ;

- **извънбюджетни фондове.**

VIII. СТРАТЕГИЧЕСКИ НАСОКИ ЗА РАЗРАБОТВАНЕ НА ЦЕЛИТЕ И ПРИОРИТЕТИТЕ НА ОБЩИНСКИТЕ ПЛАНОВЕ ЗА РАЗВИТИЕ

Стратегическите насоки са нов елемент в съдържанието на Областната стратегия за развитие (ОСР) и са регламентирани в чл. 12(3), т. 6 от Закона за регионалното развитие. Целта е да се очертае рамката, с която общинският план за развитие (ОПР) следва да се съобрази и да адресира своите цели и приоритети, постижими до 2013 година. Подробни указания по съдържанието на актуализирания документ за изпълнение на ОПР са дадени в Методическите указания на Министерство на регионалното развитие и благоустройството от м. май 2009 година.

✓ Целите и приоритетите на ОПР могат да обхващат само тези цели и приоритети от ОСР, които имат пряко отношение към развитието на общината и кореспондират с местната специфика и идентифицирани потребности. Възможно е няколко цели/приоритети от ОПР да бъдат адресирани към една цел/приоритет на ОСР.

✓ ОПР следва да бъдат разработени в съответствие със стратегическите документи в ЕС като Лисабонска стратегия, Стратегически насоки за сближаване на Общността за периода 2007-2013, Стратегия за устойчиво развитие на ЕС, Зелена книга на териториалното сближаване и др., както и с предвижданията на националните документи – Национална стратегия за регионално развитие, Национална стратегическа референтна рамка, секторни планови документи. Акцентът трябва да бъде върху тези цели/приоритети, за чито постигане общината може да допринесе.

✓ Развитието на информационното общество е хоризонтален приоритет за България. Процесът на децентрализация на управлението поставя нови предизвикателства, свързани с използване на информационните технологии за повишаване конкурентоспособността на общините в т.ч. и по отношение предоставянето на административни услуги. Уместно е да се предвидят мерки и дейности, свързани с развитието на електронното съдържание – интегрирани електронни административни услуги за гражданите и бизнеса, веб-базирани форуми за обществени обсъждания и др. В ОПР е необходимо да се идентифицират нуждите и възможностите за реализиране на ИКТ мерки и проекти вкл. свързаните с придобиване и повишаване на ИТ уменията и електронното участие (e-participation), изграждане на инфраструктура за високоскоростен интернет, изграждане на системи за видео наблюдение, използване на системи за контрол и управление на трафика и др.

✓ Устойчивото развитие също е хоризонтален приоритет на европейско ниво, като акцент е интегрирането на глобалните екологични проблеми в процеса на стратегическо планиране на местното развитие – последици от промените в климата, опазване на биоразнообразието, борба с ерозията на почвите и устойчивото използване на земите, запазване и укрепване на предимствата на ландшафта, насърчаване разработването и използването на „чиста енергия” и др.

✓ Ключов момент, който също трябва да се има в предвид при разработването на ОПР са мерките, свързани със стимулиране на енергийната ефективност, гарантиране на енергопотреблението и диверсифициране на енергийните източници на местно ниво.

✓ Съвременните проблеми на развитието като равните възможности, проблемите на околната среда и свързаните с тях климатични промени, загубите на

биоразнообразие, замърсяването не спазват административни граници и изискват сътрудничество за постигане на ефективни решения. Местната политика за развитие трябва да отчете тези реалности и в този контекст да се търси развитие на сътрудничество между съседни общини и между страни. По този начин ще бъдат идентифицирани и областите, в които да бъдат разработени междуобщински /междурегионални проекти.

✓ Финансовите ресурси следва да бъдат обвързани с най-важните потребности на общината, така че да доведат до значителен ефект. Освен традиционните източници на финансиране – бюджет, оперативни програми, международни донори трябва да се търсят възможности за реализация на проекти чрез публично-частно партньорство. Този начин на финансиране позволява да бъде използван и опита на квалифицирани експерти от частния бизнес и НПО.

IX. ОПИСАНИЕ НА НЕОБХОДИМИТЕ ДЕЙСТВИЯ ЗА ПРИЛАГАНЕ ПРИНЦИПА НА ПАРТНЬОРСТВО И ОСИГУРЯВАНЕ НА ИНФОРМАЦИЯ И ПУБЛИЧНОСТ

В областта на регионалното развитие принципът на партньорството се приема като един от основните принципи на регионалната политика. По-широко и систематично прилагане на принципа на партньорството започва от края на 90-те години, в т.ч. под влияние на процеса на присъединяване на България към ЕС и „възраждането“ на планирането на развитието. Законът за регионалното развитие създава институционалната основа - структури за осъществяване на партньорството, като областните и регионалните съвети за развитие. Качеството на партньорството зависи изключително много от ангажираността на отговорните публични власти и нивото на политическата култура. Прилагането на принципа на партньорство е механизъм и за повишаване на капацитета за усвояване на средствата от ЕС, необходими за постигане целите на областната стратегия за развитие.

В разработването (през 2005 г.) на Областната стратегия за развитие на област Габрово за периода 2005-2015 участваха над 120 специалисти в различни отрасли, структурирани тематично в 4 работни групи: икономика, социална сфера, техническа инфраструктура и териториално устройство и околна среда. Стратегията включваше експертни анализи и становища в направленията социална политика – здравеопазване, социални дейности, образование, култура, младежки дейности и спорт, промишленост, туризъм, селско стопанство, техническа инфраструктура и околна среда. В процеса по разработването се включиха представители на общинските администрации, на териториалните звена на държавната администрация, неправителствени организации и други институции, отделни представители на бизнеса.

Настоящата актуализация е извършена като е използван същия механизъм за набиране на информация. Със заповед на областния управител е създадена управляваща група, включваща експерти/представители от: областна администрация; четирите общински администрации; териториално статистическо бюро; работодателски и синдикални организации. Управляващата група отговаря за отразяване на постъпилите данни, становища и аргументирани предложения от заинтересованите страни в актуализирания документ за изпълнение на Областната стратегия за развитие 2009 – 2013 преди неговото приемане от областния съвет за развитие.

Прилагането на принципа на партньорство включваше:

- информиране на заинтересованите страни;
- възможност за изразяване на мнения и представяне на предложения чрез формални и неформални работни срещи;
- осъществяване на консултиране чрез организиране на дискусии, в т.ч. и чрез интернет (електронна поща).

Тези форми на работа ще бъдат прилагани и в бъдеще.

Съгласно законодателната рамка за регионално развитие, действията, свързани с разработването и изпълнението на областната стратегия за развитие, са обществена информация. В тази връзка ОСР (съответно актуализиран документ за изпълнение) е достъпна на интернет страницата на областната администрация – www.gb.government.bg. На страницата е публикуван съставът на областния съвет за развитие, с препратка към нормативните разпоредби, регламентиращи работата му, текущо се обявяват новини, свързани с дейността на съвета. Публичен достъп до актуализирания документ за изпълнение на ОСР е предвидено да се осигури и чрез

web-приложението на Единната информационна система за управление на регионалното развитие (ЕИСУРР).

Инструменти за осигуряване на информация и публичност на изпълнението на Областната стратегия за развитие са междинният и окончателният доклад за нейното изпълнение, които ще бъдат публикувани на интернет страницата на областна администрация Габрово, след обсъждането и одобряването им от областния съвет за развитие.

БИБЛИОГРАФИЯ:

1. Интернет страница на Национален статистически институт
2. Публикации на Териториално статистическо бюро- Габрово.
3. Областни стратегии за развитие, Методически наръчник, София, февруари 2005 г.
4. Актуализиран докумен за изпълнение на Националната стратегия за регионално развитие на Република България за периода 2009-2015 година, 2009 г.
5. Актуализиран документ за изпълнение на Регионален план за развитие на Северен централен район 2009 -2013 година, проект юни 2009 г.
6. Методически указания за актуализиране на действащите стратегии и планове за регионално и местно развитие, МРРБ, май 2009 г.
7. Оперативна програма «Регионално развитие 2007-2013»
8. Оперативна програма «Транспорт 2007-2013»
9. Оперативна програма «Околна среда 2007-2013»
10. Оперативна програма «Административен капацитет 2007-2013»
11. Оперативна програма «Развитие конкурентоспособността на българската икономика 2007-2013»
12. Оперативна програма «Развитие на човешките ресурси 2007-2013»
13. Национална стратегия по околната среда 2009 – 2018
14. Енергийна стратегия на Република България
15. Първи национален план за действие по енергийна ефективност 2008 – 2010
16. Отчет за изпълнението на Първи национален план за действие по енергийна ефективност
17. Национална дългосрочна програма по енергийна ефективност До 2015
18. Национална краткосрочна програма ЕЕ
19. Национална дългосрочна програма за насърчаване използването на ВЕИ 2005-2015
20. План за национална енергийна ефективност и План за действие, SEETEC, 2003
21. Директива 2002/91/ЕО на европейския парламент и съвета от 16 декември 2002 година относно енергийната ефективност на сградния фонд
22. Директива 2006/32/ЕО на европейския парламент и съвета - от 5 април 2006 относно ефективността при крайното потребление на енергия и осъществяване на енергийни услуги
23. Актуализирана стратегия по заетостта на Р България 2008 - 2015 г.
24. Национална стратегия за демографско развитие на Република България (2006 г. - 2020 г.)
25. Общински планове за развитие на общините: Габрово, Дряново, Севлиево и Трявна
26. Доклади за състоянието на околната среда 2006, 2007, 2008 год.- РИОСВ - Велико Търново